

Omslag: Kettingbotsing op de A15 bij knooppunt Ressen.

Foto : Luuk van der Lee/HH

288 Op 1 januari trad een strafvorderlijke wet in werking die de verdediging dwingt **sneller dan voorheen de gewenste getuigen** op te geven. De belangrijkste veranderingen opgesomd en tips om zo snel mogelijk vertrouwd te raken met de nieuwe stijl van procederen.

294 In dit nummer de **Kroniek aansprakelijkheidsrecht 2004**: het overzicht van de belangrijkste arresten van de Hoge Raad, in 2004, op het gebied van het aansprakelijkheidsrecht.

302 Ruim dertig juristen van **Rechtshulp Noord** staan te trappelen om advocaat te worden. De voorwaarden die de drie noordelijke ordes stellen, worden echter als onredelijk gezien. We voeren gewoon de regels uit, zegt de deken van Leeuwarden.

In de volgende nummers:

- ▶ HIV uit het strafrecht en... erin?
- ▶ Fundamentele wijzigingen Awb
- ▶ Wrongful Life
- ▶ Handel in CAO-teksten
- ▶ Wet op de jeugdzorg
- ▶ Confraternele correspondentie

DIGITAAL ARCHIEF ADVOCATENBLAD

Advocaten die beschikken over het (gratis) BalieNet-certificaat, kunnen op BalieNet het digitaal archief raadplegen, met daarin alle teksten die sinds 1996 in het Advocatenblad zijn verschenen. In het archief kunnen artikelen worden gezocht op trefwoord, en op datum en auteur.

ARTIKELEN

288 Nieuwe regeling getuigenverhoor dwingt tot actiever procederen
Dian Brouwer

294 Kroniek aansprakelijkheidsrecht 2004
Klaas Aantjes

302 Europees innen wordt eenvoudiger
Mirjam Freudenthal

VASTE RUBRIEKEN

276 ACTUALITEITEN

- ▶ Ruzie in het Noorden: Transitie Bureau Rechtshulp
- ▶ ZOO is het begonnen, *Matthijs Kaaks*
- ▶ Doek no cure no pay lijkt gevallen
- ▶ Highlights uit Beslagsyllabus 2005
- ▶ Kort geding tegen tuchtrechtelijke schorsing
- ▶ Wie zit daar op tv?
- ▶ Collegevergadering van afgevaardigden: Adressen, toezichthouders en geld terug
- ▶ Skandal im Schwurgericht
- ▶ Lord Daniel Brennan waarschuwt

304 DE CULTUUR VAN

Elsbeth Polak
Jan Pieter Nepveu

307 RECHTER SCHRIJFT TERUG

De inzet van mr. Valkering
Jan van der Does

310 REACTIES & BRIEVEN

Gewelddreiging tegen advocaten
Harry Teemstra
Frans van Velsen

320 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

VAN DE ORDE

- 275** ▶ Van de deken: we-POD
- 312** ▶ Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding
- 316** ▶ Personalia
- 319** ▶ Literatuur

KLUWER FIDURA WORKFLOW SOFTWARE: EFFICIENCY VERGROOT UW SLAGVAARDIGHEID!

Meer dan 6000 juridische professionals werken er reeds mee....

Kluwer Fidura maakt al 10 jaar krachtige en gebruikersvriendelijke automatiseringssystemen die speciaal zijn toegesneden op de juridische dienstverlening. Innovatie en flexibiliteit zorgen ervoor dat de Kluwer Fidura applicaties in elke praktijksituatie toegepast kunnen worden. De pakketten ontsluiten informatie op dossier-, relatie- en managementniveau en zorgt ervoor dat alle juridische bedrijfsprocessen gestroomlijnd zijn. Dankzij slimme integratie van programma's is de software geschikt voor zowel de advocaat als de secretaresse.

Fidura Enterprise – de meest innovatieve en flexibele automatiseringsoplossing voor juridische professionals van dit moment. Fidura Enterprise ondersteunt de volledige workflow van middelgrote en grote advocatenkantoren, juridische afdelingen en kantoren die een eigen inrichting van het programma willen hebben of willen meeconverteren vanuit andere workflow programma's.

Naast volledige dossier- uren en financiële administratie beschikt dit programma over een uitstekende integratie met de Microsoft Office productlijn en kent dit programma geïntegreerde koppelingen met andere softwareproducten zoals

wettelijke rente-, alimentatie rekenprogramma's, performance management en ook bijvoorbeeld De Gids Rechterlijke Macht.

Fidura Medium – een pragmatische automatiseringsoplossing voor advocatenkantoren en juridische afdelingen. De software integreert dossier-, uren-, en financiële gegevens van uw kantoor in een gebruikersvriendelijk en snel systeem. Dit systeem kan ingericht worden op uw manier van werken.

NIEUW!!

Advocaat Online - het mobiele advocatenkantoor waarmee u direct aan de slag kunt! Bij aanmelding krijgt u per gebruiker per kantoor een login naam en wachtwoord, waarmee u toegang krijgt tot een beveiligd mobiel advocatenkantoor met een gebruikersvriendelijk en compleet dossier- en administratiesysteem. Geen implementatie nodig en u kunt deze eenvoudige administratie binnen grenzen aanpassen aan uw eigen werkwijze.

Welke oplossing is uw keuze?

Met Kluwer Fidura vergroot u de slagvaardigheid van uw kantoor of afdeling. Bel voor meer informatie met 0499 – 334 550 of surf naar www.kluwerfidura.nl

KLUWER

Meer info? Surf naar:
www.kluwerfidura.nl

we-POD

Jeroen Brouwer

Jongeren, trimmers, treinreizigers en ongetwijfeld ook veel advocaten hebben een MP3-speler. Klein en licht met de mogelijkheid om honderden muzieknummers op te slaan. Dat kan door comprimeren. Door geluid weg te laten dat de mens toch niet waarneemt. Als een bepaalde toon luid is, zal een toon die er vlak naast ligt en minder luid is niet hoorbaar zijn. Er gaat het nodige verloren, de oorspronkelijke vorm kan alleen nog worden benaderd. Onbedoeld ook voor degenen in de directe omgeving die ongevraagd – bijna als ‘bijvangst’ – mee mogen genieten. Hoeveel volume en toon heb je als buurman nodig om het nummer te herkennen? Weinig, zo is mijn ervaring.

Een vergelijkbaar verschijnsel doet zich voor bij het tappen van geheimhoudingsgesprekken. Ongetwijfeld wordt niet primair beoogd het gesprek tussen advocaat en de verdachte cliënt op te nemen, maar de inhoud komt wel als ‘bijvangst’ ter ore van de politie en het Openbaar Ministerie. Het College bescherming persoonsgegevens (CBP) heeft de minister laten weten dat niet wordt voldaan aan eisen van voorzienbaarheid die het EHRM stelt. Het gevolg is een grote inbreuk op de persoonlijke levenssfeer. De beoordeling of de bijvangst onder het verschoningsrecht valt, zou, aldus het CBP, in handen moeten worden gelegd van de rechter-commissaris.

Minister Donner is het niet met het CBP eens. Kennisneming van de inhoud vindt slechts plaats in het belang van de waarheidsvinding ter beoordeling van de vraag of het gaat om mededelingen die onder het verschoningsrecht vallen, aldus de bewindsman. De uitwerking van het gesprek door de politie behoort niet verder te gaan dan noodzakelijk, zodat het voor de officier van justitie mogelijk wordt om te beoordelen of de informatie wel of niet onder het verschoningsrecht valt. Bij bevestiging behoort vernietiging te volgen. Critici geven aan dat de bijvangst onderhand wel in het hoofd zit, en mogelijk toch invloed heeft op het onderzoek.

De ratio van de vernietigingsplicht is gelegen in de bescherming van het verschoningsrecht. In het verdere verloop van de strafzaak mag geen acht worden geslagen op de gegevens die onder het verschoningsrecht vallen. Zo is althans de leer. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens heeft in de Aalmoeszaak ten aanzien van die leer geconstateerd dat er geen sprake is van strijd met het Europees verdrag.

Op dit moment doet het CBP onderzoek naar de naleving in de praktijk van de vernietigingsplicht. Ervaringen in de praktijk, strijdig met de leer, gaven de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten mede aanleiding

een kort geding aan te spannen tegen de staat. Over de afloop bent u eerder in dit blad geïnformeerd.

Door sommige leden van de Vaste-Kamercommissie voor justitie wordt inmiddels met zorg gereageerd. Weekers (VVD) en Wolfsen (PvdA) zien niets in ‘een openbaar aanklager die als luistervink fungeert’. De Wit (SP) suggereert nummerherkenning (hier van een andere soort dan op uw speler!) te combineren met spraakherkenning. De minister heeft zich in ieder geval bereid verklaard alsnog te bekijken of een andere officier dan de zaaksofficier kan beoordelen of de afgetapte informatie onder het verschoningsrecht valt.

MP3-spelers veroveren de wereld. Technisch kunnen kent geen grenzen. Met bijbehorende grensoverschrijdende, nieuwe problemen. In Duitsland heeft begin maart het Bundesverfassungsgericht een belangrijke uitspraak gedaan in relatie tot ‘akustische Überwachung von Wohnraum zu Strafverfolgungszwecken’ en met zoveel woorden geoordeeld dat de inbreuk op de onaantastbare kern van ‘privater Lebensgestaltung’ grondt op de inhoud van de communicatie, en niet primair op de relatie van degenen die met elkaar praten. Volgens een commentaar in het *Anwaltsblatt* heeft de uitspraak ‘reichende Konsequenzen für anderen heimliche Ermittlungsmethoden, vor allem für die Telefonüberwachung’. Mogelijk heeft de uitspraak ook gevolgen voor gesprekken tussen advocaat en zijn cliënt.

In Engeland heeft de Law Society tevreden kennisgenomen van een uitspraak van het Court of Appeal in een doodgewone familierechtzaak, waarin de solicitors meenden gehouden te zijn om een bescheiden belastingontwijking te moeten melden. De beslissing maakt duidelijk dat ‘where lawyers are advising on litigation, or negotiations to reach a consensual settlement where there is litigation in the background, they are exempt from requirements to report suspicious activity’.

Het is fascinerend hoe in verschillende jurisdicties het debat over de grenzen van (inbreuken op) grondrechten en privileges op hetzelfde moment opkomt.

Het Engelse woord *pod* kent vele vertalingen. Kenmerkend bestanddeel lijkt een afscheidbaar deel, een omhulsel. *i-POD* is de welgekozen handelsnaam van een populaire MP3-speler. Wat dacht u van *we-POD* als de aanduiding van het domein van de advocaat, een domein waartoe eenieder zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaarmaking van het besprokene voor bijstand en advies moet kunnen *bliven* wenden?

85e jaargang – 22 april 2005 – nr. 6
Verschijnt elke drie weken.

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv.

De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie

mr. drs. G.C. van Daal
mr. Y. van Gemerden
mr. A. Groenewoud
dr. L. Hesselink
mr. P.T.C. van Kampen
mr. P.F.P. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. A.P. Ploeger
mr. E. Unger
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Uitgever

drs. J.W. van der Weele

Eindredactie
Linus Hesselink

Bureau redactie
Charlotte Helmer

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hesselink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Juridische Vacaturebank
www.jbb.nl

Vormgeving

VILLA Y, Andre Klijns
Unit-1, Dimitry de Bruin

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Steekterweg 80 G, 2407 BH Alphen a/d Rijn
tel. 0172-234460, fax 0172-233017
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 2,05 per mm bij een kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 7: 27 april 2005
afl. 8: 20 mei 2005

Abonnementen

Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 150 per Jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de Jaarband € 15. Studenten 50% korting.

Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8,50

Reed Business Information bv legt gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnements)overeenkomst. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over voor u relevante producten en diensten van Reed Business Information bv, haar groepsmaatschappijen en zorgvuldig geselecteerde derden. Uw e-mailadres wordt alleen gebruikt om u te informeren over gelijksoortige producten en diensten van Reed Business Information bv en haar groepsmaatschappijen.

Als u geen prijs stelt op deze informatie, per post of via e-mail, dan kunt u dit schriftelijk doorgeven aan: Reed Business Information bv, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem.

ISSN 0165-1331

Nederlands

uitgeversverbond

Groep uitgevers voor

vak en wetenschap

Ruzie in het Noorden

Transitie Bureau Rechtshulp

Ruim dertig juristen van Rechtshulp Noord staan te trappelen om advocaat te worden. De voorwaarden die de drie noordelijke ordes stellen, worden echter als onredelijk gezien. We voeren gewoon de regels uit, zegt de deken van Leeuwarden.

Michel Knapen, journalist

Jarenlang verleenden ze, binnen Rechtshulp Noord, onafhankelijke rechtshulp. Nu de publieksfunctie van de Bureaus Rechtshulp is ondergebracht binnen juridische loketten, willen de ruim dertig juristen het liefst doorgaan met het werk dat ze al deden. Rechtshulp bieden, in stichtingsverband, voor de particuliere markt. Zonder winstoogmerk. Maar wél als advocaat graag. Door de 'zware eisen' van de lokale ordes is inschrijving praktisch onmogelijk, stelt directeur Ad Speksnijder van Rechtshulp Noord.

De reden: angst voor concurrentie. Speksnijder heeft het zelf van de dekens gehoord: wij zijn er niet voor om concurrenten in het zadel te helpen. 'Een opmerkelijk standpunt. De Wet op de rechtsbijstand gaat juist uit van meer concurrentie. Daar komt bij dat wij geen nieuwe concurrenten zijn: we dóén dit werk al. En tot slot zouden er ruim dertig advocaten bijkomen, op een bestand van zeshonderd advocaten in de drie noordelijke provincies. Dat is een verwaarloosbare groei.'

Om toe te treden tot de advocatuur moeten de juristen van Rechtshulp Noord één tot zes maanden, afhankelijk van hun ervaring, op het kantoor van een buitenpatroon werken. 'Die eis is onredelijk', reageert Speksnijder. 'De buiten-

patroons hebben de ruimte niet om zoveel mensen onder te brengen en als onze mensen zo lang weg zijn van ons kantoor, kunnen we de boel wel sluiten. De eisen zijn slechts bedoeld om het voor onze juristen onmogelijk te maken advocaat te worden.' Hij zegt niet tegen het systeem van patronage te zijn, maar het ligt anders voor 'zijn' juristen, die gemiddeld langer dan tien jaar dit werk doen. 'Dan moet je kwaliteitsbevordering ergens anders organiseren.'

Kunnen de juristen geen advocaat worden, dan staat dat volgens Speksnijder een gezonde groei van het kantoor in de weg. 'Zonder advocaten kunnen we in de toekomst geen toevoe-

gingen meer krijgen, en kunnen we voor onze cliënten geen procedures in hoger beroep voeren.' Het kantoor wil daarnaast ook een sectie straf- en familierecht opzetten. 'Dat zijn dan de enige twee gebieden waar we inderdaad nieuwe concurrenten vormen met bestaande advocatenkantoren.'

ONDERNEMINGSPLAN

Volgens deken A.H. Lanting (Leeuwarden) wil Speksnijder alleen het stempel 'advocatenkantoor' en verder dat de noordelijke ordes zich er niet mee bemoeien. 'Er zijn nu eenmaal regels over het buitenpatronaat, en die hebben we voor Rechtshulp Noord al versoepeld. Bij ieder

TRANSITIE

De uitgangspunten waaronder de Bureaus voor Rechtshulp kunnen transigeren naar een 'normaal' advocatenkantoor zijn vastgelegd in een lijvig document dat te vinden is op www.rechtshulp.nl (<http://www.rechtshulp.nl/redactie/pdf/Transitie1—def.pdf> en <http://www.rechtshulp.nl/redactie/pdf/Transitie2—def.pdf>). In het document aandacht voor het transitieproces in het algemeen, stelselverlaters en een plan voor het bevorderen van de afstemming tussen vraag en aanbod. Vertrekpunt van de transitie is dat er 'gezonde, kwalitatieve en levensvatbare organisaties ontstaan, die langere tijd in staat zijn te voorzien in (sociale) rechtsbijstandverlening aan particulieren zonder verdere overheidssteun en die concurrerend in deze markt kunnen opereren.'

De ambitie is om zo veel mogelijk medewerkers die thans werkzaam zijn bij de Bureaus voor Rechtshulp te behouden voor het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand.

In financieel opzicht worden overstappers – zowel bureaumedewerkers die collectief de overgang naar de advocatuur maken als individuele overstappers naar een advocatenkantoor met een auditverklaring – gefaciliteerd met een bedrag van eenmalig € 25.000 per full time eenheid. De facilitering omvat een financiële bijdrage in de scholing en een bijdrage in een deel (1/3) van de loonkosten van het eerste jaar voor individuele overstappers naar de advocatuur. Voor collectieve overstappers geldt hetzelfde bedrag, met dien verstande dat dat bedrag dan wordt besteed aan de over te nemen boedel van het Bureau voor Rechtshulp.

Het is de bedoeling dat de derde voortgangsrapportage over de stelselherziening in mei het licht ziet. De eerste (21 juni 2004) en tweede voortgangsrapportage (7 december 2004) van minister Donner zijn te raadplegen op www.minjus.nl.

overleg zegt Speksnijder die te aanvaarden, maar stelt later toch weer zijn eigen voorwaarden.' Dat de noordelijke ordes bang zijn voor concurrentie vindt Lanting flauwekul. 'Daar gaat het echt niet om.' En voor het vrijmaken van juristen voor het buitenpatronaat kunnen heel goed praktische oplossingen worden gevonden. 'Dat moet het kantoor prima kunnen organiseren.'

Een groter bezwaar vindt Lanting het ontbreken van een fatsoenlijk ondernemingsplan, dat Rechtshulp Noord moet opstellen. 'Nu werken ze op basis van subsidies, die omzet moeten ze straks uit de markt halen. Uit hun plan blijkt dat ze jaarlijks één miljoen euro tekort hebben. Ze moeten dus in de kosten snijden, maar ze passen hun ondernemingsplan niet aan. Voor ons is nu een grens bereikt.'

Kletsboek, reageert Speksnijder van Rechtshulp Noord. 'Hun eigen accountants hebben gezegd dat ons plan haalbaar is. We willen in de toekomst zes advocaten zetten op straf- en familierecht – op een bevolking van 1,7 miljoen mensen. Voor die zes is werk genoeg, zeker nu de vraag blijft groeien. De Raad voor Rechtsbijstand vindt zes extra advocaten zelfs een voorzichtige inschatting, maar Lanting denkt dat die zes niks te doen hebben. Zonder overigens aan te geven waarom hij dat denkt. Ik weet het wel: het is angst voor concurrentie.'

Het overleg met Speksnijder is opgezegd, laat Lanting weten. 'We hebben lang genoeg gepraat'. Wel tracht de Algemene Raad nu de impasse te doorbreken, meldt Speksnijder.

IMAGO

Hoe anders gaat het elders in het land. In Rotterdam bijvoorbeeld, waar Rechtshulp Rotterdam op 1 juli wordt omgevormd tot Rechtshulp Rotterdam Advocaten. Alle zestien juristen zijn inmiddels advocaat. Het geheim van Rotterdam? Directeur Elise Bravenboer: 'Zeven jaar geleden zijn we begonnen met de inschrijving op het tableau. Onze juristen hadden veel proceservaring, maar ook een imagoprobleem. Cliënten wilden toch liever een echte advocaat. En juist in die tijd vond de Orde dat de toelating tot het tableau soepeler moest. Dat was overigens in de tijd dat de plannen voor de stelselherziening nog niet bestonden.'

De transitie van Rechtshulp Rotterdam tot een echt advocatenkantoor vond bij de lokale Raad van Toezicht een gewillig oor, zegt Bravenboer. 'In feite werkten we al als advocatenkantoor en de deken vond dat we voldoende kwaliteit in huis hadden. We hebben onze juristen dan ook zelf drie jaar lang kunnen begeleiden, terwijl ze af en toe een gesprek hadden met hun buitenpatroon – zonder bij hem op kantoor te zitten.'

ZOO is het begonnen

De Nederlandse Orde van Primaten (NOVP) hield een voorbespreking in de Apenheul voor humane en non-humane primaten onder het thema 'ZOO zijn onze manieren.' Het was de feestelijke *kick-off* voordat de serie themabijeenkomsten in de dierentuinen van Nederland zou beginnen, samen met de Haagse zusterorganisatie.

De Haagse Orde was daarom ruim vertegenwoordigd.

Veel oudgedienden die zich duidelijk op hun gemak voelden in deze fraaie Veluwe omgeving. Speciale gast was minister Donner die, hangend aan een arm in een oude plataan, wat hij niet lang volhield, de vergadering opende met een primeur: het nieuwe wetsvoorstel dat aan de primaten eindelijk het procesmonopolie toekent. 'Ik ben apetrots', riep hij vlak voordat hij uit de boom viel.

De beperking van de discussie tot de positie van de primate in het rechtsbestel stuitte onmiddellijk op veel protest bij een afvaardiging overige zoogdieren die zich toegang tot de vergadering had verschaft, waaronder enkele lokale giraffes en pony's uit de Achterhoek, onder aanvoering van twee schreeuwerige advokapi's. Ze wilden een brede discussie.

'Wij hebben ook rechten!', riepen ze.

'Some animals are more equal than others', riep een hoogleraar Internationaal Primatecht, tevens oud-deken, provocerend. Er klonk gejoel.

Drie gorilla's hielden het podium vrij. Toch kreeg de kleinste pony de zaal stil met het persoonlijke verhaal over de primate die op brute wijze haar eer had geroofd, waarna iedere rechtshulp werd geweigerd. Dit werd onmiddellijk een van de praktijkcasus. Vervolgens besloot de vergadering bijna unaniem dat de overige zoogdieren niet mochten stemmen maar wel spreekrecht hadden.

Na de pauze – die ik doorbracht in gezelschap van enkele bekende strafprimaten die klaagden dat er te weinig mediabelangstelling was, wat het gevolg was van de onderwerpkeuze, want wie behalve een handjevol primaten was er nu geïnteresseerd in een discussie over het procesrecht? – volgde nog een interessant debat over het verschil tussen adviesprimaten en procesprimaten.

Het aantal adviesprimaten bleek explosief te zijn gegroeid in vergelijking met vorige jaren. De meeste van hen cohabiteerden in reusachtige kooien in de buurt van drukke uitvalswegen. Een dikke baviaan in een driedelig krijtstreep betoogde dat procederen primitief was en dat geschillen diende te worden voorkomen of anderszins door middel van een rituele dans beslecht onder aanvoering van de stamoudste. Een sterk vermagerde procureur met een hoge rug reageerde fel en verweet de adviesprimaten broodroof. Maar dat was dan ook het enige incident van deze verder zeer geslaagde dag. Nadat de sprekers werden bedankt met een tros Max Havelaar bananen, sprak ik nog even met de Deken. Hij toonde zich zeer tevreden en hoopte op een zelfde massale opkomst in Blijdorp op 28 april.

Doek *no cure no pay* lijkt gevallen

Donner: alles of niets – geen experiment

Lucien Wopereis, Orde-redacteur

Het lot van het experiment met *no cure no pay* in letsel- en overlijdensschadezaken lijkt politiek voorlopig geslecht.

De motie van de Kamerleden Weekers (VVD), Wolfsen (PvdA) en Van der Laan (D66), waarin werd aangedrongen op het laten doorgaan van het experiment, wordt niet in stemming gebracht. Dat bleek tijdens een Algemeen Overleg met de Kamer op woensdag 30 maart. Een nog op te stellen motie van Kamerlid Weekers, waarin wordt aangedrongen op hernieuwd overleg van minister Donner met de Orde, lijkt op het eerste gezicht weinig zinvol. Althans: voor zover dat gesprek betrekking zou moeten hebben op *no cure no pay*. Daarvoor heeft Donner zich zowel in de Kamer als in het vernietigingsbesluit al veel te stellig over de kwestie uitgelaten. Wél kan nader overleg nuttig zijn in verband met de ontstane situatie: de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) oordeelde immers dat een totaalverbod op *no cure no pay* in strijd is met de Mededingingswet. De Kamerleden Weekers en Wolfsen spraken in dat verband van ‘een spagaat’ waarin de Orde is komen te verkeren.

Overigens leek de NMa al op deze situatie te preluderen in het persbericht waarin werd aangekondigd dat ‘nader rapport’ was opgemaakt tegen de Orde. ‘De consequenties van deze omstandigheid [vernietiging door de kroon, LW] kunnen aan de orde komen in het vervolg van de procedure bij de NMa.’ Minister Donner reageerde in de Kamer verder vrij laconiek op de opmerking van Weekers en Wolfsen: het komt wel vaker voor dat twee takken van de overheid gedurende een bepaalde periode een niet te verenigen standpunt innemen. Dat kristalliseert zich wel uit, aldus de bewindsman.

Even daarvoor leek het of de minister de deur inzake *no cure no pay* nog op een kier liet staan. De Orde had alles of niets moeten spelen, stelde de minister, en niet haar toevlucht moeten nemen tot een experiment. Juist voor dat laatste was de kwestie te principiële. ‘Als de Orde *no cure no pay* wil invoeren, dan moet dat gelden voor de hele advocatuur en voor alle rechtsgebieden. Dan heb je een discussie,’ aldus de minister. Een weinig kansrijke exercitie overigens, gelet op, wederom, de principiële stellingname van de minister in het debat en het vernietigingsbesluit.

GEEN CONCESSIONS

De Kamer probeerde de minister op diverse andere punten tot concessies te bewegen, maar zonder resultaat. Zo vroegen verschillende Kamerleden of de te introduceren voorschotregeling voor deskundigenkosten niet voor méér mensen dan alleen de rechtsbijstandgerechtigden toegankelijk zou moeten worden. Juist de middengroepen hebben problemen met de toegang tot het recht, aldus deze leden.

De minister hield echter vast aan de uitgangspunten van de Wet op de rechtsbijstand. ‘Het blijft een kwestie van grenzen. Ik voel er niet voor om weer een aparte categorie te creëren. Mag ik u er bovendien aan herinneren dat 50% van de rechtzoekenden op enigerlei wijze binnen de criteria van de wet valt?’

Kamerlid De Wit (SP) vroeg nog om controle of certificering van letselschadebureaus die wel volgens *no cure no pay* mogen werken, maar ook daar voelde Donner niets voor. ‘Tegen letselschadebureaus en andere adviseurs kan ik niets ondernemen. De consument is nu eenmaal heer en meester over de contracten die hij sluit. Maar wellicht dat de op te richten Consumentenautoriteit hier een rol kan spelen.’

‘Een lovend woord’

Na de sluiting van de rubriek Magistrale Overwegingen werd het ‘Vonnis van het jaar 2004’ bekendgemaakt. Dit vonnis ligt in de lijn van uitspraken die daarin werden gepubliceerd. Vandaar de tijdelijke heropening van de rubriek.

In maart 2005 is het vonnis van het jaar 2004 gekozen door prof. mr. P. Abas. ‘Ik selecteer uitspraken en kies het vonnis van het jaar. Er is geen prijs aan verbonden anders dan de eer en een lovend woord mijnerzijds in de Praktijkids Kantonspraak’. Abas doet dit al sinds 1999, maar in 2002 was er geen uitspraak die van hem de titel kreeg: waarschijnlijk teveel grijze muizen ‘die met een fileermes alles uit een concept wegsnijden dat enigszins leuk, geestig of erudiet voorkomt’ (Prg. 2005-5, p. 117-118). Geestig, erudiet en opvallend, dat zijn de selectiecriteria van Abas. De vonnissen worden naar de redactie gestuurd door advocaten van de winnende partij, rechters of jurisprudentiecommissies van de kanton-

rechtbanken. De redactie doet een voorselectie; zo blijven er voor Abas nog altijd honderden uitspraken per jaar over.

Abas over het vonnis van het jaar 2004 (LJN: AR6854), dat is gewezen door een unus van de kantonrechtbank Almelo: ‘Ik vind het vonnis in ieder geval geestig en het lezen meer dan waard’. Uit het vonnis zelf:

‘Dat deze situatie voor huurder onacceptabel is, komt de kantonrechter erg begrijpelijk voor, nog daargelaten dat het in strijd is met het contract tussen partijen.’

‘Bij gelegenheid van descende heeft de Kantonrechter met toch lichte verbijstering mogen vaststellen, dat verhuurder wel een hele aparte uitleg geeft aan deze bepaling’

‘Dat gedaagde de contractuele bestemming van het gehuurde zou hebben gewijzigd, heeft Eiser op geen enkele wijze aannemelijk gemaakt, mogelijk verwacht hij de eigen activiteiten met die van Gedaagde.’

(Charlotte Helmer)

Highlights uit Beslagsyllabus 2005

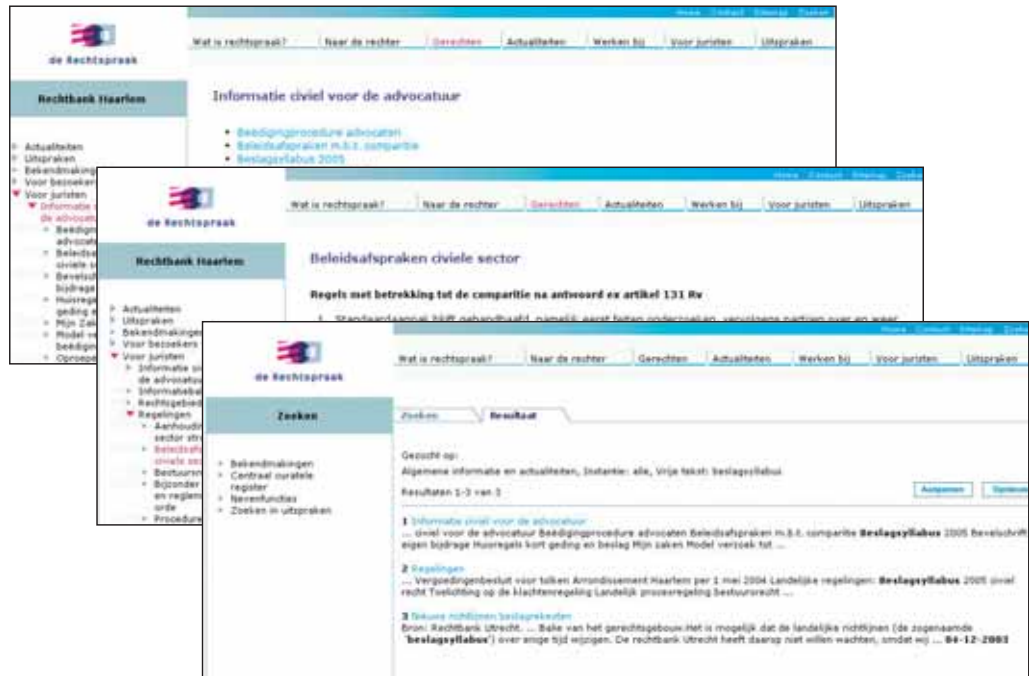
Jan Ekelmans, advocaat te Den Haag

Recent verscheen op de website van de rechterlijke macht de *Beslagsyllabus 2005*, die duidelijk maakt welk beleid de rechtbanken voorstaan bij de beoordeling van beslagrekesten. De syllabus is een actualisering van de eerdere syllabus. Thans wordt ook openbaar gemaakt de informatie die was opgenomen in een uitsluitend voor intern gebruik bij de rechtbanken bestemde bijlage. Kortom: de syllabus is een 'must have read' voor wie een beslagrekest indient. De syllabus bevat 'best practices' maar beoogt de rechter niet te binden. Alsof het stuk een bijsluiter is bij een financieel product, wordt in grote hoofdletters op p. 1 vermeld: 'AAN HET IN DEZE SYLLABUS GESTELDE KUNNEN GEEN RECHTEN WORDEN ONTLEEND'. Dat zal wel meevallen, daarom het volgende. Het tijdstip waarop het verzoek uiterlijk moet worden ingediend en het moment, waarop de beslissing loskomt, moeten vermeld staan op het onderdeel van de betrokken rechtbank op www.rechtspraak.nl (p. 4). Een per fax bij de rechtbank ingediend rekest moet gelden als deugdelijk ingediend (p. 4), het verstrekte verloop wordt doorgaans uitsluitend in origineel aan de procureur afgegeven (p. 4).

Als de aangezochte voorzieningenrechter bevoegd is om verloop te geven voor één van de gewenste beslagen, dan is hij ook bevoegd om te oordelen over het verzoek om verloop voor de overige gewenste beslagen (13 onder 4, met verwijzing naar Gerechtshof Amsterdam 23 januari 2003, *JBPr* 2003, 29). In het beslagrekest kan gevraagd worden om met gebruikmaking van het verkregen verloop meer dan één keer beslag te mogen leggen. Door sommige voorzieningenrechters wordt dit toegestaan (p. 3 en 12). Die mogelijkheid kan – bijvoorbeeld – interessant zijn bij beslaglegging onder derden (banken). Een verzoek om beslag te leggen op handelsvoorraad legt de bedrijfsvoering van de beslagene lam en zal daarom in beginsel worden afgewezen. Zo'n verzoek behoeft derhalve een bijzondere motivering, wil het kans van slagen hebben (p. 14). Een verzoek om beslag te leggen onder de nota-

VINDPLAATS

Het hele stuk kent 29 pagina's en is te vinden op www.rechtspraak.nl, met zoeken op trefwoord beslagsyllabus.

ris of de koper van een registergoed wordt slechts toegewezen, voorzover de koopsom meer bedraagt dan de hypotheekschulden (p. 4 en 17). Dit geldt, mits de koopovereenkomst is ingeschreven op grond van artikel 7:3 BW. De in artikel 7:3 BW opgenomen regeling beoogt immers ook om het onmogelijk te maken de afwikkeling van een ingeschreven koopovereenkomst te frustreren. Volgens de syllabus kan beslag gelegd worden tot afgifte van bescheiden op grond van art. 843a Rv. Volgens de syllabus kan in het verloop worden bepaald dat afschrift van de bescheiden aan een bewaarder moet worden verstrekt, dat originelen teruggaan naar de oorspronkelijke houder en dat afschriften slechts ter beschikking komen als daartoe in de bodemzaak wordt beslist (p. 10 en 26). Aan de beslaglegger is het niet gegund om kennis te nemen van bescheiden, voordat de rechter in de bodemzaak heeft geoordeeld dat dit is toegestaan (p. 10).

Op dezelfde wijze als voor bewijsbeslag staat de mogelijkheid open om beslag te leggen op goederen, waarvan de verzoeker meent dat die inbreuk maken op intellectuele eigendomsrechten (p. 10 met verwijzing naar art. 13 bis Benelux Merkenwet, art. 14 bis van de Benelux Tekeningen- en Modellenwet, art. 28 Auteurswet en art. 5c van de Databankenwet). Soms wenst de voorzieningenrechter toelichting of moet de verzoeker gehoord worden, omdat wordt overwogen het verzoek deels af te wijzen. Daarom dient in het rekest of de begeleidende brief aangegeven te worden wie de behandelend advocaat is, dient diens telefoonnummer vermeld te worden en dient deze advocaat na indiening van het rekest telefonisch bereikbaar te zijn (p. 4). Sommige rechtbanken kennen de mogelijkheid beslagen 'zwart' of 'grijs' te maken. Dat moet vermeld staan op de website van de betrokken rechtbank (p. 5).

Wie zit daar op tv?

Op drie zaterdagavonden in maart streden familierechtadvocaten tegen elkaar, in het live uitgezonden VARA-tvprogramma 'De grootmeesters'. Bureau Intomart deed in opdracht van de VARA een onderzoek onder leden van de Vereniging van Familierechtadvocaten en -scheidingsbemiddelaars (VFAS). Daaruit rolde een lijstje van topadvocaten in dat specialisme, en die werden gevraagd als kandidaten. Rob Luijten (Luijten Advocaten, Heerlen) wedijverde in het eerste programma met Marieke Burgers (AKD, Eindhoven), Paul Sliepenbeek (AKD, Rotterdam) deed dat in de tweede halve finale tegen Louis Zonnenberg (Banning Advocaten, Den Bosch). Op basis van onder andere quizvragen, een pleidooi, een mediationgesprek van 6 minuten en een kruisverhoor over een dilemma uit de praktijk, deelde een driekoppige jury punten uit, en konden de kijkers meestemmen door te sms-en of te bellen. Op 26 maart won Sliepenbeek uiteindelijk van Luijten.

Familierechtadvocaat Maya Perfors hielp de VARA-redacteuren bij de voorbereiding. 'Het was de bedoeling om nu eens allerlei facetten van het vak te laten zien, al werden in het programma de dilemma's wel scherper gesteld dan ze in de praktijk spelen. Het was moeilijk de programmamakers duidelijk te maken dat ons beroepsgeheim heel ver gaat. Je kunt standpunten van een cliënt verdedigen die afwijken van jouw persoonlijke opvattingen, je bent geen rechter; een cliënt die iets wil dat je zinloos vindt, of onrechtmatig of ontoelaatbaar, zo'n cliënt zul je wegsturen. Het was interessant om mee te maken hoe je moet schipperen tussen je vak goed in beeld brengen en de vraag "Kijkt de kijker nog?" Ik vond dat ze daar bij de VARA niet onzorgvuldig mee omgingen; en de

Advocaat Rob Luijten

samenwerking ging erg goed. Maar soms won een kandidaat naarmate hij meer tussen partijen in ging staan, terwijl je als advocaat toch vooral voor je cliënt moet gaan. Jammer vond ik ook dat de vragen wel erg werden toegespitst op de omgang met kinderen. Een familierecht-specialist houdt zich voornamelijk met geld bezig: alimentatie, verdeling van vermogen, fiscale gevolgen. Maar dat was moeilijk in een casus te verwerken. En de quizvragen waren van een laag niveau, onder druk van de kijkcijfers.'

VARA-eindredacteur Carla Valentin zegt dat er geen onderdelen van het programma zijn aangepast op grond van de kijkcijfers. 'Om inhoudelijke redenen hebben we wel dingen veranderd. Het is een nieuw programma, en dan moet je dingen uitproberen. Als kijkers wegzappen kan dat ook aan programma's op het andere net liggen, of aan het paasweekend, of aan voetbal. Die cijfers bewogen wel, maar de

De presentator

waarderingcijfers van kijkers die bleven kijken waren behoorlijk hoog. En die scherpe dilemma's: als je de hele dag met dat vak bezig bent, zie je die dilemma's misschien minder goed. Terwijl wij in dat kruisverhoor juist de grenzen van het vak willen opzoeken. Hoe onderbouwt een advocaat dan zijn keuzes?'

Ook finalist Rob Luijten had de indruk dat de kijkcijfers – een dilemma uit het vak van tv-makers – een belangrijke rol speelden. 'In de weken van dat programma had je steeds contact met de VARA, en vaak werd het programma weer veranderd, in het licht van die cijfers. Dan voelde ik me weleens een pion waarmee geschoven werd.' Hij houdt wel van spanning, en deed ook mee om nu eens iemand van een klein kantoor te laten zien die ook toevoegingszaken doet. 'Dat laatste werd niet erg duidelijk, nee. Maar ik ben blij dat ik heb meegedaan. Het werkt ook verslavend – misschien ga ik nog eens wat doen voor de Limburgse tv of zo.' Luijten straalde een enorme rust uit. 'In het eerste programma verkrampte mijn tegenstandster, daardoor werd ik rustiger.' En dan die zelfpresentatie van twee minuten die hij tot op de seconde nauwkeurig afrondde! 'Daar hou ik van. Dat praatje had ik precies zo geoefend, en misschien komt het ook omdat ik diskjockey ben [net als Sliepenbeek, overigens, red.]. Als je daar zit zie je maar heel weinig, ik was geconcentreerd op de vragen van Paul Witteman. Maar het was verbluffend om mezelf later terug te zien. Toen dacht ik: Wie zit daar?'

(Linus Hesselink, eindredacteur)

Collegevergadering 24 maart 2005

Adressen, toezichthouders en geld terug

Foto's: Jiri Büller

Het College van Afgevaardigden was bijeen in het Haagse Congres Centrum. Vooral de Wid en de Wet Mot zorgden voor opwinding. De Algemene Raad wil het toezicht op de naleving zelf reguleren, dekens verwachten veel extra werk. En dan was er aan het eind van de dag ook nog een meevaller van 1,6 miljoen.

De vergaderruimte blijkt een omgebouwde filmzaal met voorin een heel groot scherm, de droom van elke PowerPoint-presentator. Algemeen deken Jeroen Brouwer opent om elf uur met de mededeling dat minister Donner een commissie aanstelt om het functioneren van de advocatuur te onderzoeken. De commissie zal maximaal zes leden tellen, twee rechters, twee wetenschappers en twee advocaten. De Orde wil de eigen achterban raadplegen over het functioneren en zal daarom onder de werktitel 'Zoo zijn onze manieren' symposia organiseren in dierentuinen verspreid over het land.

ADRESSEN VERSTREKKEN

Een agendapunt waarover elke advocaat een mening heeft, is de verstrekking van adresgegevens aan commerciële organisaties. Het huidige beleid is geen gegevens te verstrekken, behalve aan KSU en Kluwer, ten behoeve van respectievelijk de *Adressendisk* en de *Gids voor de Rechterlijke Macht*. De Algemene Raad wil het beleid verruimen en per geval kunnen beoordelen of gegevens verstrekt kunnen worden. De meningen in het College lopen uiteen. Sommigen zijn dol op mailings, anderen niet. Toch is de meerderheid huiverig voor de verstrekking van gegevens aan commerciële instellingen. Suspende woorden van Koos de Blécourt (Algemene raad) dat de Orde nooit en te nimmer gegevens zal verstrekken aan auto-, vakantie-, en lijfrenteverkopers, nemen die onrust niet weg. Brouwer stelt daarom voor criteria op te stellen 'zodat u weet welke verzoeken we zouden willen honoreren'.

De meningen worden gepeild. Men blijkt geen behoefte te hebben aan een verruiming van het huidige strikte verstrekkingenbeleid, en in elk geval wil iedereen jaarlijks kunnen aangeven geen prijs te stellen op mailings.

MEEVEREN MET DE OVERHEID

Het rumoer is niet verstomd als Brouwer al overstapt naar het volgende agendapunt: toezicht door het Bureau Financieel Toezicht (BFT) op de naleving van de verplichtingen op grond van de Wet identificatie bij dienstverlening (Wid) en Wet melding ongebruikelijke transacties (Wet Mot). De wetten verplichten advocaten cliënten te identificeren en ongebruikelijke transacties te melden. Ze worden

door velen gevoeld als het gevolg van een slecht imago bij publiek en politiek. De overheid dreigt de BFT ingrijpende bevoegdheden te geven en de Algemene Raad hoopt dat te voorkomen door het toezicht zelf te reguleren. Brouwer bepleit een systeem van toezicht via de eigen Centrale administratie Controle Verordeningen, gecombineerd met steekproeven. Geschatte kosten: honderdduizenden euro's per jaar.

Van Wersch (Arnhem) bijt het spits af. Hij is het eens met Brouwer dat zelfregulatie de beste keuze is. Maar het voorgestelde systeem zal beter uitgewerkt moeten worden. Van der Sman (Amsterdam) is juist beducht voor het optuigen van weer een of ander controleorgaan. 'De orde veert te veel mee met de overheid.'

Taekema (Den Haag) heeft Brouwers voorstellen gelezen 'met stijgende opwindings'. Hij vindt de regeling 'uiterst ongelukkig'. Vooral omdat gesproken is met het BFT zonder voorafgaand overleg met de dekens, die uiteindelijk voor het werk zullen opdraaien. 'Begin nou eens met proefprocedures waarin de rechter kan uitmaken hoe ver de bevoegdheden van het BFT reiken. U bent op de verkeerde weg door het BFT nu al te faciliteren en taken neer te leggen bij de dekens.'

Van Veggel (Amsterdam) constateert dat de Orde zit opgescheept met 'die verrekete' wetgeving Wid en Mot. De principiële vraag is nu: gaan we zelf reguleren of laten we het over aan het BFT? 'Als ik zie hoe de dekens bij doorzoeken en telefoontaps het verschoningsrecht bewaken, dan vind ik dat ze dat ook nu moeten doen. We moeten daarom zelf zorgen voor regulering.'

Le Belle (Alkmaar) daarentegen vindt dat de Orde zich de rompslomp niet op de hals moet

halen. Advocaten dienen zich net als iedereen aan de wet te houden, en de handhaving is een taak van de overheid. 'Als de overheid onvoldoende middelen heeft, dan is het wonderlijk als wij haar gaan faciliteren. Dat doen hebben we al te vaak gedaan. De BFT speculeert op ons pavlovin instinct alles zelf te willen reguleren. Laten we niet meteen op de rug gaan liggen, want wat halen we ons allemaal op de hals?' Hoewel de afgevaardigden het niet met elkaar eens zijn, stemt een meerderheid erin toe dat de Algemene Raad probeert het toezicht in eigen hand te houden. De rechtvaardiging zit in de dreigende aantasting van het beroepsgeheim.

KWART TERUG

Na de lunch, en een grootbeeld PowerPoint-presentatie over de beroepsopleiding, komt men toe aan de bespreking van het Financieel

verslag en het Jaarverslag 2004. De Orde heeft 1,6 miljoen euro overgehouden, een bedrag dat overeenkomt met een kwart van de verplichte bijdrage. In 2004 blijken de inkomsten uit de ledenbijdrage en uit de opleiding (meer stagiaires) te zijn gestegen, terwijl de organisatie- en opleidingskosten zijn gedaald. De opleidingen veranderen, waardoor uitgaven voorlopig zijn uitgesteld.

Het is een spectaculair overschot, erkent AR-lid Els Unger (financiën). Zij zal de begrotingssystematiek herzien maar kan daarover nog geen inhoudelijke mededelingen doen.

Om te voorkomen dat het eigen vermogen te groot wordt, gaat het College akkoord met een korting van 27 procent (1,6 miljoen euro) op de financiële bijdrage 2005 (de zogenaamde 'vermogenspendel'). Financieel verslag en Jaarverslag worden zonder veel omhaal van woorden unaniem goedgekeurd.

Kort geding tegen tuchtrechtelijke schorsing

De Amsterdamse advocaat Gerrit Engelgeer spande in maart tegen de Staat een kort geding aan, om te bewerkstelligen dat de schorsing voor een jaar per 1 april, die het Hof van Discipline hem in februari oplegde, werd geschorst. Omdat de NMa liet weten dat *no cure no pay* moet worden toegestaan, en omdat de Raad van State de regering nogal kritisch adviseerde over het voorgenomen *no cure no pay*-verbod, probeerde Engelgeer bij het Hof een herziening van zijn zaak te krijgen. Het Hof kon daarover niet vóór 1 april beslissen. De vordering werd op donderdag 31 maart door president Hofhuis van de Haagse rechtbank afgewezen. Zie voor de uitspraak: <http://www.advocatenorde.nl/newsarchive/uitspraak—engelgeer.pdf>

De President ging kort in op de ontvankelijkheid, waarvan geen sprake kon zijn als er 'een bijzondere, met voldoende waarborgen omgeven rechtsgang openstaat'. 'In beginsel is dit inderdaad het geval', nu het Hof van Discipline oordeelt over tuchtrechtelijke maatregelen en de herziening ervan. Maar omdat deze rechter niet op korte termijn, zeker niet voor 1 april, het herzieningsverzoek kon behandelen, was eiser niettemin ontvankelijk.

De Advocatenwet zwijgt over herziening, maar in enkele uitspraken las de President dat het Hof herziening toelaat als er bij het hoger beroep sprake is 'van schending van een fundamenteel rechtsbeginsel, zoals hoor en wederhoor'. Zo kan de kort-geding rechter vooruitlopen op een herziening van het Hof van Disci-

pline, maar dan moet 'op voorhand in hoge mate aannemelijk [zijn] dat het Hof een verzoek om herziening van zijn eigen uitspraak zal toewijzen'.

Engelgeer beriep zich zoals gezegd op twee ontwikkelingen die plaatsvonden nadat het Hof van Discipline hem had veroordeeld. Maar dat zijn volgens de President 'echter geen *nova die* – met de hier vereiste mate van aannemelijkheid – tot herziening kunnen leiden.' Er zijn door het Hof geen fundamentele rechtsbeginselen geschonden; over *no cure no pay* lopen de meningen 'ook van gezaghebbende personen en instellingen' uiteen. Vordering afgewezen.

(LH)

Skandal im Schwurgericht

Zeger Luyendijk, journalist te Berlijn

Geborneerde en incompetente ijdelvallen die willekeurige vonnissen vellen. Dat zijn volgens de bekende en populaire Duitse strafpleiter Rolf Bossi veel Duitse rechters. Hij zegt dit in een goed verkocht boek waarin hij fel afgeeft op rechterlijke macht in de Bondsrepubliek. *Halbgötter in schwarz* is een afrekening en een aanklacht tegelijkertijd en roept de Duitse politiek op een einde te maken aan de almacht van de Duitse rechters. Volgens Bossi buigen ze in groten getale het recht, iets waarvan vooral zwakkeren in de samenleving het slachtoffer worden. Allochtonen, lageropgeleiden, zigeuners: ze komen vaker met justitie in aanraking, voldoen meestal toch al niet aan burgerlijke conventies en beschikken bovendien vaak niet over de middelen voor een adequate verdediging.

Bossi, die aanzien kreeg als verdediger van veel prominente Duitsers (en de in Oostenrijk geboren, in Duitsland opgegroeide actrice Romy Schneider), presenteerde zijn boek op de Leipziger Buchmesse vorige maand, waar hij voor een groot en belangstellend publiek uit de doeken deed waar het hem vooral om gaat: enkele grove lacunes aanpakken in het Duitse rechtssysteem die door de politiek opportunistisch in stand worden gehouden. De belangrijkste daarvan is volgens Bossi de uiterst begrensde mogelijkheid in beroep te gaan bij misdaden die gestraft worden met minstens vier jaar cel. Deze zaken worden behandeld door een zogenoemde 'Schwurgerichtskammer' bij een Landgericht, die bestaat uit drie beroeps- en twee lekenrechters (die er in de praktijk voor spek en bonen bij zitten). Wie door dit span rechters veroordeeld wordt, kan hoogstens in cassatie gaan bij het Bundesgerichtshof, hoger beroep is uitgesloten. De cassatierechters moeten zich bij hun oordeel verlaten op het geschreven vonnis en op een chronologische opsomming van welke getuige wanneer precies de rechtszaal binnenkwam en weer verliet. Een ordentelijk verslag van de zitting is er niet, een griffier is bij 'Schwurgericht' ver te zoeken. Het leidt volgens Bossi tot grote misstanden en hij verhaalt in zijn boek van rechters die volkomen blind voor de feiten de grofste oordelen vellen en fouten maken, moedwillig uitspraken verdraaien of negeren, elkaar de hand boven

Bossi op de Buchmesse

het hoofd houden of hun vonnissen zo schrijven dat cassatie bij het Bundesgerichtshof kansloos is.

Bossi geeft in zijn boek uiting aan een breedverbreide irritatie bij Duitse advocaten, die in de rechtszaal vaak niet beter behandeld worden dan de aangeklaagden. Een advocaat die het waagt zijn stem te verheffen doet de zaak van zijn cliënt geen goed; een wat hard uitgevallen tegenwerping leidt niet zelden tot de formele aanklacht 'belediging'. Maar nog veel vervelender vinden de advocaten de soms idiote vonnissen die gevelde worden, die veel te vaak afhankelijk zijn van het humeur van de rechter. Zij troosten zich met de gedachte dat bij het lagere Amtsgericht beroep kan worden aangetekend. Een kleine 'strafkamer' bij een Landgericht doet de hele zaak dan opnieuw, met meestal een meer gebalanceerd oordeel. Bovendien kan de beroepsrechter teruggrijpen op een verslag van de eerdere zitting.

'Bij zware strafzaken neigen Duitse rechters het voor een rechtsstaat zo belangrijke principe van "Unschuldvermutung" overboord te gooien', zegt Bossi. 'Er is niemand die meekijkt over hun schouders en aan het einde van mijn lange carrière wilde ik dat eindelijk eens aan de orde stellen'.

Rechters die de rechtsstaat niet serieus nemen voelen zich volgens Bossi gelegitimeerd door de Duitsers zelf, die verlangen dat zware misdaden als roof, moord, doodslag en verkrachting ook zwaar bestraft worden. Dat rechters daarbij in

een schemerzone opereren zonder duidelijke controle, wordt door de meeste Duitsers gebillijkt, zolang voor de eigen kleine problemen waarmee ze hun rechtbanken overspoelen – krasjes op auto's, overhangende takken of lekkende dakgoten – een evenwichtige behandeling is gewaarborgd.

De grote politieke partijen – ook de sociaal democratische SPD – deinzen ervoor terug het lot van zware misdadigers te verzachten, concurreren elkaar eerder in nieuwe maatregelen en nog zwaardere straffen. Ze weten dat wijzigingen van het in de kern negentiende-eeuwse rechtssysteem onpopulair zijn, zelfs stemmen kunnen kosten.

'Een eerlijke rechtspraak zou natuurlijk vooral moeten beginnen bij de rechters zelf, maar daar staat het verleden een discussie in de weg', zegt Bossi. Nog nooit heeft de Duitse justitie een serieuze poging gedaan de uitgebreide collaboratie van rechters met de nazi's publiekelijk aan de orde te stellen. 'En het staat vast', zegt Bossi, 'dat vele rechters die na de oorlog hun toga's weer aantrokken doodvonnissen hadden uitgesproken in het Derde Rijk voor onbenullige vergrijpen als het luisteren naar een buitenlands radiostation. Daar moet iets veranderen en de tijd is er rijp voor, want zelden is in het na-oorlogse Duitsland zoveel aandacht geweest voor het verleden als op dit moment.' Maar voorlopig stuit zijn oproep op wat hij een 'angstvullige stilte' noemt.

foto Zeger Luyendijk

‘Een grote hervorming is geen zaak voor alleen advocaten, accountants of politici, maar uiteindelijk voor iedereen’

Patrick van IJzendoorn, journalist in Londen

Ondanks de verkiezingsstrijd, dodelijke bacteriën in ziekenhuizen en het huwelijk van de Prins van Wales blijft het Clementi-rapport, over de herstructurering van de Engelse balie, het nieuws halen. Op 21 maart bijvoorbeeld stond er onder de kop ‘Tesco law plan unveiled today’ een berichtje in de Londense *Evening Standard*. In de toekomst zullen advocatenkantoren niet alleen meer in handen zijn van juridisch geschoolden, zo meldde de krant, maar ook van bedrijven als KPMG, HSBC of natuurlijk Tesco. Op dezelfde dag sprak het *Advocatenblad* met Lord Daniel Brennan, Queen’s Counsel in de Matrix Chambers (waar ook First Lady Cherie Blair praktijk houdt), oud-voorzitter van de Bar en lid van de International Bar Association.

Bent u op een of andere manier betrokken geweest bij de totstandkoming van ‘Clementi’?

Niet direct. Wel heb ik afgelopen najaar in Auckland een conferentie voorgezeten waar Sir David via een videolink met het Verenigd Koninkrijk ook aan mee deed. Hier is uitvoerig over de hervormingen gesproken. Ik heb toen de nadruk gelegd op de gevolgen die zijn voorstellen zullen hebben op de bereikbaarheid van juridische diensten op het platteland. Daar zal de aanstaande schaalvergroting meer impact hebben dan in de steden. Negatieve impact vooral.

De huidige voorzitter van de Bar, Guy Mansfield, is zeer kritisch over de voorstellen, vooral waar het gaat om de Legal Disciplinary Practices, waarbij barristers nauwer zullen gaan samenwerken met solicitors, en waarbij advocatenkantoren niet meer per se door advocaten hoeven te worden gerund. Kan ik u ook een Clementi-sceptic noemen?

Ik ben niet *spiritually* tegen de voorstellen van Clementi, maar we moeten heel voorzichtig zijn. Mijn motto is ‘wait and see’. Als voorzitter van de Bar heb ik de toegankelijkheid tot barristers proberen te verbeteren. Professionals

hoeven nu niet meer langs een ‘solicitor’. Wat dit betreft brengt Clementi weinig nieuws. De discussie gaat vooral over LDP’s en Multi-Disciplinary Practices (MDP’s). Ik vind het het belangrijkste dat advocatenkantoren door juristen moeten worden bestuurd, in welke structuur dan ook. Overigens moet ik nog zien of er ooit MDP’s komen. Eind jaren negentig ben ik door Amerikaanse vakgenoten gevraagd om hier advies over uit te brengen en ik was negatief. Ik denk dat de fraude bij Enron mij achteraf gelijk heeft gegeven. Daarin speelden niet alleen accountants maar ook juristen een ‘unhappy part’. Het enige land in de Angelsaksische wereld dat ervaring met de voorgestelde structuur heeft, is Zuid-Afrika. Daar heeft een bank zeven jaar geleden een advocatenkantoor gekocht. Het bleek een miskoop te zijn. Inmiddels hebben de advocaten ‘hun’ kantoor weer teruggekocht. Met winst, dat wel.

Kan een bank een advocatenkantoor goed ‘runnen’?

Ik denk van niet. Advocaten en bankiers verschillen daarvoor te veel. Een bankier denkt in

LORD DANIEL BRENNAN (1942)

Sinds 1967 barrister en sinds 1985 Queen’s Counsel. In 1994 werd hij plaatsvervangend raadsheer en in 1999 voorzitter van de Bar. In 2000 werd hij verkozen tot barrister van het jaar en werd hij door de koningin tot *life peer* benoemd. Sinds 2001 bestudeert hij voor het ministerie justitiële dwalingen.

Eredoctor aan de rechtenfaculteiten van de Universiteiten van Manchester en Nottingham. Specialisaties: mensenrechten, milieurecht, aansprakelijkheid en internationaal recht.

Collega’s over Brennan: ‘een sluwe strateeg en een effectief pleiter’ en ‘when you can get him, he’s manna from heaven’.

Lord Brennan vertegenwoordigde onder meer Zuid-Afrikaanse mijnwerkers voor een Britse rechtbank die waren blootgesteld aan asbest, omwonenden van de wolkenkrabber Canary Wharf wegens aanhoudende geluidsoverlast, de Brit James Mawdsley tijdens diens gevangenschap in Birma, vrouwen die een pilfabrikant hadden aangeklaagd, en nabestaanden van de Omagh-bom in Noord-Ierland in hun zaak tegen de Real IRA.

Lord Daniel Brennan

bedragen, een advocaat, als het goed is, in rechtvaardigheid. Dat zijn twee verschillende invalshoeken. Een bankier zou geïnteresseerd zijn in de waarde van jouw pen en kladblok. Een advocaat toont meer belangstelling in hetgeen je opschrijft en wat er staat, inclusief die kleine lettertjes daar. Stel je voor dat jij als rechtzoekende burger een kansrijke zaak hebt. De tegenpartij biedt een miljoen pond om een rechtszaak te voorkomen, maar als de rechtszaak er komt kun je na vijf slepende jaren via de rechter je gelijk halen, en twee miljoen pond. Ik denk dat een bankier voor het eerste zal kiezen, voor de directe winst. Ik denk niet dat een advocaat dat zal doen. Een ander belangrijk cultuurverschil zit hem in het menselijk contact. Met al hun betaalmachines en call centers doen banken er zoveel mogelijk aan om dat te vermijden, terwijl face-to-face-overleg tussen advocaat en client van cruciaal belang is.

Welke verschuivingen ziet u plaatsvinden in de advocatenwereld?

Ik vermoed dat kleine kantoren zullen worden opgeslokt en dat de grote groter zullen worden. Voor de middelgrote kantoren zie ik weinig veranderingen, zeker niet als ze gespecialiseerd zijn.

En de chambers, zoals Matrix Law en de burens hier op Gray’s Inn?

Die zullen voorlopig weinig merken van Clementi, denk ik. Niemand verplicht ons te fuseren met solicitors. Waar ik me meer zorgen om maak, is om advocaten in ontwikkelingslanden. Voor velen zijn wij met onze pure ‘rule of law’ een voorbeeld. Ik weet niet of de ‘rule of

AGENDA

Oproep: Inventarisatie voor evaluatie Awb

Medio 2005 gaat de derde evaluatie van de Algemene wet bestuursrecht van start. Het evaluatierapport zal vóór 1 januari 2007 worden toegezonden aan het parlement. Voor deze evaluatie kunt u tot 1 mei 2005 vanuit de rechtspraktijk onderwerpen aandragen. Uw voorstel dient

een onderzoeksvraag te bevatten, en een toelichting waarom het onderwerp zich leent voor evaluatie. Adressen: WODC, t.a.v. mevr. mr. W.M. de Jongste, tel. 070-370 62 67; Koninginnegracht 19, 2514 AB Den Haag; w.m.de.jongste@minjus.nl

European Young Lawyers Scheme 2006

Ervaringen uitwisselen en het Engelse rechtssysteem ervaren, kan bij deelname aan de EYLS 2006. De programma's vinden tegelijkertijd, zowel in London als in Edinburgh, plaats van 9 januari t/m 7 juli 2006. Ze bevatten een gezamenlijke studiereis van een week naar Belfast, waar de specifieke juridische kwesties van Noord-Ierland belicht zullen worden. Het programma is geschikt

voor jonge Nederlandse advocaten met minimaal twee jaar praktijkervaring. De sluitingsdatum voor aanmelding is vrijdag 20 mei 2005. De interviews zullen worden gehouden in ons kantoor in de week van 6 juni 2005. Aanmeldingsformulieren en informatie zijn verkrijgbaar via de British Council website www.britishcouncil.org of per e-mail elsa.vanstraaten@britishcouncil.nl

Europese aanbestedingsrichtlijn

Op donderdag 9 juni 2005 zal mw. mr. S.C. Brackmann tijdens de studiemiddag van de Vereniging van Vastgoed Juristen (VVJ) 'Nieuwe mogelijkheden van de geïntegreerde aanbestedingsrichtlijn' spreken over de Europese aanbestedingsrichtlijn die waarschijnlijk eind van dit jaar de huidige aanbestedingsrichtlijnen Werken, Leveringen en Diensten zal vervangen.

Tijd: van 15.30 tot circa 18.00 uur; plaats Grand Hotel Karel V, Geertebolwerk 1 te Utrecht; kosten € 50 voor VVJ-leden en € 100 voor niet-leden. Vóór 30 mei 2005 aanmelden bij het secretariaat van de Vereniging van Vastgoed Juristen, t.a.v. mw. J. Janssen, Postbus 85250, 3508 AG Utrecht fax: 030 - 21 21 161, e-mail: j.janssen@cmsderks.nl

Auteursrecht: EU en WIPO

Op woensdag 27 april 2005 zal dit het onderwerp zijn van de lezing die Rita Wezenbeek, werkzaam bij de Europese Commissie, houdt in het Centrum voor Intel-

lectueel Eigendomsrecht. Aankomst 16.00 uur; plaats: Molengraaff Instituut, Drift 9 te Utrecht. De lezing is gratis toegankelijk.

Herschikking van de zitting

Op 27 mei 2005 organiseert de vakgroep Strafrecht en Criminologie (RuG) de Landelijke Strafrechtstag. Tijdens deze studiedag zal via sprekers en workshops de nieuwe regelgeving op het gebied van het horen van slachtoffers op de strafzitting en oproeping van

getuigen in strafzaken ter discussie worden gesteld. De dag vindt plaats in het Academiegebouw RuG, Broerplein 5, Groningen. Kosten voor deelname zijn 20 euro. Voor 4 mei 2005 aanmelden via 050-363 56 30.

Landelijke zeildag voor de advocatuur

Dit jaar wordt de landelijke zeildag voor iedereen die werkt in de advocatuur gehouden op zaterdag 7 mei, op de Loosdrechtse plassen. De Jonge Balie van Amsterdam organiseert het evenement dit jaar

en die ziet graag dat u zich vóór 3 mei opgeeft. Kosten € 35. Voor inschrijfformulier zie (digitale) nieuwsbrief Orde van de dag van 7 april 2005.

Conferentie: Taking Liberties

Vrijdag 29 en zaterdag 30 april 2005 organiseert de European Criminal Bar Association (ECBA) in Lissabon, Portugal de Spring Conference Lisbon 2005 'Taking

Liberties - current issues in European Criminal Law' in het Centro Cultural de Belém. Voor meer informatie en registratie kunt u terecht op www.ecba.org

Jonge Balie Assen

Het bestuur van de vereniging Jonge Balie Assen bestaat uit: mr. P. Keijzer (Peter), voorzitter; mr. R.J.B. Caderius van Veen (Reyer), secretaris; mr. M. Mook (Mascha),

penningmeester; mr. M. Wierts (Mirjam) en mr. C.K.E.E. Fuhler (Claudia), alg. lid/pleitcommissie. Secretariaatsadres: Postbus 705, 9400 AS Assen.

Dit gaat over een snelle advocaat.

Die met een burn-out in de bijstand zit.

Met een arbeidsongeschiktheidsverzekering van Movir zit u in ieder geval beter. Want Movir is de absolute AOV-specialist voor mensen zoals u met een vrij beroep. Dat merkt u bijvoorbeeld aan de manier waarop wij preventie en reïntegratie aanpakken. En aan de voordelen die u dat oplevert, zoals 24 uur per dag telefonische counselling. Een ander voordeel is de premie die u bij Movir betaalt. Vraag uw verzekeringsadviseur naar de voorwaarden of kijk op www.movir.nl.

Nieuwe regeling getuigenverhoor dwingt tot actiever procederen

Dian Brouwer
advocaat te Den Haag¹

Een van de nieuwe wetten die het strafproces ingrijpend moeten 'stroomlijnen' betreft de op 1 januari jl. in werking getreden bepalingen voor het horen van getuigen. De verdediging dient sneller dan voorheen de gewenste getuigen op te geven. De wijzigingen dwingen advocaten in strafzaken tot een actievere stijl van procederen. Dian Brouwer schetst de oude wettelijke regeling, somt de belangrijkste veranderingen op en geeft enkele tips om zo snel mogelijk vertrouwd te raken met de nieuwe stijl van procederen.

Tot 1 januari 2005 zag de regeling voor het opgeven van getuigen voor de terechtzitting² er in hoofdlijnen als volgt uit (de onderdelen van de regeling die ook ná de recente wetwijziging nog van toepassing zijn vermeld ik in de tegenwoordige tijd):

- ▶ Volgens art. 263, tweede lid, Sv dient de verdachte de getuigen die hij ter terechtzitting wenst te horen ten minste 10 dagen vóór de zitting op te geven bij de officier van justitie.
- ▶ Op de gronden, genoemd in art. 264 lid 1 Sv kan de officier van justitie weigeren de door de verdachte opgegeven getuigen daadwerkelijk voor de zitting op te roepen. De weigeringsgronden waren:
 - a. dat onaannemelijk is dat de getuige binnen een aanvaardbare termijn ter zitting zal verschijnen;
 - b. dat de gezondheidstoestand van de getuige ernstig in gevaar wordt gebracht;
 - c. dat de verdachte daardoor redelijkerwijs niet in zijn verdediging wordt geschaad.
- ▶ Art. 287 Sv bepaalt dat de ter terechtzitting verschenen getuigen (door de officier van justitie opgeroepen of door de verdedi-

ging meegebracht) worden gehoord. Op verzoek van de verdachte beveelt de rechtbank dat de door de officier van justitie (op de voet van art. 264 lid 1 Sv) geweigerde getuigen alsnog zullen worden opgeroepen.

- ▶ Op grond van art. 288 Sv kan de rechtbank echter afzien van een bevel tot oproeping als bedoeld in art. 287 Sv. De gronden waarop de rechtbank kan beslissen een door de verdachte gevraagd getuige niet op te roepen zijn dezelfde als de gronden die krachtens 264 lid 1 Sv gelden voor een weigering door de officier van justitie (zie punt 2.).
- ▶ Voor de oproeping van getuigen die door de verdediging te laat (dat wil zeggen buiten de termijn van art. 263 lid 2 Sv) of eerst ter terechtzitting worden opgegeven, geldt art. 315 Sv: de rechtbank hoeft de getuige slechts op te roepen, indien de 'noodzakelijkheid' daartoe is gebleken.
- ▶ Na een 'aanhouding' (schorsing van het onderzoek ter terechtzitting), golden voor de nieuwe zitting dezelfde regels als voor de eerste zitting: indien de verdachte uiterlijk 10 dagen voor de vervolgzitting getuigen op gaf bij de officier van justitie, dan golden

voor de weigering door de officier van justitie die getuigen tegen de vervolgzitting op te roepen de bepalingen van 264, 287 en 288 Sv. Dat was voor het geval de samenstelling van de rechtbank *niet* was gewijzigd op de vervolgzitting bepaald in art. 321 Sv. Voor het geval het onderzoek door gewijzigde samenstelling van de rechtbank opnieuw werd aangevangen, vloeide dit voort uit het ontbreken van een bijzondere regeling in art. 322 Sv.

- ▶ In appèl gold ten slotte exact dezelfde regeling als voor de procedure in eerste aanleg, zo volgde uit de artt. 414 lid 2 en 415 Sv.

'NOODZAAKCRITERIUM' VERSUS 'VERDEDIGINGSBELANG'

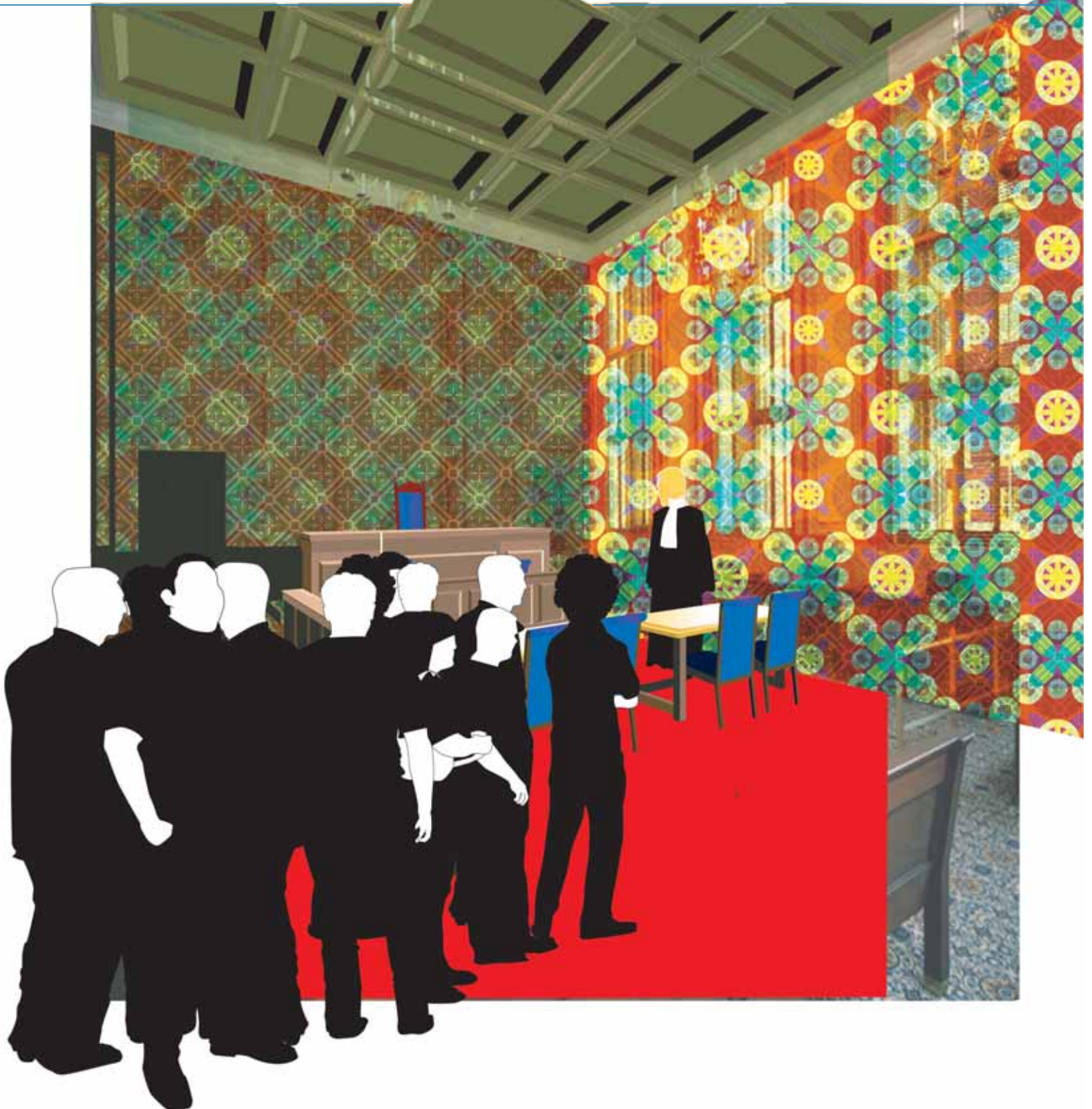
Het is dienstig op deze plaats kort stil te staan bij de twee belangrijkste gronden, waarop de rechtbank kan weigeren een door de verdediging opgegeven getuige op te roepen. Is de getuige *tijdig* door de verdediging opgegeven (art. 263 lid 2 Sv), dan kan de rechtbank slechts³ van het horen van de getuige afzien, als de verdachte daardoor redelijkerwijs niet in zijn verdediging wordt geschaad. Dit vrij strikte criterium brengt met zich dat een redelijk gemotiveerd ver-

¹ Dr. mr. D.V.A. Brouwer is werkzaam bij Sjöcrona Van Stigt advocaten te Den Haag.

² Waaronder ik steeds ook begrijp de getuigen waarvan het horen bij de R-C wordt gewenst, na een wijziging door de zittingsrechter.

³ De ook in art. 288 Sv genoemde gronden, te weten dat onaannemelijk is dat de getuige binnen een aanvaardbare termijn ter zitting zal verschijnen, c.q. dat het horen van getuigen de gezondheidstoestand van de getuige in gevaar brengt, laat ik hier buiten beschouwing.

⁴ Dit is uiteraard afhankelijk van de kracht van de motivering die de verdediging onder het verzoek heeft gelegd. Vergelijk bijvoorbeeld recent HR 30 november 2004, NJ 2005, 134.

zoek van de verdediging ten aanzien van een getuige waarvan niet op voorhand duidelijk is dat die niets relevants kan verklaren, in beginsel voor toewijzing in aanmerking komt. De rechtbank zal in elk geval moeten motiveren waarom zij zo'n verzoek afwijst.

Dit is anders, indien de getuige *niet tijdig* door de verdediging is opgegeven. In dat

geval kan de rechtbank het verzoek al afwijzen als de rechtbank de 'noodzakelijkheid' van het horen van de getuige niet is gebleken. Van veel getuigen kan worden gezegd dat het horen wellicht *wenselijk, van belang, of nodig* is. Maar dat is allemaal nog niet *noodzakelijk*. De beslissing dat het horen van een getuige niet noodzakelijk wordt geacht hoeft

door de rechtbank veelal niet nader te worden gemotiveerd.⁴

Het zal duidelijk zijn, dat het van wezenlijk belang is ervoor zorg te dragen dat het verzoek tot het horen van een getuige door de rechtbank moet worden beoordeeld aan de hand van het 'verdedigingsbelang', en niet aan de hand van het noodzaakcriterium.

Eerste Aanleg	OUDE REGELING dagvaarding vóór 1-1-'05	NIEUWE REGELING dagvaarding ná 1-1-'05
	Art. 263 lid 2 Sv: getuigen ten minste 10 dagen vóór de zitting opgeven bij de officier van justitie.	Idem
	Weigeringsgronden: art. 264 lid 1 Sv (OvJ) en 288 Sv (rechtbank): a) dat onaannemelijk is dat de getuige binnen een aanvaardbare termijn ter zitting zal verschijnen; b) dat de gezondheidstoestand van de getuige ernstig in gevaar wordt gebracht; c) dat de verdachte daardoor redelijkerwijs niet in zijn verdediging wordt geschaad.	Weigeringsgronden: art. 264 lid 1 Sv (OvJ) en 288 Sv (rechtbank): a) idem; b) dat de gezondheid of het welzijn van de getuige of deskundige van de getuige ernstig in gevaar wordt gebracht; c) idem.
	Voor de oproeping door de rechtbank van getuigen die door de verdediging buiten de termijn van art. 263 lid 2 Sv of eerst ter terechtzitting worden opgegeven, geldt het 'noodzakelijkheids criterium' van art. 315 Sv. Na een <i>aanhouding</i> gelden voor de vervolgzitting dezelfde regels als voor de eerste zitting, zowel als de samenstelling van de rechtbank <i>niet</i> was gewijzigd, als voor het geval de samenstelling <i>wel</i> was gewijzigd en het onderzoek ter zitting daarom opnieuw werd aangevangen (art. 321 resp. 322 Sv).	Idem. Art. 321 Sv is komen te vervallen. Als na een aanhouding de samenstelling van de rechtbank <i>niet</i> is gewijzigd, is de vervolgzitting een <i>voortzetting</i> van de eerdere zitting. Getuigen die voorafgaand aan de vervolgzitting worden opgegeven, worden dan ook beschouwd als <i>ter zitting</i> opgegeven. Het 'noodzakelijkheids criterium' van art. 315 Sv geldt. Nieuw art. 322 lid 4 Sv: in het geval de samenstelling van de rechtbank <i>wel</i> is gewijzigd, en daarom het onderzoek ter terechtzitting opnieuw moet worden aangevangen, blijven 'beslissingen van de rechtbank [...] inzake het horen of oproeping van getuigen of deskundigen ter terechtzitting uit hoofde van artikel 287 of artikel 288 in stand'. Voor opgave van <i>nieuwe</i> getuigen gelden de 'gewone' regels van de artt. 263 lid 2, 287 en 288 Sv.
Hoger Beroep	OUDE REGELING uitspraak in eerste aanleg vóór 1-1-'05	NIEUWE REGELING uitspraak in eerste aanleg ná 1-1-'05
	In appel geldt exact dezelfde regeling als voor de procedure in eerste aanleg (artt. 414 lid 2 en 415 Sv). Krachtens art. 410 Sv <i>kan</i> de appelleren de partij binnen 14 dagen na de instelling van het hoger beroep een appelschriftuur indienen. Men <i>kan</i> daarin tevens opgave doen van de getuigen die men ter terechtzitting in hoger beroep wenst te (doen) horen. Opgave in de appelschriftuur geldt als opgave in de zin van art. 263 lid 2 Sv.	In appel geldt dezelfde (nieuwel) regeling als in eerste aanleg (artt. 414 lid 2 en 415 Sv), met de volgende aanvullingen: De appelschriftuur (art. 410 Sv) is <i>het centrale document</i> voor het opgeven van getuigen in appel. De A-G (art. 414 lid 2 Sv) en het hof (art. 418 lid 3 Sv) kunnen een <i>niet bij de appelschriftuur opgegeven getuige</i> weigeren op te (laten) roepen, indien het horen van deze getuige ter terechtzitting 'redelijkerwijs niet noodzakelijk' wordt bevonden. Toevoeging van een nieuwe, zelfstandige weigeringsgrond voor A-G (art. 410 lid 3 Sv) en het hof (art. 418 lid 2 Sv): een <i>wel</i> bij de appelschriftuur opgegeven kan geweigerd worden, indien: a) de berechting in eerste aanleg op tegenspraak heeft plaatsgevonden; b) de getuige ter terechtzitting in eerste aanleg – of daaraan voorafgaand door de RC – is gehoord, en c) het horen van deze getuige ter terechtzitting van het hof redelijkerwijs niet noodzakelijk is.

Dat maakt de kans dat de getuige daadwerkelijk wordt gehoord zeer veel groter.

WIJZIGINGEN IN EERSTE AANLEG

De nieuwe bepalingen voor de behandeling in eerste aanleg zijn van toepassing op alle zaken waarin de inleidende dagvaarding na 1 januari 2005 is uitgebracht.⁵

► De gronden waarop geweigerd kan worden om een door de verdediging (tijdig) opgegeven getuige op te roepen, zijn verruimd. Zowel in art. 264 lid 1 Sv (dat geldt voor de officier van justitie) als in art. 288 Sv (dat geldt voor de rechtbank) is de weigeringsgrond 'dat de gezondheidstoestand van de getuige ernstig in gevaar wordt gebracht' vervangen door het criterium: 'dat de gezondheid of het welzijn van de getuige of deskundige in gevaar wordt gebracht, en het voorkomen van dit gevaar zwaarder weegt dan het belang om de getuige of deskundige ter terechtzitting te kunnen ondervragen'.

► Art. 321 Sv is vervallen. Dit heeft verstrekende gevolgen voor zaken waarin het onderzoek ter terechtzitting wordt geschorst, en op een latere datum wordt voortgezet. Volgens de gewijzigde regeling moeten alle latere zittingen worden gezien als *voortzetting* van de eerste zitting. De verdediging dient dan ook al haar getuigen 10 dagen voorafgaand aan de *eerste* zitting op te geven. Voor getuigen die *voor het eerst* worden opgegeven voor een vervolgzitting na een aanhouding, geldt art. 315 Sv: de rechtbank kan weigeren de getuige op te laten roepen, indien de 'noodzakelijkheid' van het horen van die getuige niet is gebleken.

► In art. 322 lid 4 Sv is een regeling opgenomen, die van belang is voor zaken waarin het onderzoek ter terechtzitting opnieuw moet worden aangevangen wegens gewijzigde samenstelling van de rechtbank. Volgens het nieuwe artikellid blijven in dat geval onder meer 'beslissingen van de

rechtbank [...] inzake het horen of oproeping van getuigen of deskundigen ter terechtzitting uit hoofde van artikel 287 of artikel 288 in stand.'

REGIEZITTING EN PRO-FORMA ZITTING

Bij de vormgeving van de nieuwe regeling heeft de wetgever vooral het oog gehad op de in complexere zaken gegroeide praktijk van 'regiezittingen', die voorafgaan aan de eigenlijke inhoudelijke behandeling. De gedachte was dat de efficiencywinst van zulke regiezittingen teniet werd gedaan als de daaropvolgende inhoudelijke behandeling opnieuw zou moeten worden aangehouden voor het oproepen van getuigen die de verdediging niet voorafgaand aan de regiezitting heeft opgegeven, maar eerst voorafgaand aan die inhoudelijke behandeling. De wetgever heeft daarom de regiezitting meer gewicht willen geven, door de verdediging ertoe te bewegen al haar getui-

gen voorafgaand aan de regiezitting op te geven.

Daarbij heeft de wetgever echter verzuimd een onderscheid aan te brengen tussen regiezittingen en andere (eerste) terechtzittingen die vervolgens worden aangehouden. Hierbij moet met name gedacht worden aan 'pro-forma' zittingen, die slechts worden gehouden om een verlenging van een bevel gevangenhouding te kunnen laten afgeven.

Bij een werkelijke regiezitting mag men verwachten dat het dossier compleet is.⁶ Bij een pro-forma zitting is het dossier veelal incompleet. Toch geldt ook voor de pro-forma zitting dezelfde verplichting tot het opgeven van getuigen. Mocht blijken dat de latere inhoudelijke behandeling plaatsvindt door een kamer in dezelfde samenstelling als de kamer die de pro-forma zitting heeft gedaan, dan geldt voor de later opgegeven getuigen slechts het noodzaakcriterium.

In geval – bijvoorbeeld na een pro-forma zitting – het onderzoek ter terechtzitting opnieuw moet worden aangevangen wegens gewijzigde samenstelling van de rechtbank, blijven weliswaar op grond van artikel 322 lid 4 Sv de eerdere beslissingen van de rechtbank in stand, maar gelden voor het opgeven van nieuwe getuigen wel dezelfde regels als voor een eerste terechtzitting. Echte 'regiezittingen' zullen plaatsvinden voor de kamer die uiteindelijk ook inhoudelijk over de zaak zal oordelen. Daarvoor geldt deze mogelijkheid dus niet.

WIJZIGINGEN IN HOGER BEROEP

Het karakter van de behandeling in hoger beroep is aan het veranderen. In navolging van de voorstellen van de onderzoeksgroep Strafvordering 2001 ziet de wetgever het hoger beroep in strafzaken niet meer als een volledig nieuwe behandeling. Het is de bedoeling de appèlbehandeling uiteindelijk te beperken tot die punten, waarop 'partijen' het oneens zijn. Dit zal op termijn leiden tot een meer civielrechtelijk aandoende appèlprocedure, mogelijk zelfs een echt 'grievensstelsel'.

Deze theorie van het 'voortbouwend appèl' (voortbouwend op de behandeling in eerste aanleg) heeft voor het onderwerp 'getuigen op de zitting' (om te beginnen) geleid tot de volgende wijzigingen in de bepalingen die gelden voor de procedure bij het gerechtshof. De nieuwe regels zijn van toepassing in alle zaken waarin de rechtbank ná 1 januari 2005 uitspraak heeft gedaan.⁷

► Art. 410 Sv verleent de appellerende partij de bevoegdheid binnen 14 dagen na de instelling van het hoger beroep een appèlschriftuur in te dienen, en daarin tevens opgave te doen van de getuigen die men ter terechtzitting in hoger beroep wenst te (doen) horen. Zo'n opgave van getuigen in de appèlschriftuur geldt als opgave in de zin van art. 263 lid 2 Sv. Afzonderlijk opgave van de getuigen aan de A-G is daarmee niet meer nodig.

In de gewijzigde regeling heeft de appèlschriftuur een minder vrijblijvend karakter gekregen. De appèlschriftuur is voortaan *het centrale document* voor het opgeven van getuigen in appèl. Dat blijkt uit het gewijzigde art. 414 lid 2 en het nieuwe art. 418 lid 3 Sv. Volgens deze bepalingen kunnen de A-G (ex. art. 414 lid 2 Sv) en het hof (ex. art. 418 lid 3 Sv) een *niet bij de appèlschriftuur opgegeven getuige* weigeren op te laten roepen, indien het horen van deze getuige ter terechtzitting 'redelijkerwijs niet noodzakelijk' wordt bevonden.

► In art. 410 lid 3 en art. 418 lid 2 Sv is een nieuwe, zelfstandige weigeringsgrond opgenomen. De A-G (art. 410 lid 3 Sv) en het hof (art. 418 lid 2 Sv) kunnen een *wel bij de appèlschriftuur opgegeven getuige* weigeren op te laten roepen, indien:

- de berechting in eerste aanleg op tegenspraak heeft plaatsgevonden;
- de getuige ter terechtzitting in eerste aanleg – of daaraan voorafgaand door de RC – is gehoord, en
- het horen van deze getuige ter terechtzitting van het hof redelijkerwijs niet noodzakelijk is.

SCHOT HAGEL

Wie zijn getuigen niet in de appèlschriftuur heeft opgegeven, maakt zich afhankelijk van het hof: later opgegeven getuigen kunnen door het hof met gebruikmaking van het noodzaakcriterium relatief eenvoudig worden afgewezen. Voor de raadsman betekent dit dat hij, onmiddellijk na de uitspraak in eerste aanleg, niet slechts met zijn cliënt moet bespreken *of* tegen het vonnis hoger beroep moet worden ingesteld, maar ook *welke getuigen* bij de behandeling voor het hof

5 Art. V lid 1 van de wet.

6 In de praktijk blijkt dit overigens lang niet altijd het geval: zie bijvoorbeeld het Bouwfraude-proces en de zaak-Ahold.

7 Art. V lid 2 van de Wet.

8 Overleg met de Haagse Raad voor Rechtsbijstand heeft overigens uitgezonden dat de RvR nog geen definitief beleid heeft ontwikkeld voor deze nieuwe 'post-vonnis'-werkzaamheden. Vooralsnog worden zij slechts onder de appèltoevoeging vergoed.

moeten worden opgeroepen. Ten slotte rust op de raadsman die de verdachte in eerste aanleg heeft bijgestaan de verplichting ervoor zorg te dragen dat tijdig een appèlschriftuur wordt ingediend.⁸

De Memorie van Toelichting (BHTK 2002-2003, 29 254, nr. 3, p. 13) meldt voor wat betreft de ‘verplichting’ getuigen bij appèlschriftuur op te geven: ‘De verdachte die hoger beroep instelt is van de zaak op de hoogte, en kan op dat moment reeds getuigen en deskundigen opgeven.’ Hieruit blijkt dat de wetgever geen rekening heeft gehouden met verstekvonnissen, noch met het praktische probleem dat binnen 4 weken na de uitspraak in het algemeen nog geen uitgewerkt rechtbankvonnis beschikbaar is. De bewijsconstructie wordt door de rechtbank immers pas uitgeschreven, nadat hoger beroep is aangekend. De verdediging heeft dan ook op het moment van het indienen van de appèlschriftuur geen inzicht in de bewijsmiddelen die de rechtbank voor de veroordeling heeft gebruikt. Reeds deze laatste omstandigheid zal er veelal toe leiden dat een appèlschriftuur niet inhoudelijker kan zijn dan de algemene opmerking dat appellant ten onrechte is veroordeeld.

Dat brengt met zich dat ook een opgave van getuigen voor de appèlbehandeling in zo’n schriftuur veelal slechts een schot hagel kan zijn. Van belang is hierbij dat de wet nergens eist dat de opgave *gemotiveerd* dient te worden. In de praktijk kan dan ook verwacht worden dat in de appèlschriftuur door de verdediging zoveel mogelijk getuigen worden opgegeven, onder het motto: ‘schrappen kan altijd nog’. Opmerking verdient voorts, dat de wet evenmin met zoveel woorden voorschrijft dat in de appèlschriftuur getuigen *met naam* worden opgegeven. Uiteindelijk zal in de jurisprudentie beslist moeten worden of een opgave als ‘alle personen, wier verklaringen de rechtbank blijkens de nog uit te werken bewijsconstructie voor het bewijs heeft gebruikt’ als een deugdelijke opgave kan worden aangemerkt.

OPVOLGENDE ADVOCAAAT

De nieuwe regeling leidt ook tot complicaties in het geval de verdachte of de raadsman besluiten dat de zaak in appèl door een ande-

re advocaat moet worden behandeld. De advocaat die wordt benaderd met het verzoek een zaak in hoger beroep te behandelen, zal in het algemeen geen kans zien om binnen 2 weken na het instellen van het hoger beroep het dossier te bestuderen en getuigen op te geven. De opvolgend advocaat is daarmee afhankelijk van de keuzes die de eerste advocaat heeft gemaakt: de opvolgend raadsman kan alleen maar hopen dat zijn voorganger tijdig een appèlschriftuur heeft ingediend, en daarbij zo veel mogelijk getuigen heeft opgegeven. Dit moet dan ook een van de eerste punten zijn die de opvolgend raadsman onderzoekt.

Indien de opvolgend raadsman na bestudering van het dossier bemerkt dat getuigen die hij wenst te horen, niet in de appèlschriftuur zijn opgegeven, moet hij een verzoek tot mini-instructie tot de RC bij de rechtbank richten. Die is ook in appèl de bevoegde instantie (art. 411a Sv). De advocaat die geen mini-instructie verzoekt, maar het op de zitting laat aankomen, vraagt om afwijzing van zijn verzoek, tenzij hij de te horen getuigen zelf meeneemt naar de zitting: de regel is immers nog steeds dat ter zitting *verschenen* getuigen worden gehoord, tenzij het hof de gronden van art 288 onder b. (gevaar voor welzijn of gezondheid van de getuige) of c. (dat de verdachte redelijkerwijs niet in zijn verdediging wordt geschaad) aanwezig acht.

Benadert de verdachte de ‘nieuwe’ advocaat eerst op het moment dat de appèldagvaarding is uitgebracht, dan staat de opvolgend raadsman processueel met lege handen. Hij is afhankelijk van de keuzes die een *andere* advocaat heeft gemaakt (wel of geen appèlschriftuur, met in het laatste geval de selectie van de in de schriftuur opgegeven getuigen). Indien die keuzes hem niet zinnen, is het veelal al te laat voor een mini-instructie. Dan rest de vraag hoe coulant het hof staat tegenover verdachten die in zo’n laat stadium van raadsman veranderen – en welke redenen de verdachte voor zijn handelwijze aanvoert. De aangezochte advocaat die bemerkt dat hij eigenlijk geen ruimte heeft om zijn eigen verdedigingsstrategie uit te werken, moet zich afvragen of het wel zinvol is dat hij de zaak overneemt.

In het belang van de cliënt dient de advocaat in eerste aanleg dan ook te *anticiperen* op een mogelijke overstap van de cliënt naar een andere advocaat voor de behandeling in hoger beroep. Met de cliënt dient die mogelijkheid uiterlijk bij vonnis te worden besproken. En wenst de cliënt de relatie ook in appèl voort te zetten, dan dient de advocaat mijns inziens rekening te houden met het gegeven dat cliënten nog wel eens van gedachten willen veranderen – niet zelden op een zeer ongelegen moment in de procedure. Ook om een eventueel opvolgend raadsman voldoende armslag te geven, moet de opgave van getuigen in de appèlschriftuur zo ruim mogelijk zijn.

ONVERWIJLD

Voor de procedure in eerste aanleg betekenen de geschetste wijzigingen dat de verdediging al vóór de eerste zitting klaar voor de strijd moet zijn. Aanvullende verzoeken in de loop van het proces, kunnen nu makkelijker door de rechtbank worden gepasseerd.

Ingrijpender zijn de gevolgen van de nieuwe regels voor de procedure in hoger beroep. Kort na het instellen van hoger beroep dient de raadsman in eerste aanleg voortaan veelal een appèlschriftuur in te dienen. Daarin moeten alle denkbare getuigen worden opgegeven, ter bewaring van recht en om een eventuele opvolgende raadsman niet onnodig te beperken.

Voorts geldt dat de advocaat uiterste behoedzaamheid moet betrachten, indien zich een persoon tot hem wendt voor rechtsbijstand in een appèlprocedure. Bij het aanvaarden van zo’n zaak dient de advocaat onverwijld te onderzoeken of de eerdere raadsman een appèlschriftuur heeft ingediend, welke getuigen daarin zijn opgegeven, en of er nog voldoende tijd is tot de zitting om desgewenst een mini-instructie aan te vragen en af te ronden.

Juist in deze fase van het geding moet de raadsman zich actiever opstellen dan onder de oude regels. De actieve advocaat kan de nadelen van de nieuwe regels in appèl tot op zekere hoogte compenseren met gebruikmaking van het instrument van de mini-instructie. Maar de advocaat die stil zit tot de appèldagvaarding in de bus valt, mist de boot. ●

Uitverkocht.

Uitverkocht.

Uitverkocht.

Opschieten.

De Saab 9-5 Norden. Nog nooit eerder was er zo'n complete Saab 9-5. Er zitten voor €5.310,- aan extra's op, waar u slechts €1.100,- voor betaalt. Zoals sportstoelen, parkeersensoren, 17-inch lichtmetalen wielen en -voor de dieselmotoren- parkeerverwarming. Dit boven op de toch al rijke standaarduitrusting die u van Saab gewend bent. Toch is de Saab 9-5 Norden er al vanaf €39.390,-. Leaseprijs vanaf €799,- per maand.* Ga voor meer informatie naar www.opschieten.nu

De Saab 9-5 Norden. Niet voor iedereen. Wel voor u.

move your mind

*48 maanden/20.000 km. CO₂ uitstoot 175-251 gr/km, verbruik 6.6-10.6 L/100 km.

Kroniek aansprakelijkheidsrecht 2004

Klaas Aantjes

Advocaat en letselschadespecialist te Rijswijk

Net als voorgaande jaren, 2002¹ en 2003², het overzicht van de belangrijkste arresten van de Hoge Raad in 2004 op het gebied van het aansprakelijkheidsrecht. De alfabetische ordening vergemakkelijkt het zoeken naar uitspraken die van belang zijn voor de advocaat met een schadepraktijk.

INHOUD

Bestuurders van vennootschappen
Buitengerechtelijke kosten
Causaliteit – omkeringsregel
Dieren
Garage
Gevaarzetting

Medisch – deskundigenbericht
Notaris
Ouders
Overheid
Relativiteit
Schadeberekening

Smartengeld
Sport en spel
Tuchtrecht
Verhaalsrecht van werkgevers
Verjaring
Werkgevers

BESTUURDERS VAN VENNOOTSCHAPPEN

De maatstaf voor de aansprakelijkheid van een bestuurder van een vennootschap is nog eens bevestigd in HR 17 december 2004, *JOL* 2004, 680, namelijk: het weten of behoren te begrijpen dat de vennootschap die hij vertegenwoordigt en waarin hij feitelijk zeggenschap heeft, verbintenissen niet of niet binnen een redelijke termijn zou (kunnen) nakomen en evenmin verhaal zou bieden voor de als gevolg van die wanprestatie geleden schade.

BUITENGERECHTELIJKE KOSTEN

De relatie tussen het bepaalde in art. 6:96 BW (de redelijke kosten ter verkrijging van vergoeding buiten rechte) enerzijds en art. 6:107a lid 2 BW (het verhaalsrecht van de werkgever) anderzijds stond centraal in HR 9 juli 2004, *NJ* 2004, 572. Het ging om een regresvordering van een (gesubrogeerde) verzekeraar. De Hoge Raad oordeelt (onder verwijzing naar zijn arrest van 26 september 2003, *NJ* 2003, 645; zie de kroniek van 2003), dat, hoewel geen sprake is van een vordering tot vergoeding van schade, art. 9:96 lid 2 aanhef en sub b BW van overeenkomstige toepassing is en de buitengerechtelijke kosten

derhalve toch kunnen worden verhaald. Een citaat uit de parlementaire toelichting op art. 6:107a BW, dat als strekking had dat buitengerechtelijke kosten niet door de regresnemer verhaald zouden kunnen worden, wordt niet doorslaggevend geacht, omdat het was gebaseerd op een arrest dat op de Verhaalswet Ongevallen Ambtenaren zag, en het bovendien geen onderscheid maakte tussen de zogenaamde a- en b-kosten in de zin van art. 6:96 BW.

Zie voorts hierna onder Verhaalsrecht van werkgevers.

CAUSALITEIT – OMKERINGSREGEL

De twee novemberarresten omtrent de ‘omkeringsregel’, beide van 29 november 2002, alsmede die van 18 april 2003, waaraan in de vorige kronieken aandacht is besteed, zijn eindelijk in de *NJ* terechtgekomen: *NJ* 2004, nrs. 304, 305 en 306, tezamen met na te melden twee uitspraken (nrs. 307 en 308). Alle uitspraken zijn in de *NJ* voorzien van buitengewoon lezenswaardige annotaties van D. Asser. In zijn annotatie onder nr. 304 geeft hij een uitvoerig exposé omtrent bewijslast, bewijsrisico en het (rech-

terlijk) vermoeden, alsmede de ratio van de omkeringsregel en de praktische implicaties daarvan. Ten slotte komt hij tot de conclusie, dat de omkeringsregel *als regel* niet nodig was en ook niet is. Een conclusie die overtuigt, vooral gezien de mate waarin deze regel inmiddels weer door ons hoogste rechtscollege is ingeperkt. De regel lijkt nu immers nog slechts gereserveerd te zijn voor de meest sprekende gevallen, waar het causaal verband tussen normschending en het ontstaan van de schade er (om met Asser te spreken) ‘al *prima facie* vanaf druipet’.

In HR 19 maart 2004, *NJ* 2004, 307 roept een vrouw de hulp van een vervangende huisarts in, omdat haar man al 18 uur slaapt op twee tabletten Seresta. De arts ziet pupilreflexen en reactie op pijnprikkels, bloeddruk normaal, geen blauwe kleur. De arts geeft het advies om terug te bellen als de patiënt na middernacht nog niet wakker is geworden. De vrouw doet dat niet. De volgende dag spreekt zij haar eigen huisarts en deze raakt gealarmeerd als hij hoort dat de man nog altijd niet wakker is. Hij blijkt overleden te zijn.

Meisje van 9 viel uit Turbo Poliep in Nijmegen

In de tuchtprocedure krijgt de arts een waarschuwing, omdat hij de ernst van de situatie van de patiënt te lichtvaardig had opgevat en daarmee de patiënt de kans op overleven door opname in het ziekenhuis had onthouden. In de civiele zaak oordeelt het hof (anders dan de rechtbank) dat de omkeringsregel geen toepassing dient te vinden omdat de vrouw geen sectie heeft toegestaan, waardoor de arts in bewijsnood is geraakt. De vrouw moet derhalve bewijzen dat het overlijden het gevolg is van de fout van de arts. De Hoge Raad laat dit bewijsrechtelijk oordeel (A-G Huydecoper concludeerde anders) in stand, maar met een iets andere motivering: de vrouw heeft niet exact aangegeven welke veiligheidsnorm de arts heeft geschonden. De A-G vond dat wel degelijk een norm

was geschonden die voldeed aan het specificiteitsvereiste die de Hoge Raad in de novemberarresten had gesteld. De Hoge Raad leert ons echter (onder verwijzing naar HR 7 september 2001, NJ 2001, 615 en HR 2 maart 2001, NJ 2001, 649), dat de omkeringsregel niet reeds mag worden toegepast indien een algemene norm is geschonden, ook als voor medisch handelen specifieke schade is opgetreden. Nodig is ten minste, dat duidelijk wordt welke (specifieke) medische gedragsnorm is geschonden, die beschermd tegen het intreden van een specifiek gevaar.

Annotator Asser trekt hieruit de conclusie, dat het arrest past in de koers die ingezet is met HR 20 november 1987, NJ 1988, 500 (Timmer/Deutman). We kunnen het ook anders uitdrukken: we zijn weer terug bij af.

Minder gecompliceerd ligt HR 9 april 2004, NJ 2004, 308. De kernvraag in deze zaak was, of er *condicio sine qua non*-verband tussen het ongeval enerzijds en de als fibromyalgie geduide klachten, die in zijn algemeenheid tot op heden niet wetenschappelijk aantoon-

baar zijn, anderzijds bestond. Eenieder zal het er mee eens zijn, dat voor toepassing van de omkeringsregel minimaal vereist is, dat er ten minste oorzakelijk verband *kan* bestaan. Is dat niet eens het geval, dan is niet voldaan aan het vereiste van *condicio sine qua non*-verband.

Zie ook HR 7 mei 2004, NJ 2004, 422, met juichende en overtuigende annotatie van Asser.

De omkeringsregel is weer wel overeind gebleven in HR 24 september 2004, JOL 2004, 481 in een kwestie van verkeersaansprakelijkheid. Logisch, want dan is duidelijk sprake van overtreding van een verkeers- of veiligheidsnorm. Het arrest is verder van betekenis voor wat betreft de eigen schuld en de billijkheidscorrectie. Lees vooral de conclusie van A-G Hartkamp met verwijzingen naar de zogenoemde Sinterklaas-arresten van 5 december 1997, NJ 1998, 400 t/m 402 en de rechtspraak omtrent de 50- en 100%-regel. Zie HR 9 juli 2004, JOL 2004, 400; HR 19 november 2004, JOL 2004, 608 inzake een

- 1 K. Aantjes, Kroniek aansprakelijkheidsrecht 2002, *Advocatenblad* 2003, 24 januari 2003, 2, p. 62.
- 2 K. Aantjes, Kroniek aansprakelijkheidsrecht 2003, *Advocatenblad* 2004, 20 februari 2004, 3, p. 104.

ongeval tussen twee fietsers; en HR 17 december 2004, *JOL* 2004, 675. Dit arrest is verder interessant voor de aansprakelijkheid van een derde voor de door een niet-ondergeschikte bekomen beroepsziekte (zie hierna onder Werkgevers).

DIEREN

In één van de vorige kronieken kwam de invloed van een gesloten overeenkomst op het aansprakelijkheidsrecht aan de orde. Daar kan nu aan worden toegevoegd HR 26 november 2004, *JOL* 2004, 632: 'met toepassing van art. 81 RO verworpen cassatieklachten tegen het oordeel, dat de directe oorzaak van het aan de verzekerde overkomen ongeval tijdens de door thans eisers tot cassatie verzorgde paardrijles is het schrikken en steigeren van het paard, terwijl ook het aan de teugels gaan hangen door de verzekerde oorzakelijk heeft bijgedragen aan de door haar geleden schade, zodat – mede na afweziging van billijkheidsfactoren – 50% van de schade moet worden toegerekend aan de verzekerde en eisers voor 50% van de schade aansprakelijk blijven, alsmede tegen het oordeel dat eisers onvoldoende feiten en omstandigheden hebben aangevoerd om het wettelijke vermoeden van art. 6:237 onder f BW dat het exoneratiebeding in de door eisers gebruikte algemene voorwaarden onredelijk bezwarend is, weg te nemen, zodat terecht de nietigheid van dat beding is ingeroepen'. Het arrest is een aardige uitwerking van de in de kroniek van 2002 opgenomen HR 25 oktober 2004, *JOL* 2004, 567, vorig jaar verschenen in de *NJ* onder nr. 2004, 556 m.nt. J. Hijma.

GARAGE

Wie heeft er niet ooit zijn auto voor een onderhoudsbeurt in de directe omgeving van een garage gestald en de sleutels in een daarvoor bestemde bus gedeponneerd? Meestal is zo'n bus dan zodanig uitgerust, dat de sleutels er niet door onverlaten kunnen worden 'uitgehengeld'. Als dat dan toch gebeurt, is de garagehouder dan aansprakelijk? Nee, aldus HR 12 maart 2004, *NJ* 2004, 272 in navolging van het hof: de persoon die er voor kiest zijn auto aldus af te leveren, moet met de mogelijkheid van diefstal rekening hou-

den en de gevolgen zijn dan in beginsel (geheel) voor zijn risico.

GEVAARZETTING

Wanneer is een waarschuwing afdoende? HR 28 mei 2004, *JOL* 2004, 276 betrof een ongeval op de Antillen. Luchthaven Princess Juliana International Airport werd aansprakelijk gesteld voor de schade als gevolg van een zogenoemde jetblast. Er waren wel waarschuwborden geplaatst met een tekening van een opstijgend vliegtuig en de tekst 'warning'. Was deze waarschuwing voldoende? Bijzondere omstandigheid was, dat het ongeval zich buiten het luchthaventerrein voordeed, dus op een plaats, waar de luchthaven geen zeggenschap over had. De Hoge Raad acht die omstandigheid evenwel niet beslissend. Als iemand een situatie in het leven roept of laat voortbestaan die voor anderen bij niet-inachtneming van de vereiste oplettendheid en voorzichtigheid gevaarlijk is, moet allereerst de eis worden gesteld dat hij met het oog daarop bepaalde veiligheidsmaatregelen neemt. Daarbij moet dan worden gelet op: 1 de mate van waarschijnlijkheid waarmee de niet-inachtneming van de vereiste oplettendheid en voorzichtigheid kan worden verwacht; 2 de grootte van de kans dat daaruit ongevallen ontstaan; 3 de ernst die de gevolgen daarvan kunnen hebben; en 4 de mate van bezwaarlijkheid van de te nemen veiligheidsmaatregelen. *So far so good* en geheel in lijn met het Kelderluik-arrest van 5 november 1975, *NJ* 1966, 136 (waar de Hoge Raad ook met zoveel woorden naar verwijst). Nieuw in deze uitspraak is dat de Hoge Raad van doorslaggevende betekenis acht, of de waarschuwing zodanig is, dat ook is te verwachten, dat deze tot gevaarmijdend gedrag zal leiden. Het arrest is onder meer uitvoerig besproken door T. Hartlief in *AA* 2004, pp. 866-873.

MEDISCH – DESKUNDIGENBERICHT

Iedere patiënt heeft op grond van art. 7:464 lid 2 onder b BW een inzage- en blokkeringsrecht. Dat recht heeft hij ook, als hij zich in het kader van een door een rechter gelast deskundigenbericht aan een medisch onderzoek onderwerpt. Alleen kan dat wel vervelende gevolgen hebben voor zijn bewijsposi-

tie: daaruit kan de rechter dan de gevolgtrekking maken die hij in de omstandigheden van het gegeven geval geraden acht. HR 26 maart 2004, *JOL* 2004, 159.

Zie tevens hiervoor bij Causaliteit: HR 19 maart 2004, *NJ* 2004, 307.

De Hoge Raad moet zich nog buigen over de zaak van 'baby Kelly'. Opmerkelijk is, dat de conclusie van P-G Hartkamp al op rechtspraak.nl is geplaatst; zie onder LJN: AR5213, rolnummer Co3/206HR. Maar ja, deze conclusie is dan ook bepaald het vermelden waard! Uitspraak is bepaald op 18 maart 2005.

NOTARIS

Op dezelfde dag zijn twee arresten geweest aangaande de zorgplicht van een notaris: HR 19 november 2004, *JOL* 2004, 609 en 612. In laatstgenoemde uitspraak ging het om de vraag, of een 'schoongrondverklaring' in de notariële akte wel juist was geredigeerd, alsmede de processuele informatieplicht van de notaris daaromtrent. De cassatieklachten tegen het oordeel van het hof, dat de notaris het tussen de verkoper en de koper overeengekomene niet verkeerd in de akte heeft weergegeven, faalden. Het kennelijke oordeel van het hof dat de processuele informatieplicht van de notaris in dit geval niet zover gaat dat hij de volledige inhoud van het desbetreffende dossier in het geding moest brengen, gaf niet blijk van een onjuiste rechtsopvatting.

OUDERS

HR 12 november 2004, *JOL* 2004, 582 betrof een kwestie van aansprakelijkheid van ouders voor kinderen op de voet van art. 6:169 BW. Een kind loopt letsel op door toedoen van een ander kind. In cassatie staat de vraag centraal of de ouders aansprakelijk zijn voor de onrechtmatige daad van hun minderjarige dochter. Hierbij komt in het bijzonder de verhouding tussen art. 6:164 BW en art. 6:169 BW aan de orde. De ouders hebben gesteld dat degene die het ouderlijk gezag of de voogdij van het kind uitoefent, slechts ingevolge art. 6:169 lid 1 BW aansprakelijk is, indien de gedraging van het kind een aan het kind toe te rekenen onrechtmatige daad zou hebben opgeleverd

Het midden van No Limit brak in tweeën in Amsterdam

indien het kind ten tijde van deze gedraging de leeftijd van veertien jaren of ouder zou hebben gehad. De Hoge Raad oordeelt dat deze opvatting onjuist is. De hypothetische maatstaf van art. 6:169 BW vereist een volledig abstraheren van de jeugdige leeftijd van het kind. Onder verwijzing naar de parlementaire geschiedenis oordeelt de Hoge Raad, dat art. 6:164 BW en art. 6:169 BW complementaire bepalingen zijn. Een opvatting zoals door de ouders wordt voorgestaan, verhoudt zich niet met het wettelijk systeem zoals neergelegd in art. 6:164 BW en art. 6:169 BW.

OVERHEID

Bij *rechtmatig* overheidsoptreden wordt wel een beroep gedaan op het leerstuk van de onevenredige schade (het beginsel van gelijkheid voor de openbare lasten), namelijk wanneer het optreden van de overheid het redelijkerwijs voorzienbare gevolg heeft dat derden daardoor schade lijden en waardoor zij in vergelijking met andere burgers of instellingen onevenredig worden getroffen. Kon daar ook een beroep op worden gedaan

in het geval van een TBS'er, die tijdens een onbegeleid proefverlof een tweetal vrouwen gijzelt, aanrandt en geld afhandig maakt? Nee, aldus de Hoge Raad in zijn arrest van 28 mei 2004, *JOL* 2004, 279.

In principe moet worden uitgegaan van de rechtvaardigheid van het besluit tot het verlenen van onbegeleid verlof, dat dan ook geen verdere rechtvaardiging behoeft. Alleen als zou komen vast te staan, dat de Staat niet tot het verlenen van onbegeleid verlof had mogen besluiten (in verband met het bestaan van het onaanvaardbare risico dat de TBS'er een gevaar voor de persoon of de goederen van anderen zou kunnen opleveren) zou dat kunnen leiden tot aansprakelijkheid van de Staat voor de schade die de TBS'er heeft aangericht, maar dan past geen beroep op het leerstuk van de onevenredige schade. Een rol bij deze beslissing speelde uitdrukkelijk, dat de door het slachtoffer geleden schade niet een rechtstreeks gevolg was van het verlenen van onbegeleid verlof, doch van het onrechtmatig handelen van de TBS'er zelf.

De aansprakelijkheid van een waterschap kwam aan de orde in HR 30 januari 2004, *NJ* 2004, 270. In dit arrest bevestigt de Hoge Raad nog maar eens, dat hoever de onderhoudsplicht van een Waterschap gaat, van verschillende factoren (door de Hoge Raad niet uitputtend opgesomd) afhangt. Let wel: hoewel aan een Waterschap een zekere beleidsvrijheid toekomt, gaat deze vrijheid niet zo ver dat het optreden van een waterschap slechts marginaal zou kunnen worden getoetst. Zie daaromtrent reeds HR 8 januari 1999, *NJ* 1999, 319, m.nt. ARB, rov. 3.6; HR 9 oktober 1981, *NJ* 1982, 332, m.nt. CJHB; HR 19 november 1999, nr. C98/113, *NJ* 2000, 234; en HR 9 november 2001, *NJ* 2002, 446, m.nt. CJHB.

RELATIVITEIT

HR 7 mei 2004 *JOL* 2004, 225 betrof een ongeval veroorzaakt door ondeugdelijkheid van een aan het Rijnvaartverkeer deelnemend vaartuig met een door de Staat afgegeven certificaat van onderzoek in de zin van het RosR (het *Reglement onderzoek schepen op de Rijn*). Kon de Staat of het (particuliere) onder-

zoeksbureau aansprakelijk worden gehouden voor de ontstane schade wegens onzorgvuldige keuring? De Hoge Raad meende van niet. Zeer kort geparafraseerd: het RosR beoogde slechts de veiligheid van het scheepvaartverkeer in *algemene zin* te bevorderen. De geschonden norm (de onzorgvuldige keuring) strekte niet tot bescherming van het vooraf veelal niet te voorziene gevolg van een ondeugdelijk of onveilig schip. Een onbevredigende uitkomst. Het betrof immers een evident onzorgvuldige keuring. En beoogde de keuringsregeling nu niet juist dit soort ongevallen te voorkomen? Het is wel duidelijk, dat de Hoge Raad hier probeert vergaande aansprakelijkheden, waarvan de financiële gevolgen niet goed zijn te overzien, in toom te houden.

SCHADEBEREKENING

Waar in het algemeen concrete schadebegroting aan de orde is, ligt dat bij zaaksbeschadiging anders. HR 7 mei 2004, *JOL* 2004, 232 betrof een kwestie van zaaksbeschadiging en dan met name de waardering van het vermogensnadeel, de daarbij aan te leggen maatstaf en het moment waartegen de omvang van de schade moet worden berekend. Doordat kinderen met vuur speelden, brandde een landbouwschuur af. Verkoopwaarde: 100.000 gulden. Herbouwwaarde evenwel: 275.000 gulden. De eigenaar ging bij zijn vordering uit van de herbouwwaarde. De Hoge Raad kende de getroffen eigenaar vergoeding van die herbouwwaarde ook toe. Bij een beschadigd gebouw heeft de eigenaar in beginsel aanspraak op herstel, welk herstel ook verantwoord kan zijn indien de daarmee gemoeide kosten het bedrag van de waardevermindering overtreffen. Daarbij moet de omvang van die schade worden berekend naar het moment waarop zij wordt geleden, dus ongeacht gebeurtenissen van latere datum, die wel eens met zich mee zouden kunnen brengen, dat de eigenaar zijn aanspraken beperkt. In casu leidde dat tot vergoeding van schade, die de waardevermindering verre overtroffen. Een uitkomst die op z'n minst bevreemding wekt, nu niet daadwerkelijk tot herbouw was overgegaan.

Zie voor schadeberekening ook nog HR 18

juni 2004, *JOL* 2004, 343, een kwestie van beroepsaansprakelijkheid van een assurantiepersoon. Verwerping van het cassatieberoep ex art. 81 RO tegen het oordeel dat in het onderhavige geval – waarin het gaat om de berekening van de door onderverzekering geleden schade die de assurantietussenpersoon wegens toerekenbare tekortkoming aan de verzekerde dient te vergoeden – in beginsel tot uitgangspunt voor de schadeberekening moet worden genomen: 1 het tussen de verzekeraar en de verzekerde bindend vastgestelde taxatiebedrag (de onderverzekering buiten beschouwing gelaten), verminderd met het door de verzekeraar uitgekeerde bedrag; en 2 voorts dat de tussenpersoon, op wie de bewijslast terzake rust, slechts met betrekking tot twee posten er in is geslaagd te bewijzen dat de taxatie niet juist is geweest.

SMARTENGELD

In HR 9 juli 2004, *JOL* 2004, 410 vormde 'aantasting van de persoon' in de zin van art. 6:106 lid 1, aanhef en sub b BW de grondslag voor toekenning van smartengeld. Het betrof hier de beruchte oudejaarsrellen in 1997 in de Oosterparkbuurt in Groningen. De rechtbank mocht oordelen, dat op grond van falend politieoptreden, de aard en de ernst van de nalatigheid, die naar het kennelijk oordeel van de rechtbank leidde tot een zeer ernstige inbreuk op de integriteit van de persoon en de veiligheid van de woning, de bewoners waren aangetast in hun persoon in de zin van voormeld artikel. Gevoelens van angst en onveiligheid vormden dus voldoende reden voor toekenning van smartengeld.

SPORT EN SPEL

Bij sport- en spelsituaties geldt een verhoogde drempel voor aansprakelijkheid, omdat de deelnemers aan het spel in redelijkheid tot op zekere hoogte gevaarlijke, slecht gecoördineerde, verkeerd getimede, onvoldoende doordachte handelingen of andere gedragingen waartoe het spel uitlokt van elkaar hebben te verwachten.

HR 20 februari 2004, *NJ* 2004, 238: op zondag 2 augustus 1998 aan het begin van de avond heeft zich op de midgetgolfbaan bij

een partycentrum een ongeluk voorgedaan, waarbij de 17-jarige Stefan en de 15-jarige Joyce betrokken waren. Zij maakten deel uit van een groepje van tien tot vijftien vrienden die met elkaar waren gaan midgetgolven. De stemming was enthousiast, maar niet bijzonder uitgelaten. Er was geen sprake van alcohol- of drugsgebruik. Toen Joyce wilde afslaan, stond Stefan links achter haar. Bij het afslaan belandde het uiteinde van de stick in diens oog met blindheid aan dat oog tot gevolg.

De rechtbank oordeelde, dat de gedraging van het meisje onrechtmatig was. Bij het midgetgolfspel gelden volgens de rechtbank voor de toerekenbaarheid geen zwaardere normen, zoals deze wel golden in het zogenoemde tennisbalarrest (HR 19 oktober 1990, *NJ* 1992, 621 m.nt. CJHB).

Het hof oordeelde evenwel anders: een gedraging binnen het kader van het midgetgolfspel is niet reeds onrechtmatig op de enkele grond dat de gedraging van een speler aan een van de andere deelnemers letsel toebrengt (HR 19 oktober 1990, *NJ* 1992, 621) of dat dit inbreuk maakt op een subjectief recht (HR 27 mei 1994, *NJ* 1994, 590).

Het daartegen gerichte cassatieberoep werd door de Hoge Raad verworpen. Om een sport-en-spel-situatie te kunnen aannemen, is niet vereist, dat betrokkenen rechtstreeks met elkaar aan het wedijveren zijn. Ook als het slachtoffer ten tijde van het ongeval geen handelingen verricht die karakteristiek zijn voor die sport of dat spel, kan hij als 'deelnemer' worden aangemerkt.

Deze uitspraak is een bevestiging van de in de vorige kroniek opgenomen twee arresten van 28 maart 2003, *NJ* 2003, 718 en 719. Zie voor een uitvoerig overzicht van rechtspraak en literatuur de conclusie van A-G Hartkamp, par. 11.

TUCHTRECHT

Kan het indienen van een klacht bij het Regionaal Tuchtcollege onrechtmatig zijn? Hoge Raad 23 januari 2004, *JOL* 2004, 28. Partijen in deze procedure bestreden elkaar

Voor het Rijksmuseum in Amsterdam ontstond brand in een bouwput

(zoals A-G Spier opmerkt) te vuur en te zwaard: een tuchtprocedure en een kort geding in twee instanties zijn aan de onderhavige procedure voorafgegaan. De betrokken arts heeft zijn oud-patiënt gedagvaard en een verklaring voor recht gevorderd dat deze onrechtmatig heeft gehandeld door indiening van de eerdere klacht. Dit zou namelijk 'uiterst lichtzinnig' zijn gebeurd.

De Hoge Raad verwerpt met toepassing van art. 81 RO de cassatieklachten tegen het oordeel van het hof, dat de patiënt niet onrechtmatig jegens zijn arts heeft gehandeld door tegen deze een klacht bij het Regionaal Tuchtcollege in te dienen nu het indienen van deze klacht niet zonder redelijke grond of uiterst lichtzinnig kan worden genoemd. Als ik het goed zie, komt de Hoge Raad daarmee nog niet toe aan de principiële vraag, of het indienen van een klacht überhaupt onrechtmatig kan zijn. Jammer, want dat zou een interessante uitspraak hebben kunnen opleveren.

VERHAALSRECHT VAN WERKGEVERS

In HR 13 februari 2004, JOL 2004, 8, NBM/Amev heeft de Hoge Raad nogmaals bevestigd, dat het verhaalsrecht van een werkgever, ook als het gaat om de vaststelling van het zogenoemde civiele plafond, niet verder reikt dan het nettoloon (zoals het hof terecht heeft geoordeeld en in het principale beroep tevergeefs is bestreden); rov. 4.2. Zie daaromtrent het in de vorige kroniek opgenomen arrest HR 24 oktober 2003, JOL 2003, 531 Revabo/Amev.

In onderhavige zaak ging het om de gevolgen van een aan werknemer overkomen ongeval, die toen in dienst was van een rechtsvoorgangster van NBM, op 14 februari 1995. De veroorzaker van het ongeval was verzekerd bij Amev, die aansprakelijkheid heeft erkend. NBM heeft de WAO-uitkering van de betrokken werknemer in de periode van 1 oktober 1997 tot 1 januari 1999 aangevuld tot het gegarandeerd inkomen bij ziekte. NBM heeft tegen Amev een vordering ingesteld op grond van art. 6:107a BW. De

rechtbank heeft deze vordering afgewezen. Het hof heeft Amev veroordeeld tot betaling van een gedeelte van de vordering ten bedrage van bijna 3.450 euro (kennelijk voor NBM voldoende belang om de zaak ook nog eens aan de Hoge Raad voor te leggen).

Wat de Hoge Raad in die zaak ex art. 81 RO afdeed, maar waar A-G Spier wel wat meer aandacht aan heeft willen besteden, betrof de kwestie van de buitengerechtelijke kosten. In dat verband heeft hij verwezen naar de eveneens in de vorige kroniek opgenomen arresten HR 26 september 2003, NJ 2003, 645 Sterpolis/Amicon (waarin de Hoge Raad had geoordeeld, dat de administratiekosten van een ziektekostenverzekeraar ingevolge art. 6:96 lid 2, aanhef en sub b BW voor vergoeding in aanmerking komen) en HR 11 juli 2003, NJ 2003, 566 (waarin de Hoge Raad besliste, dat daarentegen kosten, verbonden aan herhaalde verzoeken tot betaling, respectievelijk sommaties, niet voor vergoeding in aanmerking komen, omdat daar sprake is van kosten ter voorbereiding

van de gedingstukken en instructie van de zaak).

Zie ook hiervoor onder Buitengerechtelijke kosten.

VERJARING

In de vorige kroniek is in het kader van de verjaring het arrest vermeld van HR 31 oktober 2003, *JOL* 2003, 560 (Saelman/AZVU; onder meer besproken door T. Hartlief in *AA* 2004, pp. 266-275). In dat arrest besliste de Hoge Raad (naar aanleiding van verschenen literatuur), dat de verjaringstermijn begint te lopen op de dag na die waarop de benadeelde daadwerkelijk in staat is een rechtsvordering tot vergoeding van de schade in te stellen. In de meeste gevallen betekent dit, dat aan de gelaedeerde wordt tegemoetgekomen, maar dat dit ook wel eens in diens nadeel kan uitpakken toont het arrest van HR 20 februari 2004, *JOL* 2004, 95.

Een aannemer heeft omstreeks juli 1989 het bestaande pannendak van een woning door een shingles-dakbedekking vervangen. Na de uitvoering van deze werkzaamheden deden zich in de woning lekkages voor en ontstonden in het plafond van de zolderverdieping op diverse plaatsen vochtplekken. Om die reden heeft de eigenaresse van de woning van de door de aannemer ingediende facturen 1.330 gulden onbetaald gelaten. Op 18 augustus 1993 is de aannemer gaan dagvaarden met betrekking tot voormeld, nog openstaand bedrag van 1.330 gulden. In die procedure heeft de eigenaresse van de woning een reconventionele vordering tot betaling van 4.500 gulden met rente en kosten ingesteld en heeft daaraan ten grondslag gelegd dat er lekkages waren opgetreden. Halverwege de procedure komt zij er, naar aanleiding van een op 26 april 1995 uitgebracht deskundigenrapport, achter, dat de oorzaak van de vochtproblemen een andere was, dan zij vermoedde. Zij deelt evenwel uitdrukkelijk mede, dat zij de grondslag van haar eis niet wijzigt.

Nadat de kantonrechter de reconventionele vordering bij vonnis van 30 augustus 1996 heeft afgewezen, dagvaardt de eigenaresse

aannemer bij exploit van 20 augustus 1998 voor de Rechtbank Amsterdam. De aannemer beroept zich op het gezag van gewijsde van het vonnis van de kantonrechter van 30 augustus 1996. Tevens beroept hij zich op verjaring; kort na juli 1989 (gezien een brief van 24 december 1990) was de eigenaresse immers reeds bekend met de lekkages, terwijl méér dan vijf jaar later tot dagvaarding wordt overgegaan. De rechtbank verwerpt beide verweren en wijst de vordering toe.

Het hof oordeelt evenwel anders: in zijn arrest van 28 maart 2002 honoreert het hof het beroep op het gezag van gewijsde van het vonnis van de kantonrechter. Voorts honoreert het hof het beroep op verjaring van de vordering. Het hof heeft in dat verband overwogen dat de eigenaresse in elk geval op 24 december 1990 bekend was met de schade en dat de verjaring van de vordering niet is gestuit doordat zij in de procedure bij de kantonrechter een eis in reconventie heeft ingesteld. Die eis in reconventie heeft immers niet tot toewijzing geleid en vervolgens is niet binnen zes maanden nadat het geding door het in kracht van gewijsde gaan van de betrokken uitspraak was geëindigd een nieuwe eis overeenkomstig art. 3:316 lid 2 BW ingesteld.

De Hoge Raad beperkt zich tot het middel dat zich op de verjaring richt en sluit zich bij de beslissing van het hof aan: anders dan waarvan het middel kennelijk uitgaat, houdt art. 3:310 lid 1 BW niet in, dat de benadeelde steeds ook met de oorzaak van de schade bekend dient te zijn, wil de verjaringstermijn een aanvang nemen. De verjaringstermijn begint te lopen op de dag na die waarop de benadeelde daadwerkelijk in staat is een rechtsvordering tot vergoeding van de schade in te stellen (met verwijzing naar opgemeld arrest van 31 oktober 2003, *JOL* 2003, 560).

Het arrest lijkt niet opmerkelijk, omdat het aansluit bij het arrest van 31 oktober 2003, *JOL* 2003, 560, maar toch rijst de vraag, hoe het zich verhoudt tot enkele andere recente arresten, die eerder in de richting leken te wijzen, dat de door art. 3:310 BW vereiste

bekendheid niet mede bekendheid met het causale verband tussen het handelen of nalaten van de voor de schade aansprakelijke persoon en die schade omvat. Zo overwoog de Hoge Raad in een op 24 januari 2003 gewezen arrest (*NJ* 2003, 300, eveneens in de vorige kroniek aan de orde gekomen) dat het vermoeden van de gelaedeerde, toen hij zich op een gegeven moment tot zijn huisarts wendde, dat zijn klachten samenhangen met zijn werk bij de drukinktfabricage nog niet inhield dat aan het bekendheidsvereiste van art. 3:310 lid 1 BW was voldaan. En in het arrest van 31 oktober 2003, *JOL* 2003, 560 overwoog de Hoge Raad: *'Het enkele feit dat Jasper bij zijn geboorte niet gezond bleek, betekent immers nog niet dat de ouders toen reeds bekend waren met de in art. 3:310 bedoelde aansprakelijke persoon omdat zij toen geen aanwijzingen hadden dat die gezondheidsproblemen waren terug te voeren op een medische fout (...)'.*

Zie in dit verband ook HR 23 oktober 1998, *NJ* 2000, 15 en HR 25 juni 1999, *NJ* 2000, 16, de zogenaamde seksueel misbruik- en kindermishandelings-arresten.

Niet ten onrechte wijst A-G Keus er bij het hiervoor behandelde arrest evenwel op, dat het bij de arresten van 24 januari en 31 oktober 2003 ging om lichamelijke klachten c.q. lichamelijk letsel, ten aanzien waarvan niet aanstonds evident was dat zij met een aan de werkgever toe te rekenen blootstelling aan chemicaliën c.q. een tekortschietend of foutief medisch handelen samenhangen. In het geval van de eigenaresse van de woning met vochtproblemen, ondervond zij deze vochtproblemen na de uitvoering van werkzaamheden aan de dakbedekking. Men behoeft geen expert te zijn om dergelijke vochtproblemen en de uitgevoerde werkzaamheden aan het dak met elkaar in verband te brengen, aldus (terecht) de A-G.

Zie in dit verband ook HR 26 november 2004, *JOL* 2004, 624, *JAR* 2004, 289, De Jong/Optimodal, waarin een nadere invulling van eerdere jurisprudentie ten aanzien van de dertigjarige termijn, en dan met name HR 28 april 2000, *NJ* 2000, 430, wordt gegeven. Vergelijk ook het op dezelfde dag

gewezen arrest HR 26 november 2004, *JOL* 2004, 630, Bosman/G. ten aanzien van de vijfjarige termijn; het criterium 'daadwerkelijk in staat tot instellen rechtsvordering' houdt niet in bekendheid met de *juridische beoordeling* van de feiten en omstandigheden die betrekking hebben op de schade.

Inhoudelijk minder interessant, maar toch het vermelden waard is een kwestie van seksueel misbruik en verjaring: HR 17 september 2004, *JOL* 2004, 456, zijnde een vervolg op HR 8 september 2000, *NJ* 2001, 2, m.nt. CJHB.

WERKGEVERS

Het bepaalde in art. 7:658 BW heeft de afgelopen jaren aanleiding gegeven tot een paar opmerkelijke uitspraken. Opmerkelijk in die zin, dat het erop lijkt dat er een kentering in de bescherming van de werknemer bij bedrijfsongevallen te bespeuren valt. Het is evenwel de vraag, of dat de bedoeling van de Hoge Raad is. In de vorige kroniek is in dat verband gewezen op de arresten inzake het broodmes, HR 4 oktober 2002, *JAR* 2002, 259, *NJ* 2004, 175, Laudy/Fair Play; de dakdekker, HR 16 mei 2003, *JAR* 2003, 147, *NJ* 2004, 176, Dusarduyn/Du Puy; en de schoonmaakster, HR 12 september 2003, *JAR* 2003, 242, *NJ* 2004, 177, Peters/Hofkens.

Aan dit in aansprakelijkheidsland inmiddels overbekende trio kan nog worden toegevoegd HR 9 juli 2004, *JAR* 2004, 190, Oost/Brands Bouwgroep. Tijdens zijn werkzaamheden als chauffeur glijdt Jan Oost bij het laden van containers uit over een meer dan normale hoeveelheid puin, waardoor hij ernstig enkelletsel oploopt. In zijn conclusie

voor dit arrest signaleert A-G Spier 'een zekere koersverlegging in de rechtspraak', welke hem kennelijk niet onwelgevallig is. Hij pleit er in die conclusie voor, de serieus te nemen zorgverplichting van de werkgever in het algemeen te beperken tot qua frequentie of ernst relevante gevaren (par. 5.7). De Hoge Raad leek dat in zijn uitspraak te volgen (rov. 3.1): Oost krijgt nul op het rekest, omdat het hier niet ging om dagelijkse werkzaamheden, waaraan aanzienlijke risico's waren verbonden. Huis-tuin-en-keuken-risico's lijken daarmee buiten de boot te vallen.

Ook kan daar nu aan worden toegevoegd de Lozerhofzaak: HR 5 november 2004, *JOL* 2004, 567, *JAR* 2004, 278. Ook die zaak lijkt zo'n huis-tuin-en-keuken-ongeval te betreffen, maar er zijn een paar verschillen aan te wijzen. Zoals ook Spier in zijn conclusie voor dit arrest signaleert, gaat het hier niet om een handeling van de werknemer zelf. De schade overkomt haar als het ware omdat een ander (een 'bewoner' van de Lozerhof) haar een deur in het gezicht werpt.

Bovendien heeft in deze zaak zowel rechtbank als hof kunnen aangeven, waarom Lozerhof tekort is geschoten. Sprake is van een meer dan normaal brede deur die, bij volledig openen, ruim over de helft van de bepaaldelijk niet brede gang komt. De vrije doorgang is dan slechts 80 cm. Daardoor ontstaat bij het openen van deze deur een gevaarlijke situatie. Lozerhof had deze situatie moeten voorkomen, bijvoorbeeld door het plaatsen van een schuifdeur. Ook in dat opzicht verschilt de onderhavige zaak van de hiervoor genoemde reeks arresten. Daarin had de feitenrechter namelijk niet vastge-

steld in welk opzicht de werkgever was tekortgeschoten; in casu kon die schending van de zorgplicht wel worden aangegeven.

Is er nu sprake van een zekere koersverlegging of zelfs kentering in de rechtspraak ten aanzien van bedrijfsongevallen? Of geeft het Lozerhof-arrest juist aanleiding te veronderstellen, dat er niets nieuws onder de zon is? Persoonlijk denk ik, dat dit arrest met de hiervoor geciteerde overwegingen vooral duidelijk aangeeft, dat het aankomt op wat de feitenrechter vaststelt aan al dan niet tekortschieten en dat die feitenrechter daarbij nogal de vrije hand krijgt. De Hoge Raad lijkt het in elk geval voornamelijk aan de feitenrechter over te laten, in welke mate de werkgever in zijn zorgplicht is tekortgeschoten. Is die schending er in de ogen van de feitenrechter (of juist niet), dan is er voor ons hoogste rechtscollege eigenlijk geen taak meer weggelegd, zo lijkt de boodschap te zijn.

Inhoudelijk minder interessant, maar in het kader van de werkgeversaansprakelijkheid wijs ik nog op HR 4 juni 2004, *JOL* 2004, 306, een zogenaamde asbest-zaak. Zie voor aansprakelijkheid van een derde, niet zijnde de formele of materiële werkgever, voor een door een niet-ondergeschikte bekomen beroepsziekte HR 17 december 2004, *JOL* 2004, 675 (hiervoor reeds genoemd onder *causaliteit*), eveneens een asbest-zaak; de Hoge Raad stelt voorop dat indien een werknemer ziek is geworden door blootstelling aan asbest, een derde die niet zijn formele werkgever is, op grond van art. 6:162 BW aansprakelijk is te stellen en niet via art. 7:685 BW. ●

Europese Executoriale Titel: twijfelachtige aanwinst

Mr. Mirjam Freudenthal

Senior docent-onderzoeker Molengraaff Instituut

Op 21 januari 2005 trad de Verordening voor een Europese Executoriale Titel (EET-Vo) in werking, die per 21 oktober 2005 van toepassing wordt.¹ De uitvoeringswet ligt nu bij de Raad van State. Grensoverschrijdende maar ook zuiver Nederlandse vonnissen inzake onbetwiste geldvorderingen kunnen op verzoek van de schuldeiser met een EET gewaarmerkt worden.² Een verstekvonnis dat van een EET voorzien is, kan zonder tussenkomende maatregelen Europa-wijd geëxecuteerd worden.³ Maar wat is nu eigenlijk de toegevoegde waarde van de regeling?

De EET-Vo is het voorlopige sluitstuk van de vereenvoudiging van de wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging van vonnissen binnen de EU. Gebaseerd op het kernbegrip 'wederzijds vertrouwen' dat EU-staten in elkaars rechtspraak zouden moeten hebben, werd in het EEX-Verdrag van 1968 voor het eerst dwingend een uniforme vereenvoudigde exequaturprocedure voorgeschreven (art. 31-45 EEX). Uitgangspunt is dat een beslissing gegeven in een verdragstaat in de overige verdragsluitende staten erkend wordt zonder vorm van proces (art. 26 EEX). Na de inwerkingtreding van het Verdrag van Amsterdam in 1998 is het EEX-Verdrag omgezet in de Brussel I-Vo (of EEX-Vo).⁴

De thans in werking getreden EET-Vo gaat nog verder en schaft binnen de EU de exequaturprocedure als vereiste voor de tenuitvoerlegging van beslissingen inzake niet-betwiste geldvorderingen geheel af.⁵

CATALOGUS

Door de EET-Vo vindt er in het land van ten-

uitvoerlegging geen enkele controle meer plaats van een buitenlandse met een EET gewaarmerkte (verstek)beslissing. Deze controle wordt verplaatst naar de rechter in de lidstaat waar het (verstek)vonnis gewezen wordt. Hij bepaalt aan de hand van bevoegdheidsvoorwaarden en uniforme minimumvereisten of de beslissing voor waarmerking als EET in aanmerking komt.⁶ De EET-Vo beperkt zich tot onbetwiste geldvorderingen. Omdat het begrip 'onbetwist' binnen Europa niet uniform is, is een centrale plaats ingeruimd voor de definitie hiervan. Een geldvordering wordt beschouwd onbetwist te zijn indien de schuldenaar de vordering in een schikking uitdrukkelijk erkent, indien deze niet verschijnt of geen verweer voert nadat hij oorspronkelijk in de procedure verschenen was of de schuld bij authentieke akte heeft erkend (art. 3 lid 1, sub a, b, c en d).

Wordt de Nederlandse rechter⁷ om een EET verzocht dan zal hij als het om een verstekvonnis gaat altijd moeten controleren of

de minimumvereisten voor de betekening of kennisgeving⁸ van het procesinleidend stuk in acht genomen zijn. Deze controle wordt geacht noodzakelijk te zijn ter bescherming van de schuldenaar. De minimumvereisten voor de betekening vormen de kern, maar ook het meest omstreden onderdeel van de verordening. In plaats van een uniforme methode van betekening te introduceren, is een uitgebreide catalogus van welgeteld elf verschillende methoden van betekening opgenomen. Dit groot aantal is duidelijk het gevolg van een compromis tussen de lidstaten; meerdere lidstaten wilden hun eigen wijze van betekening opgenomen zien.

De verordening onderscheidt tussen de betekening in persoon, welke onder meer kan geschieden door een deurwaarder, per post of langs elektronische weg en de plaatsvervangende methoden. Deze zien op de situatie dat niet de persoon zelf het stuk in ontvangst genomen heeft, waaronder ook is begrepen het achterlaten van het stuk in de brievenbus van de schuldenaar. De plaatsver-

1 Verordening (EG) Nr. 805/2004, PbEG L 143/15, 30 april 2004, verder aangeduid als EET-Vo en de EET. Vanaf deze datum zijn de art. 30, 31 en 32 van toepassing. Deze artikelen verplichten de lidstaten de daar genoemde informatie aan de Commissie mee te delen. Uitgebreid over de EET: M. Zilinsky, *De Europese Executoriale Titel*, Kluwer Deventer, 2005.

2 De verordening heeft behalve op verstekvonnissen, ook betrekking op gerechtelijke schikkingen en authentieke akten.

3 Op de executie zelf is het recht van toepassing van de lidstaat van tenuitvoerlegging.

4 Een van de belangrijkste wijzigingen was een ver-

dere vereenvoudiging van de exequaturprocedure. In de Brussel I-Vo wordt de buitenlandse beslissing zonder toetsing aan weigeringsgronden uitvoerbaar verklaard en is de exequatur binnen de EU dus tot een stempelvonnis geworden (art. 41 Brussel I-Vo).

5 Uitgezonderd Denemarken. Hiervoor geldt de exequaturprocedure van het EEX-Verdrag.

6 De bevoegdheidsvoorwaarden sluiten aan bij de bevoegdheidsregels van de Brussel I-Vo: in het bijzonder afd. 3 en 6 van hoofdstuk II, en indien de schuldenaar een consument is, de beslissing in zijn woonplaats genomen is.

7 In Nederland zal deze controle plaatsvinden door de (voorzieningen)rechter. Het gaat dus om een andere rechter dan de rechter die het (verstek)vonnis gewezen heeft, wat niet vanzelfsprekend is!

8 In het vervolg zal alleen van betekening gesproken worden.

9 In Nederland wordt een exequatur thans binnen enkele dagen verkregen, maar is niet goedkoop.

10 Voor alle overige beslissingen, niet zijnde onbetwiste geldvorderingen, moet de exequaturprocedure van de Brussel I-Vo gevolgd worden.

vangende methoden zijn niet toegestaan indien het adres van de schuldenaar niet met zekerheid bekend is. In feite komt het erop neer dat de betekening niet-in persoon zoveel onzekerheden meebrengt dat deze nauwelijks een basis kan zijn om een EET te verzoeken.

Omdat betekening door achterlating in de brievenbus inmiddels in Nederland de gewoonste gang van zaken is, zal de schuldeiser de deurwaarder bij voorbaat moeten inlichten dat hij per se een betekening in persoon wenst. Ook aan deze betekening zitten echter nog de nodige haken en ogen. De betekening of kennisgeving aan de schuldenaar moet blijken uit een bewijs van ontvangst door de schuldenaar. Op welke wijze kan de Nederlandse deurwaarder echter vaststellen dat de persoon die hij voor zich heeft ook werkelijk de schuldenaar is, nu de deurwaarder niet het recht heeft hem naar zijn identiteit te vragen? Voor de schuldeiser is te hopen dat de voorzieningenrechter niet al te zwaar aan dit vereiste tilt. Maar de verordening komt de schuldenaar nogmaals te hulp. De EET-waarmaking van een verstekvonnis kan namelijk alsnog in aanmerking komen voor heroverweging, die gevraagd kan worden als de betekening heeft plaatsgevonden

volgens een plaatsvervangende methode, en de betekening buiten de schuld van de schuldenaar niet tijdig heeft plaatsgevonden, of als hij de vordering niet heeft kunnen betwisten – geen verzet heeft kunnen instellen – wegens overmacht of wegens buitengewone omstandigheden buiten zijn wil. Omdat in de EET-Vo een exequaturprocedure ontbreekt moet gevreesd worden dat schuldenaren sneller een executiegeschil zullen opwerpen om tenuitvoerlegging te voorkomen (art. 21 EET-Vo).

Gezien de ingewikkelde regeling kan

men zich afvragen waarin de toegevoegde waarde van de EET-Vo ligt. Misschien kan het een nuttige aanvulling zijn in die gevallen waar de exequaturprocedure nog steeds veel tijd en/of geld kost.⁹ Het is echter goed te bedenken dat het verzoek om waarmaking als EET een keuzemogelijkheid voor schuldeisers is. De exequaturprocedure van de Brussel I-Vo staat eveneens open, is minder veeleisend en kan, afhankelijk van het land van executie even snel en effectiever zijn dan de EET-regeling.¹⁰

(advertentie)

Wist u dat u op zeer eenvoudige wijze uw kantoororganisatie kunt optimaliseren?

Met onze vernieuwde kantoorevaluatie kunt u snel analyseren op welke punten uw praktijk (nog) beter georganiseerd kan worden. Aan de hand van veel modellen/checklists kan uw secretaresse eenvoudig een digitaal kantoorhandboekje maken. Voor slechts € 60,- (ex BTW) per jaar.

SKiR

Steunpunt
Kwaliteitszorg *initiatieven*
Rechtsbijstand

Bent u geïnteresseerd?

Kijk op www.skir.nl en kies voor producten.

VAN Elsbeth Polak

Welke boeken lezen advocaten eigenlijk buiten de juridische literatuur, als ze dan nog lezen? Zien ze graag opera, bezoeken ze bioscopen, concerten, galeries? Gaan ze naar toneel? En wat betekent die cultuur voor hen en, misschien, voor hun werk?

Elsbeth Polak (50, advocaat in Amsterdam; intellectuele eigendom; ongetrouwd) houdt het meest van toneel.

Jan Pieter Nepveu
journalist

Hommage aan Werner Schwab
in het Burgtheater in Wenen

‘Soms zie ik mezelf lopen met een koffertje, dan kan ik tegen mezelf zeggen: weet je moeder wel dat je hier werkt?’

“Toneel is een kunstvorm die me erg aanspreekt. Het is heel direct, je zit in de zaal en daar gebeurt het. Als kind ging ik er al heen. Toen ik in Ede op de middelbare school zat, bezocht ik Theater aan de Rijn in Arnhem. Dat was een klein theater. Peter van der Linden en Carol Linssen speelden er nog met z’n tweeën. Je had toen ook voor het eerst een kunstmanifestatie, een heel week-einde waar Freek de Jonge en Bram Vermeulen ook nog hebben opgetreden.

In mijn familie zitten veel juristen. Ik heb mijn best gedaan om niet het geëigende pad te volgen. Ik ging naar de toneelschool in Maastricht maar na twee jaar moest ik al stoppen. Mijn vader reageerde heel goed. Naar zijn zeggen kon hij ook heel aardig imiteren maar dat betekende toch niet dat hij meteen naar de toneelschool was gegaan? Uiteindelijk ben ook ik gewoon in de advocatuur terechtgekomen.

Nu probeer ik het toneel nog wel te volgen. Dat is waarschijnlijk extra leuk doordat ik me afvraag of ik het ook zelf gekund zou hebben. Bij de meeste voorstellingen denk ik van niet, want het is erg knap wat er gedaan wordt. En zie ik iets slechts, dan vind ik dat meteen heel gênant.

In mijn rechtenstudietijd heb ik meegedaan aan pleitwedstrijden van Amsterdam tegen Leiden. Ik merkte: pleiten is wel héél erg leuk. Achteraf bezien denk ik dat die twee jaar toneelschool een goede basis geweest zijn voor mijn optreden in de rechtszaal. Je leert je te presenteren en hoe je een verhaal over het voetlicht brengt.

Lievalingsstukken of -schrijvers heb ik niet echt. Wel kijk ik altijd een beetje welke acteurs meespelen. De Trust in Amsterdam had zo’n tien jaar terug een geweldige serie van de Oostenrijkse auteur Werner Schwab. Schwab had een heel typisch, quasi-ambtelijk taalgebruik. *Volksvernietiging of mijn lever is zinloos*, heette een van zijn stukken. Bij hem gaat het over de ellende en de zinloosheid van het bestaan, maar dan zeer hilarisch verpakt. Ik herinner mij een jongen die nog bij zijn moeder thuis woonde en die moeder had een poetsmanie. Er woonden allerlei vreemde mensen bij elkaar: een oude weduwe, een raar echtpaar met twee maffe dochters, van wie de vader z’n handen niet thuis kon houden. Er hing zo’n beetje morose incestsfier. Met Werner Schwab is het dan ook niet goed afgelopen. Op de vroege morgen van nieuwjaarsdag 1994 is hij op zijn

'Ik heb mijn best gedaan om niet het geëigende pad te volgen. Uiteindelijk ben ook ik gewoon in de advocatuur terechtgekomen'

vijfendertigste overleden aan drank en pillen.

Schwab gaf een tijdsbeeld, geen vrolijk tijdsbeeld maar omdat de taal zo gek was, kon je er wel erg om lachen. Dat is voor mij een criterium. Ik weet wanneer ik een voorstelling eigenlijk vreselijk vind, dat is wanneer ik niet één keer heel even heb hoeven glimlachen. Zelfs bij heel zware thema's is het toch altijd wel goed als er iets luchtigs in zit.

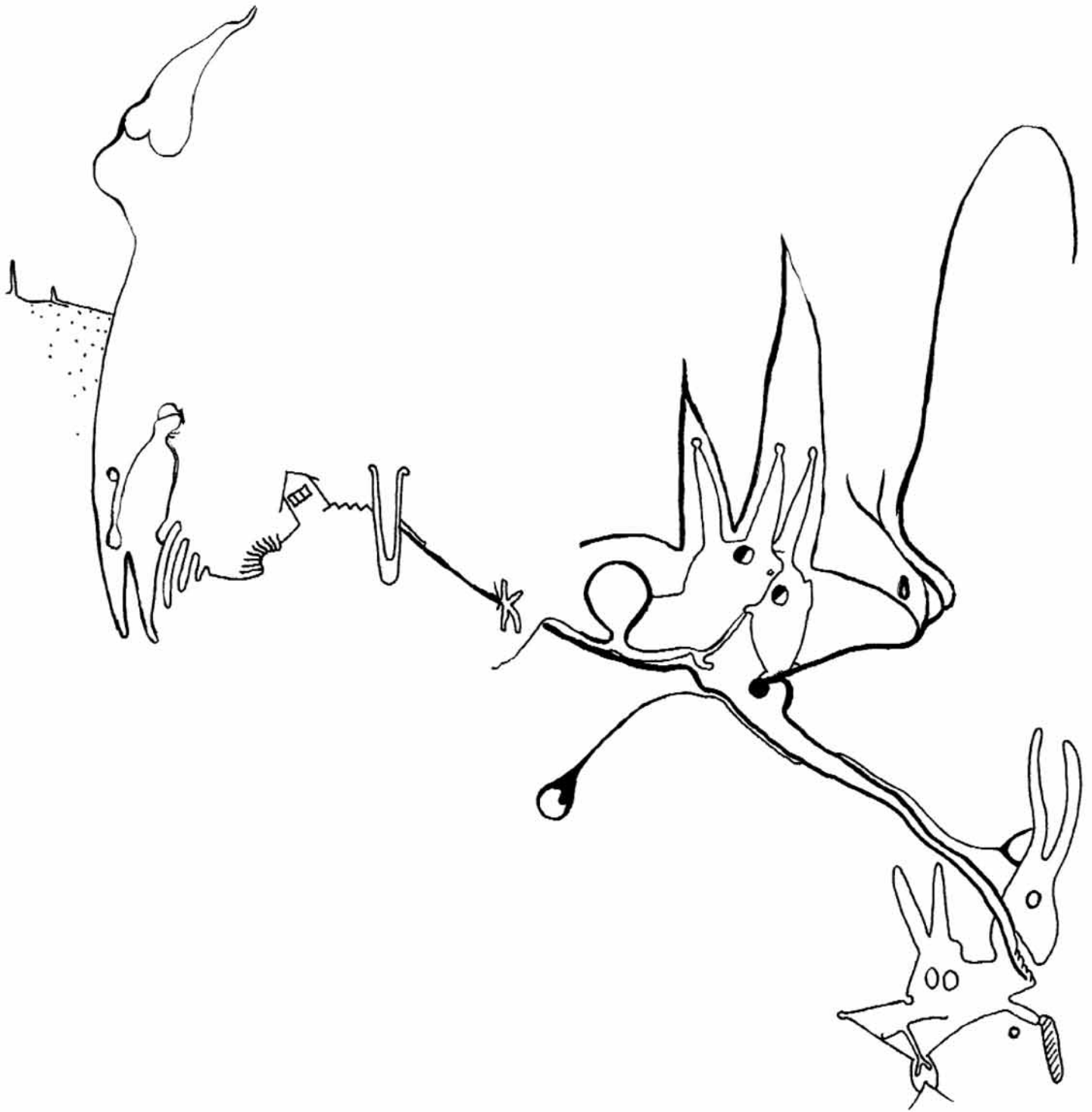
Ik heb nagedacht of er voorstellingen zijn waarvan ik als advocaat wat geleerd heb. Maar dat is meteen zo pretentius. Heel erg vind ik het bijvoorbeeld wanneer mensen een pleidooi beginnen met: "Zoals Shake-

spare destijds al zei..." Goede voorstellingen geven mij ontzettend veel energie, dat wel, zoals *Nu even niet/Nu even wel*. Dat waren lunchvoorstellingen in theater Bellevue van Maria Goos, die ook de advocatenserie *Pleidooi* geschreven heeft. In *Nu even niet* bespraken vier mannen met elkaar het leven en zag je de mannenwereld en een mannenvriendschap. *Nu even wel* gaat over een vrouwenvriendschap; de vrouwen hadden het natuurlijk over de mannen, en de mannen over de vrouwen.

Het is interessant om te zien wat er in de menselijke geest rondwaart en welke typen mensen er allemaal bestaan. De mannenwereld, beschreven door een vrouwelijke

auteur, ik vind dat heel knap. Ik denk zeker dat mannen zich er in herkenden, want er werd ontzettend hard gelachen.

Ook als advocaat speel je natuurlijk af en toe toneel. Ik kan me ergens "boos" over maken, roepen dat iets "onkies" is. Maar dat is natuurlijk selectieve verontwaardiging in mijn rol van advocaat. Soms zie ik mezelf lopen met een koffertje, en dan kan ik bij wijze van spreken tegen mezelf zeggen: weet je moeder wel dat je hier werkt? ”

Kennedy Van der Laan heeft plaats voor
een advocaat- stagiair (m/v) Arbeidsrecht
[www.kennedyvanderlaan.nl /employment](http://www.kennedyvanderlaan.nl/employment)

Kennedy Van der Laan, advocatuur en notariaat, Haarlemmerweg 333, 1051 LH Amsterdam

Tekening: Moritz Ebinger

RECHTER JAN VAN DER DOES

De inzet van mr. Valkering

Soms lijkt de rechtbank op een slecht georganiseerde polikliniek: links en rechts grote aantallen zittende mensen. Zij hebben zich gespoed om op tijd te zijn, en vervolgens moeten ze wachten, eindelijk wachten. De sfeer is rusteloos en nerveus. Sommigen ijsberen wat heen en weer, anderen bespieden de bewegingen van de bodes bij de receptie, in de hoop uit hun handelingen aanwijzingen te putten voor de resterende wachttijd.

Toen mr. Johan Valkering de zaal betrad was het 18.30 uur, twee uur na het tijdstip vermeld op de oproep. Mr. Valkering is werkzaam bij een groot kantoor. Hij heeft een smal gezicht met hoge jukbeenderen. Het dikgeplante haar is teruggeschnipt tot proporties die het kantoor aanvaardbaar vindt. Een jaar geleden is hij beëdigd en hij doet strafzaken omdat de maatschap de voeling met de strafpraktijk niet helemaal wil kwijtraken. Mr. Valkering maakt het zichtbaar niet uit: hij bijt zich met overgave vast in alles wat op zijn pad komt.

Sommige advocaten nemen met een zuur knikje het leedwezen voor het wachten in ontvangst. Ze hebben te vaak gewacht, en ze kunnen uittekenen hoe het excuus gaat klinken. Mr. Valkering is te onbevangen om ervaringen te rangschikken in de mal van vermoeiende voorspelbaarheid. Hij is blij met de aandacht die hij krijgt, en hij staat te popelen om te beginnen. Alles aan hem is verwachtingsvol. Hij heeft de bescheidenheid van iemand die ervan overtuigd is dat men uiteindelijk het goede met hem voorheeft.

Zijn cliënt is een Moldaviër, die wordt verdacht van een straatroof. Met een nors gezicht kijkt hij de zaal in. Ook de tolk geeft op dit uur niet de indruk plezier aan de dag te beleven.

Mr. Valkering heeft een zorgvuldig opgebouwd betoog dat start bij de verdenking, en vervolgens het hele dossier haalt langs alle zorgvuldigheidseisen van het Wetboek van Strafvordering, alsof het gaat om computerbestanden die een voor een worden gescand op een mogelijk virus. Het kost tijd, en het is grondig. De officier van justitie heeft vlak voor het uitroepen van de zaak de oppas van haar kinderen gebeld en zij dient het betoog met afgewend gezicht uit. Ook voor de tolk is de gedetailleerde aanpak van de raadsman even slikken; waar hij normaal letterlijke vertalingen geeft, beperkt hij zich nu tot korte samenvattingen.

Het maakt de Moldaviër allemaal weinig uit.

Bij het afronden concludeert mr. Valkering dat op enkele relevante onderdelen ernstige twijfels bestaan. Hij is duidelijk benieuwd

illustratie: Floris Tilanus

naar de impact van zijn betoog. De officier mag reageren en beperkt zich tot een kort: 'Ik persisteer.'

De zaak komt uiteindelijk tot een veroordeling. Iedereen zoekt zijn spullen bij elkaar.

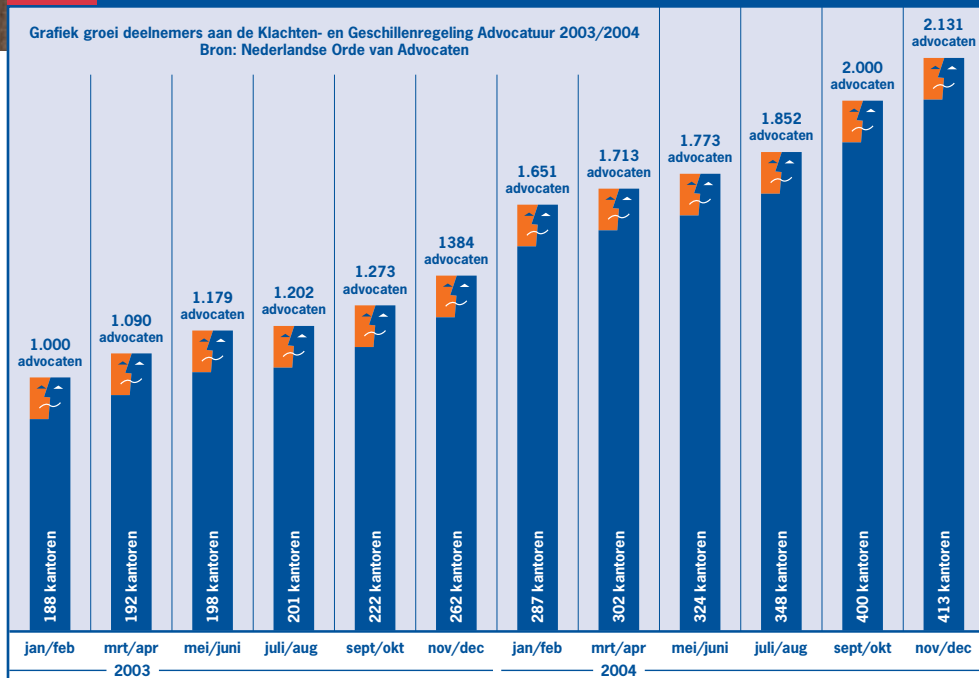
Vlak voordat de verdachte de zaal verlaat, roept hij nog iets. De tolk zet de zin over in duidelijk verstaanbaar Nederlands, waarbij deze keer niets lijkt te zijn samengevat: 'Als ik een betaalde advocaat had gehad, dan was ik vrijgesproken.'

Er valt een stilte, waarin verlegenheid en leedvermaak meeklinken. Mr. Valkering kijkt gegeneerd weg. Niet het gedrag van de medespelers, niet de veroordeling, en ook niet het allerlaatste woord van de verdachte, maar die stilte moet het meest krenkend zijn geweest.

De eerste kraters in de argeloosheid zijn geslagen. ●

Een goede ervaring komt 5 keer ter sprake.

Een sle

De Orde ondersteunt het nastreven van een verdere kwaliteitsverbetering door advocaten, ook in hun klachtenbehandeling. De Richtlijn Klachten- en Geschillenregeling Advocatuur die op 9 december 2002 in werking is getreden beveelt advocaten krachtig aan klachten over hun dienstverlening goed en snel af te handelen. Eind 2004 hebben reeds meer dan 2.000 advocaten zich vrijwillig opgegeven voor - kosteloze - deelname aan de regeling. Het hiernaast genoemde pakket bevat een brochure waarin een stappenplan is opgenomen hoe een interne klachtenopvang in te voeren alsmede een digitaal klachtenregistratieformulier en voorbeelddocumenten (op cd-rom) die u naar eigen inzicht kunt aanvullen en wijzigen voor gebruik op uw kantoor. De brochure verstrekt ook informatie over de procedure bij de Geschillencommissie Advocatuur.

chte 23 keer.

Mond-tot-mond reclame is een ijzersterk middel. Maar het kan ook tegen u werken. Een slechte ervaring komt immers ruim vier keer zo vaak ter sprake als een goede. Daarbij rept men veelal over de kwaliteit van uw dienstverlening.

Advocatenkantoren streven er dan ook voortdurend naar niet alleen vakinhoudelijk op niveau te presteren maar voor

hun cliënten tevens de kantoororganisatie op orde te hebben.

De Orde heeft als ondersteuning hierbij het pakket Relatiemanagement ontwikkeld, waarin u informatie vindt over het meten van de cliëntenwaardering voor uw kantoor, over de klachtenfunctionaris en de Geschillencommissie Advocatuur. IT-toepassingen zijn in de vorm van een cd-rom bijgevoegd.

Interesse? Vraag het pakket Relatiemanagement aan via helpdesk@advocatenorde.nl of (070) 335 35 71 / 335 35 86. U krijgt het dan kosteloos toegezonden.

TOENAME GEWELDSDREIGING

ROEPTOETERS

F.J. van Velsen

advocaat te Haarlem

Advocaten werden vroeger ook bedreigd, maar het is nooit systematisch onderzocht. De hele wereld is verruwd: iedereen heeft meer met agressie te maken en advocaten wonen bepaald niet op een eiland. Bovendien moeten de bedreigingen in de juiste verhoudingen worden gezien. Dertienduizend advocaten met zeg (bescheiden) ieder honderd lopende zaken, dat betekent 1,3 miljoen geschillen met minimaal twee personen erin. Dat zijn 2,6 miljoen contacten met strijdende partijen, dag in, dag uit. Hiertegen afgezet is het aantal bedreigingen niet erg indrukwekkend.

Maar is nu het geweld tegen advocaten meer dan evenredig toegenomen? Als dat het geval mocht zijn, zou ik het willen wagen er een paar redenen voor te geven, gelegen in gewijzigde attitudes van advocaten.

In de eerste plaats noem ik een oorzaak die heeft geleid tot het snel afgekalfde respect voor de advocaat. Er is een belangrijke trend in de relatie tussen de advocaat en de cliënt. Tegelijk met schaalvergroting en commercialisering, is ook de beroepsuitoefening ingrijpend veranderd. De advocaat behoort de leiding over de behandeling van de zaak in handen te hebben. Die attitude is echter heel rap aan het verdwijnen. Bij velen is de neiging ontstaan om de cliënt na te praten. Daarmee scoort men altijd, want de cliënt is zeer tevreden als de advocaat precies zijn standpunt verkondigt. Een oervorm van zelfbevestiging. Het gaat langzaam lijken op een beroepsuitoefening waarbij de advocaat niet meer zijn kennis en kunde, maar zijn briefpapier verhuurt, precies zoals deurwaarders dat doen met hun 'incassoprodukten'.

De advocaat draagt zo niet bij aan de oplossing van de geschillen en verliest de professionele distantie: de cliënt heeft het

roer in handen. Daarmee heeft de advocaat zichzelf gedegradeerd tot *roepstoeter* van de cliënt, die zijn respect voor de advocaat verliest. Als het dan een keer niet helemaal naar de zin is, komt het al snel tot grensoverschrijdend gedrag. 'Die advocaat moet doen wat ik zeg, daar betaal ik voor.' Van daaruit is het maar een klein stapje naar een bedreiging.

Een groot aandeel van de bedreigingen is het gevolg van te hoog bevonden rekeningen. Dat spreekt: als de cliënt zelf bedenkt wat er allemaal gezegd en geschreven moet worden en de advocaat per saldo eigenlijk alleen maar het briefpapier ter beschikking stelt, is hetgeen in rekening wordt gebracht al gauw te veel.

Het fenomeen is weliswaar niet voorbehouden aan degenen die in dienst van anderen werken in grotere verbanden maar de advocaat-ondernemer die voor eigen rekening, al dan niet met anderen praktijk voert, hoeft niet te dringen aan een veel te smalle top. Hij of zij is niet gewend zich te onderwerpen aan anderen en door hen bedachte doelen, gaat meer de eigen gang, niet te zeer gehinderd door andermans oordeel. Deze advocaat heeft daardoor 'van huis uit' de neiging zelf aan de bal te blijven en de cliënt aan te sturen.

Aan de gewelds dreiging is wel degelijk wat te doen. De praktijk als faillissementscurator is bijvoorbeeld een riskante bezigheid. In de zo ongelijkwaardige relatie van curator en failliet moet de juiste maat moet worden gevonden. Lompheid wekt agressie op maar zachte heemeesters maken stinkende wonen. Hooghartigheid – een veelvoorkomend euvel in het vak – wekt altijd frustratie en dient dus te worden vermeden. Maar andersom: sommigen ontberen juist weer de duidelijkheid die de mensen in het gareel houdt. De curator die meteen vanaf het eerste gesprek met de verse failliet de spelregels duidelijk maakt en vaardig communiceert, heeft naar mijn overtuiging geen last van overmatige agressie.

Ik moet daarbij nog altijd denken aan mijn oud-kantoorgenoot Louis Bos. Hij kreeg een zeer agressieve jongeman, die het nobele slopersbedrijf uitoefende, als failliet. Die man had de lichaamsbouw van de spreekwoordelijke kleerkast. Hij zei in het eerste gesprek dat hij 'veel grotere kerels dan deze curator in elkaar [had] geslagen'. Een directe poging tot intimidatie. De tengere curator glimlachte en zei: 'Dat geloof ik absoluut, ik denk dat u dat heel goed kunt en dat u daarmee bij veel mensen ook respect afdwingt. Maar weet u, ik ben in mijn vak ook heel goed en ik heb ook veel grotere en moeilijkere faillissementen behandeld dan het uwe en dus gaan we dat varkentje even snel samen wasen. We moeten alleen wel even kijken dat we ons keurig aan de wet houden, anders komt er narigheid van met de rechter-commissaris en dat zou u ook niet willen.' De curator trok zijn schrijfblok en ging over tot de orde van de dag. De failliet was overdonderd en gaf braaf alle antwoorden.

De hier toegepaste beginselen gelden voor de hele praktijkuitoefening. Het vinden van een delicaat evenwicht: duidelijk zijn en zelfverzekerd maar zonder onnodig te irriteren. En: manipulatief communiceren. Het is niet eenieder gegeven maar training helpt wél. Doeltreffend communiceren als vaardigheid zou een veel prominentere plaats moeten hebben, zowel in de beroepsopleiding als in de bijscholing.

Tegen een enkele gek is geen kruid gewassen maar de advocaat moet agressie voorkomen en als hij er toch mee wordt geconfronteerd, behoort het tot de essentiële beroepsvaardigheden er verstandig mee om te gaan. Dat is geen machostandpunt maar alledaagse noodzaak. Aan de bal blijven en niet domweg roepstoeteren wat de cliënt graag hoort is daarbij een eerste vereiste. Goed afgewogen en trefzeker communiceren een tweede. Dat kan wel eens moeilijk zijn maar niemand heeft ook ooit beweerd dat het een makkelijk vak is.

ONVREDE LEIDT TOT GEWELD

Harry Teernstra

Freelance journalist en publicist over juridisch letsel

lid van Advokater i.o, stichting die rechtsbedrijf tegenspraak biedt

In *Advocatenblad* 2005-4 pleiten Guido Schakenraad en Anthony van Vulpen er terecht voor om de gewelds dreiging tegen advocaten serieus te nemen. Vandaar deze reactie van een niet-jurist met veel ervaring met onvrede bij justitiabelen.

Keer op keer blijkt de wijze waarop advocaten werken grote onvrede en geweld op te roepen. De starre toepassing van gedragsregels, principes, wetten en jurisprudentie met betrekking tot bijvoorbeeld de mate van vrij-

heid die de advocaat van de tegenpartij toekomt; de geheimhoudingsplicht; het honorarium van de advocaat; de verplichte procesvertegenwoordiging; het tuchtrecht et cetera: het blijkt onvrede op te roepen. Dit is ook de ervaring van de stichting Advocadur, van Advokater en van geestverwante instellingen.

Met name in zeden-, echtscheidings-, faillissementszaken en in zaken waar eer en principes in het geding zijn, blijkt dat vele advocaten niet kunnen of willen omgaan met de vaak diepgewortelde, gecompliceerde, menselijke drama's die inherent zijn aan die zaken. Dat leidt tot fouten, tekortkomingen en onvrede.

Het verband tussen deze onvrede en het geweld komt in het stuk van Schakenraad en Van Vulpen niet voor. Dat verband willen

advocaten noch de Orde onder ogen zien. Voor hen is geweld incidenteel en te verklaren uit het zieke brein van de geweldspleger. In de woorden van Schakenraad en Vulpen 'hoort het bij het vak om niet al te moeilijk te doen over geweldsincidenten, bedreigingen en intimidatie'. Dit is naar mijn overtuiging een volstrekt onjuiste inschatting. Advocaten beoefenen immers een met vele privileges omkleed publiek ambt. Zij hebben de taak om onrecht aan de kaak te stellen en weg te nemen en voor recht zorg te dragen.

De kwaliteit van het belangrijke werk van advocaten en het fundamentele recht op een vrije toegang tot de rechter, dienen gewaarborgd te zijn. Daarvan is nu geen sprake. De onvrede, dreiging en geweld zullen zich dus blijven voordoen.

(advertentie)

UNIT

**unit-1 is een ontwerperscollectief
onze werkzaamheden:
grafisch & typografisch ontwerp_concept_dtp
multimedia & internet ontwerp**

» u kunt ons mailen voor een presentatie cd-rom
info@unit-1.nl_www.unit-1.nl_t 070 388 35 61

FIF 33

RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU

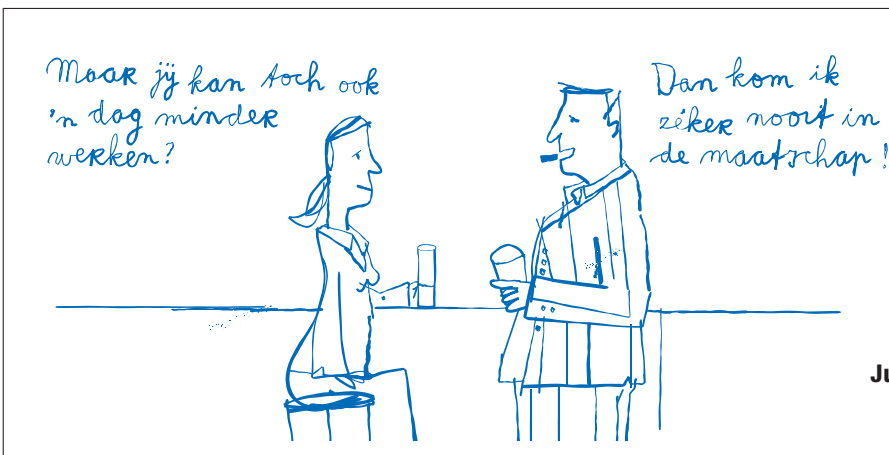
Voor bedrijven, particulieren en advocatuur

- Onrechtmatig ziekteverzuim
- Alimentatiezaken
- Controle werkzaamheden
- Handelsinformatie
- Fraude / Bedrijfsdiefstal
- Privé-onderzoeken

010 - 477 33 22 www.fif33.nl

Goedgekeurd door Min. van Justitie POB 238
Heemraadssingel 186 • 3021 DM Rotterdam
Fax: 010 - 477 08 30 • e-mail: info@fif33.nl

Jurist bij DAS rechtsbijstand www.das.nl

AMSTERDAM ARNHEM 'S-HERTOGENBOSCH RIJSWIJK

Voorgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding

In deze rubriek het cursusaanbod in het kader van de Permanente Opleiding (PO) en het cursusaanbod voor de Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO). Per 1 januari 2005 kunnen de door de Orde erkende opleidingsinstellingen naast PO-cursussen tevens VSO-cursussen voor advocaat-stagiaires organiseren.

VOORTGEZETTE STAGIAIRE OPLEIDING

AANSPRAKELIJKHEIDSRICHT

VSO-cursus Aansprakelijkheid voor personenschade

14-06-2005 09:30 - 17:00
21-06-2005 09:30 - 17:00
Plaats Bilthoven
Niveau *
Instelling CPO Radboud Universiteit Nijmegen,
tel. 024-3612256
Docent(en) mr. T.J.J. van Dijk, mr. H.B. Krans, mr. dr. M. Kremer, mr. G.M. van Wassenaer
Kosten € 495 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
11 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
11 Totaal

AMBTENARENRECHT

2-daagse basiscursus Ambtenarenrecht

07-06-2005 10:00 - 16:30
14-06-2005 09:30 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) drs. P.J.J.M. van der Heijden, mr. dr. S.F.H. Jellinghaus
Kosten € 1.195 exclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

ARBEIDSRICHT

Arbeidsrecht

07-06-2005 15:00 - 21:30
22-07-2005 15:00 - 21:30
Plaats Oud-Zuilen
Niveau *
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. D.J. Buijs, prof. mr. E. Verhulp
Kosten € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

VSO-cursus Arbeidsrecht

16-06-2005 09:30 - 20:00
17-06-2005 09:30 - 17:00
Plaats Ellecom
Niveau *
Instelling CPO Radboud Universiteit Nijmegen,
tel. 024-3612256
Docent(en) mr. D. Griffiths, mr. J.J.J. Janse de Jonge
Kosten € 665 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
13 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
13 Totaal

BESTUURS(PROCES)RICHT

Verkorte opleiding tot praktijkspecialist Bestuurs(proces)recht

18-05-2005 13:45 - 20:15
24-05-2005 13:45 - 20:15
01-06-2005 13:45 - 20:15
08-06-2005 13:45 - 20:15
15-06-2005 13:45 - 20:15
Plaats Rotterdam
Niveau **
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) mr. D. Allewijn, mr. C.H. Bangma, mr. M.A.P. Haddink, mr. T. Lam, mr. H.F.T.H. Pennarts, mr. B.P.M. van Ravels, mr. B.J.P.G. Roozendaal, prof. mr. M. Schreuder-Vlasblom, mr. drs. T.G.M. Simons, mr. J.W.H. van Wijk, dr. H.B. Winter
Kosten € 3.699 exclusief BTW
Opleidingspunten
25 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
25 Totaal

BOUWRECHT

Tweedaagse verdiepcursus Aanneming van werk

14-06-2005 09:30 - 20:15
15-06-2005 09:00 - 17:30
Plaats Driebergen
Niveau ** Actualiteiten
Instelling CPO Radboud Universiteit Nijmegen,
tel. 024-3612256
Docent(en) mr. C.B.E. van Bladel, mr. ing.

P.H.L. Burghouts, mr. G. Engelen, mr. B.E. van Sytzama
Kosten € 1.450 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
16 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
16 Totaal

ONDERNEMINGSRECHT

Ondernemingsrecht

08-06-2005 15:00 - 21:30
20-06-2005 15:00 - 21:30
Plaats Oud-Zuilen
Niveau *
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. M. van Bremen, mr. J.H.M. Willems
Kosten € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

ONROEREND GOEDRECHT

Onroerend goedrecht

23-05-2005 15:00 - 21:30
24-05-2005 15:00 - 21:30
Plaats Oud-Zuilen
Niveau *
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. Y.R.R.R. de Mul, prof. mr. A.A. van Velten
Kosten € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

PERSONEN- EN FAMILIERICHT

Echtscheidingsrecht - Module 1 - Echtscheidingsproces: een goed begin is het halve werk

09-06-2005 09:45 - 16:30
10-06-2005 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314

Docent(en) mr. M.J. Leemreis-Hoelen, mr. A.V. van Nierop
Kosten € 695 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

RUIMTELIJKE- ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Actualiteiten Milieuwet- en regelgeving

24-05-2005 09:30 - 17:00
25-05-2005 09:30 - 17:00
Plaats Hilversum
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Studiecentrum voor Bedrijf & Overheid,
tel. 040-2974888
Docent(en) mr. S. Boot, mr. drs. E.D.M. Knegt, mr. W.B. Kroon, mr. J.A.M. Van der Velden
Kosten € 1.599 exclusief BTW
Opleidingspunten
12 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
12 Totaal

SOCIAAL ZEKERHEIDSRICHT

Basiscursus Sociaal Zekerheidsrecht 2

16-06-2005 09:45 - 16:30
23-06-2005 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. F.P. Dillingh, mr. E. Klein Egelink
Kosten € 745 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

VREEMDELINGENRECHT

Vreemdelingenpraktijk Module 5: Nationaliteit en Internationaal procederen in vreemdelingenzaken

08-06-2005 10:00 - 16:30

Het niveau van de opleidingen is als volgt weergegeven:

* Basisniveau (doorgaans minder dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; weinig tot geen voorkennis aanwezig).

** Verdiepniveau (doorgaans meer dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; basiskennis aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

*** Specialisatieniveau (doorgaans meer dan 3 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; hoog kennisniveau aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

22-06-2005 10:00 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 Instelling OSR Juridische Opleidingen,
 tel. 030-2315314
 Docent(en) mr. T. Barkhuysen, mr. M.
 Ferschtman, mr. M.L.H. Gelau, prof. mr.
 G.R. de Groot
 Kosten € 880 geen BTW
 Opleidingspunten

10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

GESPREKSTECHNIEN

**Bijzondere en algemene
 gespreksvaardigheden voor mediators**

23-06-2005 09:15 - 16:40
24-06-2005 09:15 - 16:45
 Plaats Amstelveen
 Niveau **
 Instelling Benniks Training & Coaching,
 tel. 072-5202762
 Docent(en) drs. H.L. Benniks, mr. F. Kha-
 lil, J. Veldhuizen
 Kosten € 1.050 exclusief BTW
 Opleidingspunten

– Juridisch
 12 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 12 Totaal

PERMANENTE OPLEIDING

AANSPRAKELIJKHEIDRECHT

**Praktijkspecial Personenschade:
 Omgaan met medische aspecten**

06-06-2005 09:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau **
 Instelling OSR Juridische Opleidingen,
 tel. 030-2315314
 Docent(en) mr. M.J.J. de Ridder, mr. M.
 Zwagerman
 Kosten € 505 geen BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Docent(en) mr. D.J. Buijs, mr. J. Meijer, mr.
 S.F. Sagel, prof. mr. W.A. Zondag
 Kosten € 395 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Actualiteiten arbeidsrecht

15-06-2005 09:30 - 17:00
 Plaats Utrecht
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Studiecentrum Rechtspleging,
 tel. 0575-595300
 Docent(en) mr. R.A.A. Duk, prof. mr. G.J.J.
 Heerma van Voss
 Kosten € 330 inclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Instelling OSR Juridische Opleidingen,
 tel. 030-2315314
 Docent(en) mr. B.J.P.G. Roozendaal
 Kosten € 440 BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Niveau ***
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) E. van den Elsen, prof. dr.
 H.W.M. van Kesteren, mr. A.J. de Ruiter
 Kosten € 645 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

AGRARISCH RECHT

De nieuwe Meststoffenwet

22-06-2005 13:00 - 17:30
 Plaats Soestduinen
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Elsevier Congressen,
 tel. 070-4415745
 Docent(en) E. Broeders, prof. mr. D.W.
 Bruil, W.R.L. Nielen
 Kosten € 625 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

Actualiteiten Arbeidsrecht & Sociaal Zekerheidsrecht

23-06-2005 15:00 - 20:30
 Plaats Tilburg
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Juridisch PAO- en Congresbu-
 reau UvT,
 tel. 013-4662139
 Docent(en) prof. mr. W.J.P.M. Fase, dr.
 S.F.H. Jellinghaus
 Kosten € 400 geen BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

Bewijs in het bestuursrecht

16-06-2005 09:45 - 16:30
16-06-2005 09:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau **
 Instelling OSR Juridische Opleidingen,
 tel. 030-2315314
 Docent(en) mr. drs. R.H. de Bock, prof.
 mr. B.J. Schueler
 Kosten € 440 BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

GEDRAGS- EN TUCHTRECHT

Actualiteitencursus consumentenkooprecht

10-06-2005 09:30 - 17:00
 Plaats Bilthoven
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling CPO Radboud Universiteit Nij-
 megen,
 tel. 024-3612022
 Docent(en) mr. S.A. Wensing
 Kosten € 550 n.v.t. BTW
 Opleidingspunten
 06 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 06 Totaal

AMBTENARENRECHT

Basiscursus ambtenarenrecht

08-06-2005 09:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 Instelling OSR Juridische Opleidingen,
 tel. 030-2315314
 Docent(en) mr. M.T.J.H. Berns, mr. R.W.L.
 Koopmans
 Kosten € 440 geen BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

BESTUURS(PROCES)RECHT

Introductie schadevergoeding

26-04-2005 10:00 - 16:45
 Plaats Utrecht
 Niveau **
 Instelling Studiecentrum Rechtspleging,
 tel. 0575-595300
 Docent(en) mr. B.J.P.G. Roozendaal
 Kosten € 355 geen BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Burgerlijk (proces)recht

Actualiteiten rechtsvordering
08-06-2005 13:30 - 18:00
 Plaats Utrecht
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Studiecentrum Rechtspleging,
 tel. 0575-595300
 Docent(en) prof. mr. W.D.H. Asser
 Kosten € 160 inclusief BTW
 Opleidingspunten
 03 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 03 Totaal

FISCAAL RECHT

Workshop Fiscaliteiten voor de MKB Jurist

07-06-2005 13:30 - 18:00
 Plaats Amsterdam
 Niveau *
 Instelling KSU Studie,
 tel. 020-4496420
 Docent(en) A.B.W. Janssens, mr. E.H. Kra-
 mer
 Kosten € 320 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

GEZONDHEIDRECHT

Praktijkgericht onderhandelen en

contracteren in de zorg
24-05-2005 14:30 - 20:00
31-05-2005 14:30 - 20:00
 Plaats Hilversum
 Niveau *
 Instelling Studiecentrum voor Bedrijf &
 Overheid,
 tel. 040-2974888
 Docent(en) mr. dr. H.E.G.M. Hermans, mr.
 M.J.J. Kooijman
 Kosten € 1.499 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 08 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 08 Totaal

ARBEIDRECHT

**Regionaal Congres Ontslagrecht 'Disfunctio-
 neren- wangedrag & arbeidsconflicten'**

09-06-2005 09:45 - 17:00
 Plaats 's-Hertogenbosch
 Niveau **
 Instelling Instituut voor Arbeidsrecht,
 tel. 0182-358252

Schadevergoeding in het bestuursrecht

10-06-2005 09:45 - 16:30
16-06-2005 09:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau **

Wet Marktordening en de rol van de Zorgautoriteit

07-06-2005 12:00 - 17:00
 Plaats Maarssen
 Niveau ***
 Instelling Elsevier Congressen,
 tel. 070-4415745
 Docent(en) drs. B.E. van den Dungen, drs.
 B.J.M. Galle, mr. dr. H.E.G.M. Hermans,
 drs. M.C. Kuin MBA, drs. J.E.A.M. Nooren,
 mr. J.N. Redeker, mr. M.L. Straks, E. ter
 Veld, S.P.M. de Waal, L.H.L. Winter
 Kosten € 575 exclusief BTW

Praktijkcursus Vastgoed-BTW en overdrachts- belasting

09-06-2005 14:00 - 21:00
 Plaats Amsterdam

Opleidingspunten
02 Juridisch
02 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Van productveiligheid tot productaansprakelijkheid

16-06-2005 13:45 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau * Actualiteiten
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. ing. H.L. Heeres, mr.
M.C.P. Houben, ir. J.A. van Kooij
Kosten € 395 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

HUURRECHT

Juridische knelpunten Huurrecht bij Stedelijke vernieuwing en Herstructurering

16-06-2005 09:30 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. T.A. Nieuwenhuijsen, mr.
C.E. Schouten
Kosten € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

ICT- EN TELECOMRECHT

Actualiteiten wet- en regelgeving elektronische dienstverlening overheid

23-06-2005 09:30 - 17:00
Plaats Rotterdam
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Studiecencentrum voor Bedrijf &
Overheid,
tel. 040-2974888
Docent(en) mr. M.M.M. van Eechoud,
prof. mr. G. Overkleeft-Verburg, mr.
J.R.M. Rijnders, mr. M.W. Scheltema
Kosten € 799 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

LETSELSCHADE

Het Congres Mediation

09-06-2005 09:30 - 17:00
Plaats Apeldoorn
Niveau *
Instelling Studiecencentrum Kerckebosch,
tel. 030-6984222
Docent(en) H. Evers, G. Gielissen, F.
Hoedt, E. Keulen-Mulder, H. van Meete-
ren, N. van Raemdonk, M. Schonewille,
P. Walters
Kosten € 450 exclusief BTW

Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

ONDERNEMINGSRECHT

Legal Practice in China

28-04-2005 17:15 - 20:15
Plaats Rotterdam
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) X. Ping, M. Schaub
Kosten € 495 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

Aansprakelijkheid van banken jegens beleggers

16-06-2005 16:00 - 21:00
Plaats Driebergen-Rijsenburg
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. P.J. van der Korst, prof. mr.
M.R. Mok
Kosten € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

ONROEREND GOEDRECHT

Bouwarbitrage

07-06-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. W. ten Cate, mr. Y.R.R.R.
de Mul
Kosten € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

OVERIGE RECHTSGEBIEDEN

Partijcomplicaties in civiele procedures

15-06-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. W. Heemskerk, mr. B. Win-
ters
Kosten € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

RUIMTELIJKE- ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Nieuwe Wet ruimtelijke ordening

31-05-2005 10:00 - 16:30
Plaats Leiden
Niveau **
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) mr. J. Hoekstra, mr. A.M. Jan-
sen, prof. mr. N.S.J. Koeman, mr. ing. T.H.
Peters, dr. J.W. van Zundert
Kosten € 799 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Huurrecht bedrijfsruimte

10-06-2005 09:30 - 16:30
Plaats Hilversum
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. J. van der Ende, mr. H.
Hielkema, prof. mr. A.W. Jongbloed, mr.
G.M. Kerpestein, prof. mr. W.M. Kleijn
Kosten € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Bestemmingsplannen

14-06-2005 09:00 - 17:00
Plaats Zwolle
Niveau * Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. E. Harleman, mr. M.
Küper, mr. T.E.P.A. Lam, mr. J. Robbe, mr.
J.A.M. van der Velden
Kosten € 745 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Hoe goed kent u uw bouwcontract?

20-06-2005 09:30 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. J.P.F.W. van Eijck, mr.
H.R.W.A.M. Janssen, mr. R.J. Roks, mr.
S.J.H. Rutten, mr. A.G. Uijterwijk
Kosten € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

SOCIAAL VERZEKERINGSRECHT

Actualiteiten Wet werk en bijstand

21-06-2005 13:30 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Studiecencentrum Rechtspleging,
tel. 0575-595300
Docent(en) mr. E. Klein Egelink, T.A. Wil-
lems-Dijkstra
Kosten € 195 geen BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

SOCIAAL ZEKERHEIDRECHT

Praktijkspecial Arbeidsongeschikt- heidsbeoordeling

07-06-2005 09:45 - 17:15
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. W.G.H. van de Wetering, E.
van der Straeten
Kosten € 545 geen BTW
Opleidingspunten
06 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

Praktijkspecial Wet werk en bijstand

23-06-2005 09:45 - 17:15
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) R.V. Geerling, T.A. Willems-
Dijkstra
Kosten € 545 geen BTW
Opleidingspunten
06 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Nakomen - niet nakomen

27-04-2005 10:00 - 17:00
11-05-2005 10:00 - 17:15
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Studiecencentrum Rechtspleging,
tel. 0575-595300
Docent(en) mr. H.B. Krans, mr. A.C. van
Schaick
Kosten € 490 inclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

VREEMDELINGENRECHT

Actualiteiten vluchtelingenrecht in samenwerking met SSR

16-06-2005 10:00 - 16:30
Plaats Amersfoort
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) Deskundige trainers
Kosten € 365 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Vreemdelingenrecht voor strafrechtadvocaten

20-06-2005 10:00 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. K. Engel-Mans, mr. M.F. Wijngaarden
Kosten € 440 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Actualiteiten vreemdelingen- en vluchtelingenrecht

22-06-2005 09:30 - 17:30
Plaats Nijmegen
Niveau ** Actualiteiten
Instelling CPO Radboud Universiteit Nijmegen,
tel. 024-3612256
Docent(en) prof. mr. C.A. Groenendijk, prof. dr. E. Guild, dr. B. de Hart, dr. P.E. Minderhoud, dr. K.M. Zwaan
Kosten € 550 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
06 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

ADR / MEDIATION

Juridische Aspecten in de Mediation

25-04-2005 10:00 - 17:00
Plaats Bilthoven
Niveau **
Instelling Mediation & Training Network
The Lime Tree,

tel. 030-2255910
Docent(en) mr. F. van der Brug, S. Whittaker M.Sc.
Kosten € 475 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Basiscursus Onderhandelen en Conflictbemiddeling (BOC 23)

01-06-2005 09:00 - 20:00
02-06-2005 09:00 - 17:00
Plaats Leusden
Niveau *
Instelling Stichting Instituut voor Mediation & Familierecht Opleidingen,
tel. 070-3626846
Docent(en) dr. ir. A.P. Baanders, drs. F.M.H.N. Schiffers
Kosten € 910 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
15 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
15 Totaal

Juridische Aspecten in de Mediation

06-06-2005 10:00 - 17:00
Plaats Bilthoven
Niveau **
Instelling Mediation & Training Network
The Lime Tree,
tel. 030-2255910
Docent(en) mr. F. van der Brug, S. Whittaker M.Sc.
Kosten € 475 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Meer Vaardigheden voor de mediator 1

09-06-2005 10:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Mediation & Training Network
The Lime Tree,
tel. 030-2255910
Docent(en) mr. K.C.N.M. Bakx, A. van der Burgt- Franken
Kosten € 475 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Meer vaardigheden voor de mediator 2

14-06-2005 10:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Mediation & Training Network
The Lime Tree,
tel. 030-2255910
Docent(en) mr. K.C.N.M. Bakx, A. van der Burgt- Franken
Kosten € 475 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Management van uitbarstingen

16-06-2005 10:00 - 17:00
Plaats Bilthoven
Niveau **
Instelling Mediation & Training Network
The Lime Tree,
tel. 030-2255910
Docent(en) H. Westerouwen van Meteren
Kosten € 475 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

OVERIGE VAARDIGHEDEN

Advocaat en kantoor: Advocaat en tijd

25-05-2005 09:30 - 17:15
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) drs. C. Bevelsberg
Kosten € 615 geen BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
06 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

PRESENTEREN

Masterspecial Overtuigend pleiten

07-06-2005 09:15 - 17:15
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. H.F. Doeleman, J. Kemkens, mr. J. Pas
Kosten € 695 geen BTW
Opleidingspunten

– Juridisch
06 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

PROCEDEREN

Training Optreden ter zitting in bestuursrechtzaken

23-06-2005 09:30 - 17:30
24-06-2005 09:30 - 17:30
Plaats Utrecht
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) Deskundige trainers
Kosten € 1.065 geen BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
12 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
12 Totaal

ALGEMEEN MANAGEMENT

Modern Management voor Advocaten

24-05-2005 09:00 - 17:00
Plaats Zeist
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) mr. C.H. Dullaert, mr. M. van de Griendt, mr. dr. G. Tanja
Kosten € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCATEN EN PROCUREUR

Amende-Smits, mw. mr. J., Waterstraat 5 (7201 HM) postbus 410 (7200 AK) Zutphen, tel. 0575-546042, fax 0575-546043, e-mail info@amende-advocaten.nl

Baan, mw. mr. S.H.G. van der, Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-7953953, fax 020-7953900, e-mail stella.vanderbaan@bdn.nl

Bargmann, mr. T.R., Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-4313369, fax 020-4313121, e-mail thomas.bargmann@bdn.nl

Bauer, mw. mr. B.S., Professor Holstlaan 4 (5656 AA) Eindhoven, tel. 040-2724258, fax 040-2724005, e-mail bianca.bauer@philips.com

Baumann, mw. mr. R.S., Welbergweg 50 (7556 PE) postbus 56 (7550 AB) Hengelo (O), tel. 074-2488888, fax 074-2488899, e-mail damste@damste.nl

Bakker, mr. M.C., Kerkstraat 76 (5261 CS) postbus 296 (5200 AG) Vught, tel. 073-6561116, fax 073-6567695, e-mail m.bakker@tilburg-beks.nl

Beck, mr. D.A., Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927795, fax 073-6927789, e-mail d.beck@banning.nl

Bekker, mr. F.W.M., Baroniestraat 35 (5281 JB) postbus 830 (5280 AV) Bostel, tel. 0411-689450, fax 0411-689359, e-mail info@vedder.nl

Beks, mr. H.W., Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419987, fax 020-5419925, e-mail henkwillem.beks@dlapiper.com

Berendsen, mr. R.M., Molenkamp 60 (3732 EV) postbus 14125 (3508 SE) Utrecht, tel. 030-2331347, fax 030-2315491, e-mail vanzelmc@vanzelmw.com

Bervoets, mw. mr. A.L., Reimersbeek 2 (1082 AG) postbus 87400 (1080 JK) Amsterdam, tel. 020-3015555, fax 020-3015678, e-mail info@russell.nl

Bierenbroodspot, mw. mr. R., Strawinskyalaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171000, fax 020-7171111, e-mail

reineke.bierenbroodspot@nautadutilh.com
Bogaart, mw. mr. M.M., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153000, fax 070-5153100, e-mail info@prdf.nl

Bongaarts, mr. R.J.B.M., Boompjes 24 (7607 HG) Almelo, tel. 0546-535676, fax 0546-535689, e-mail rbongaarts@enschede.bureaurechtshulp.nl

Boot, mw. mr. M., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246624, fax 010-4125839

Bouman, mr. E.A., Amstelplein 1 (1096 HA) postbus 94640 (1090 GP) Amsterdam, tel. 020-4604921, fax 020-4604960, e-mail edward.bouman@rabobank.com

Brinkman, mw. mr. H.J., Van Stolkweg 10 (2585 JP) postbus 80504 (2508 GM) Den Haag, tel. 070-3504055, fax 070-3506187, e-mail info@pettenadv.nl

Broersma, mw. mr. W.C.M., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517472, fax 020-6267949, e-mail cornelien.broersma@bakernet.com

Bruijne, mr. B.B. de, Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3280049, e-mail bastiaan.debruijne@debrauw.com

Coutinho, mw. mr. M.G., Frans van Mierisstraat 50-a (1071 RV) Amsterdam, tel. 020-6764714, fax 020-6764728, e-mail lieuw.advocaten@worldonline.nl

Crain, mr. L.G., Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772535, fax 020-5772711, e-mail l.crain@houthoff.com

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Crujningen, mr. V.L.S. van, Oude Dieze 5 (5211 KT) postbus 11078 (5200 EB) Den Bosch, tel. 073-6131345, fax 073-6148216, e-mail s-hertogenbosch@capra.nl

Dantuma, mw. mr. S.N., Strawinskyalaan 3051 (1077 ZX) Amsterdam, tel. 020-7996200, fax 020-7996300, e-mail susanna.dantuma@linklaters.com

Dekker, mw. mr. S.E.M., Reimersbeek 2 (1082 AG) postbus 87400 (1080 JK) Amsterdam, tel. 020-3015555, fax 020-3015678, e-mail stephanie.dekker@russell.nl

Dempsey, mr. mr. N.T., Noordeinde 33 (2514 GC) postbus 305 (2501 CH) Den Haag, tel. 070-3023500, fax 070-3023670, e-mail n.dempsey@houthoff.com

Derksen, mr. G.R., Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119249, fax 020-7119999, e-mail ruud.derksen@cliffordchance.com

Dinten, mr. J.H.M. van, Parklaan 58 (5613 BH) postbus 885 (5600 AW) Eindhoven, tel. 040-2452555, fax 040-2431749, e-mail houben.vandijck@balienet.nl

Driessen, mr. P.K.C.M. van, Jachthavenweg 124 (1081 KJ) postbus 90484 (1006 BL) Amsterdam, tel. 020-5812112, fax 020-5812149, e-mail p.van.driessen@sanomamagazines.com

Dijck, mw. mr. A. van, Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153729, fax 070-5153019, e-mail a.vandijck@prdf.nl

Eelman, mw. mr. J.M., Jacob Mosselstraat 2 (2595 RH) Den Haag, tel. 070-3469226, fax 070-3614633

Engelsman, mr. W.M., Drentestraat 21 (1083 HK) postbus 7925 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-5492132, fax 020-6429013, e-mail wouter.engelsman@hollandlaw.nl

Erners, mw. mr. M.A., Schippersgracht 1-3 (1011 TR) postbus 75538 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5300160, fax 020-5300170, e-mail wiertz-erners@solv.nl

Erp, mw. mr. E.L.H. van, Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153000, fax 070-5153100, e-mail elh.vanerp@prdf.nl

Es, mw. mr. C.A. van, Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999, e-mail kiki.vanes@cliffordchance.com

Essen, mw. mr. A.I.M. van, Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 020-6741806, e-mail anna.vanessen@allenoverly.com

Fledderus, mr. C., Anna van Saksenlaan 30 (2593 HT) postbus 93455 (2509 AL) Den Haag, tel. 070-3746300, fax 070-3746333, e-mail fledderus@ekelmansenmeijer.nl

Geerlings, mr. S., Avenue Louise 250-box 65 (1050) Brussel/België, tel. 0032-26277619, fax 0032-26277686, e-mail steven.geerlings@hammonds.com

Halmé, mw. mr. S.S.L., Koningin Wilhelminaplein 13/2.08.06 (1062 HH) postbus 69045 (1060 CA) Amsterdam, tel. 020-6799421, fax 020-6760821

Haring, mw. mr. G.M., Michelangelostraat 109 (1077 CA) Amsterdam, tel. 020-4703558, fax 020-4700721, e-mail info@boogertaring.nl

Hartings, mw. mr. J., Amstelplein 8-a (1096 BC) postbus 94700 (1090 GS) Amsterdam, tel. 020-3016354, fax 020-3016335, e-mail j.hartings@cmsderks.nl

Heffen, mr. R.D. van, Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785477, fax 020-5785818, e-mail remco.van.heffen@loyensloeff.com

Helink-van Oudheusden, mw. mr. E.C., Eisenhowerlaan 102 (2517 KL) postbus 82155 (2508 ED) Den Haag, tel. 070-3512124, fax 070-3524492, e-mail e.c.helink@salval.com

Hendriks, mr. F.T.A., Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-4313413, fax 020-4313132, e-mail frank.hendriks@bdn.nl

Hoelen, mr. M.C., Piet Heinkade 55 (1019 GM) postbus 2911 (1000 CX) Amsterdam, tel. 020-3016633, fax 020-3016622, e-mail hoelen@vmw.nl

Hoogenboezem, mr. K.P., Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-7953953, fax 020-7953900, e-mail krijn.hoogenboezem@bdn.nl

Hoytema van Konijnenburg, mw. mr. S.E., De Boelelaan 28 (1083 HJ) postbus 77845 (1070 LK) Amsterdam, tel. 020-3052040, fax 020-3052050, e-mail l.hoytema@kupwiel.nl

S'Jacob, mw. mr. H.N., Buitenveldertselaan 106 (1081 AB) postbus 75810 (1070 AV) Amsterdam, tel. 020-7997190, fax 020-7997197, e-mail info@bootadvocaten.nl

Jonkman, mr. E.R., Houttuinlaan 3 (3447 GM) postbus 171 (3440 AD) Woerden, tel. 0348-575760, fax 0348-575762

Joosten, mr. E.J., Maliebaan 100 (3581 CZ) postbus 13334 (3507 LH) Utrecht, tel. 030-2316569, fax 030-2343569

Juttmann, mr. P.W., Jachthavenweg 121 (1081 KM) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789483, fax 020-6789589, e-mail juttmann@van-doorne.com

Katan, mw. mr. B.M., Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460606, fax 020-5460123, e-mail branda.katan@stibbe.com

Keizer, mr. A., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 020-6741111, e-mail arnold.keizer@allenoverly.com

Keizer, mr. J.M., Stadionplein 25 (1076 CG) Amsterdam, tel. 020-6767878, fax 020-3795488, e-mail keizer@devildervanoosten.nl

Kicken, mr. O.T.J.A., Alexander Battalaan 65 (6221 CC) postbus 3017 (6202 NA) Maastricht, tel. 043-3254258, fax 043-3218461, e-mail kicken@wyck-advocaten.nl

Koens, mr. M.A.J., Andries Bickerweg 6 (2517 JP) postbus 18511 (2502 EM) Den Haag, tel. 070-3184200, fax 070-3561340, e-mail m.koens@bvg.nl

Kohlen, mw. mr. J.L., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail janneke.kohlen@debrauw.com

Kolleé, mr. T.L., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 020-6741111, e-mail thomas.kolleé@allenoverly.com

Koopstra, mw. mr. M., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517456, fax 020-6267949, e-mail marlie.koopstra@bakernet.com

Het Bureau van de Orde

ONDERWERP

TELEFOONNUMMER

E-MAILADRES

Voor

- **N.a.w. gegevens advocatuur** 070 - 335 35 29 adres@advocatenorde.nl
- **Centrale Controle Verordeningen** 070 - 335 35 26 ccv@advocatenorde.nl
- **Landelijke financiële bijdrage** 070 - 335 35 23 finorg@advocatenorde.nl
- **Communicatie: Advocatenblad, Brochures, etc.** 070 - 335 35 52 pr@advocatenorde.nl
- **BalieNet certificaten** 070 - 335 35 51 certificaat@advocatenorde.nl

Opleiding

- **Beroepsopleiding (BO)** 070 - 335 35 55 opl@advocatenorde.nl
(09.00-12.00 uur)
(vragen van stagiaires inzake BO)
- **Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO)** 070 - 335 35 58/78 vso-po@advocatenorde.nl
(vragen van stagiaires inzake VSO en erkende opleidingsinstellingen)
- **Permanente Opleiding (PO)** 070 - 335 35 58/78 vso-po@advocatenorde.nl
(vragen van erkende opleidingsinstellingen)
- **Permanente Opleiding (PO)** 070-3353541/89 jz@advocatenorde.nl
(vragen van advocaten inzake PO-punten, inclusief ontheffing PO)
- **Vrijstellingen BO en VSO** 070-3353541/89 jz@advocatenorde.nl

Alle overige vragen van advocaten 070 - 335 35 71/86 helpdesk@advocatenorde.nl

Koot-Kuis, mw. G.S.A.J., Wassenaarseweg 22 (2596 CH) Den Haag, tel. 070-3281972, fax 070-3281492, e-mail kuis@arendsdorp.com

Kroft, mw. mr. A.J.S. van der, Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 020-6741111, e-mail amy.vanderkroft@allenovery.com

Kroon, mw. mr. M.M., Reimersbeek 2 (1082 AG) postbus 87400 (1080 JK) Amsterdam, tel. 020-3015555, fax 020-3015678, e-mail minke.kroon@russell.nl

Krouwel, mw. mr. M., Plein 13-h (2291 CA) postbus 35 (2290 AA) Wateringen, tel. 0174-290190, fax 0174-290315, e-mail krouwel@ebhadvocaten.nl

Laan, mr. S.H. van der, Almelostraat 44 (7642 GP) postbus 888 (7640 AW) Wierden, tel. 0546-588888, fax 0546-588889, e-mail info@kolkman.nl

Labeur, mw. mr. R.E., Strawinskylaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171000, fax 020-7171111, e-mail rosemarijn.labeur@nautadutilh.com

Landt, mr. M.R. van 't, Van Stolkweg 10 (2585 JP) postbus 80504 (2508 GM) Den Haag, tel. 070-3504055, fax 070-3506187, e-mail info@pettenadv.nl

Lavrijsen, mr. N., Dr. Holtropaan 42 (5652 XR) postbus 8727 (5605 LS) Eindhoven, tel. 040-2501414, fax 040-2501450, e-mail n.lavrijsen@boskampwillems.nl

Leunissen, mr. F.M.P., Kerkstraat 4 (6367 JE) Ubachsberg, postbus 23034 (6367 ZG) Voerendaal, tel. 045-5620540, fax 045-5620541, e-mail f.leunissen@rechten.nl

Levitus, mr. N., Andries Bickerweg 6 (2517 JP) postbus 18511 (2502 EM) Den Haag, tel. 070-3184200, fax 070-3561340, e-mail n.levitus@bvvng.nl

Lodewijk, mr. R., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785486, fax 020-5785843, e-mail roedmer.lodewijk@loyensloeff.com

Louwer, mr. M. S.C., Weena 61a (3012 CN) Rotterdam, tel. 010-2012939, fax 010-2012949, e-mail r@borsboomhamm.nl

Maasen, mr. B.W.A.M., Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 020-5772700, e-mail b.maasen@houthoff.com

Meer, mw. mr. S.E. van der, Nassauplein 36 (2585 ED) postbus 85996 (2508 CR) Den Haag, tel. 070-3659933, fax 070-3649126, e-mail info@scheer.nl

Mellema, mw. mr. T.E., Strawinskylaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171718, fax 020-7171335, e-mail tessel.mellema@nautadutilh.com

Mol van Otterloo, mw. mr. L.W. de, Snouckaertlaan 64 (3811 MB) Amersfoort, tel. 033-4627920, fax 033-4638063, e-mail info@vlaskampvanloo.nl

Mölenberg, mr. L.J.H., Soesterbergstraat 20 (6417 EN) Heerlen, tel. 045-5432963, fax 045-5432964, e-mail vangeelkerkenadv@home.nl

Montanus, mw. mr. P.J., Haagweg 108 (2282 AE) postbus 1213 (2280 CE) Rijswijk, tel. 070-3906260, fax 070-3989688

Mulleneers, mr. M.L.E., Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-67413304, fax 020-67413121, e-mail marco.mulleneers@bdn.nl

Netten, mr. E.C., Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 020-5419999, e-mail ewald.netten@dlapiper.com

Noort, mr. W.H. van, De Lairesestraat 131-135 (1075 HJ) postbus 75731 (1070 AS) Amsterdam, tel. 020-4700177, fax 020-6710974, e-mail p.vannoort@vantill.nl

Nuland, mr. N. van, Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927777, fax 073-6927789, e-mail n.vannuland@banning.nl

Onclin, mw. mr. M.A.P., Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999, e-mail mireille.onclin@cliffordchance.com

Oppedijk van Veen, mw. Mr. E.J., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785947, fax 020-5785843, e-mail esther.oppedijk.van.veen@loyensloeff.com

Pasanea, mr. R., Strawinskylaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171810, fax 020-7171111, e-mail ronald.pasanea@nautadutilh.com

Pereira, mr. M.A.J., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 020-5785800, e-mail m.pereira@loyensloeff.com

Pinto, mr. M.Ch., Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772352, fax 020-5772726, e-mail m.pinto@houthoff.com

Post, mr. H.C., Geleenstraat 72 (6411 HT) postbus 285 (6400 AG) Heerlen, tel. 045-5719551, fax 045-5740461, e-mail hpost@zon.bureaurechtshulp.nl

Pouw, mr. A.P., Hoge Rijndijk 306 (2314 AM) postbus 11051 (2301 EB) Leiden, tel. 071-5815300, fax 071-5815381, e-mail t.pouw@declercq.com

Pouw, mr. M.S., Stadhoudersplantsoen 9 (2517 HV) postbus 82158 (2508 ED) Den Haag, tel. 070-3568724, fax 070-3568626, e-mail m.pouw@bkonet.nl

Quadflieg, mw. mr. B.A.M.H., Templesplein 29 (6411 ET) Heerlen, tel. 045-5713000, fax 045-5716666, e-mail quadflieg@luckersadvocaten.nl

Quirino Cabrita, mw. mr. M.L., Dijkshoofplantsoen 16-18 (1077 BL) postbus 76729 (1070 KA) Amsterdam, tel. 020-5747474, fax 020-5747475, e-mail m.quirino@vandiepen.com

Ravenstein, mw. mr. M. van, Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119608, fax 020-7100508, e-mail marja.vanravenstein@cliffordchance.com

Remundt, mw. mr. J.M. van, Laan van Zuid Hoorn 31 (2289 DC) Rijswijk, tel. 070-4131100, fax 070-3996196, e-mail remundt@bvv-advocaten.nl

Ribbeling, mr. A.C., A.J. Ernststraat 595-c (1082 LD) postbus 71878 (1008 EB) Amsterdam, tel. 020-3011080, fax 020-4422066, e-mail ribbeling@zandhuis-tazelaar.nl

Roij, mw. mr. G.C. de, Banstraat 12 (1071 JZ) Amsterdam, tel. 020-4208767, fax 020-7730866

Schimmelpenninck van der Oije, mw. mr. E.B., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741119, fax 020-6741881, e-mail elsabe.schimmelpenninckvanderoije@allenovery.com

Schoo, mw. mr. R.M., Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-7953953, fax 020-5173889, e-mail roosmarijn.schoo@bdn.nl

Schrik, mw. mr. K., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517919, fax 020-6267949, e-mail kim.schrik@bakernet.com

Semmeekrot, mw. mr. M., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785132, fax 020-5785812, e-mail mascha.semmeekrot@loyensloeff.com

Siebelt, mr. J.J.H., Zuidkade 6 (5462 CD) postbus 92 (5460 AV) Veghel, tel. 0413-311777, fax 0413-367865, e-mail info@biereens-advocaten.com

Sleben, mr. G.A.M., Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345693, fax 040-2345610, e-mail rsleben@akd.nl

Sinninghe Damsté, mw. mr. M.H.C., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 020-5785810, e-mail mijke.sinninghedamste@loyensloeff.com

Snijders, mr. E.M., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771493, fax 020-5771631, e-mail emile.snijders@debrauw.com

Smeltekop, mr. H.W.J., Wibautstraat 3 (1091 GH) Amsterdam, tel. 020-5995724

Smilde, mr. E.J., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail jolbert.smilde@debrauw.com

Sombekzi, mr. J.J.A., Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7190000, fax 020-7199999, e-mail jeroen.sombekzi@cliffordchance.com

Stokvis-Goldstein, mw. mr. V., Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699

Straaten, mr. M. van, Strawinskylaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171957, fax 020-7171656, e-mail matthieu.vanstraaten@nautadutilh.com

Struksma, mw. mr. F.C., Anna van Saksenlaan 30 (2593 HT) postbus 93455 (2509 AL) Den Haag, tel. 070-3746352, fax 070-3746333, e-mail struksma@kelmansenmeijer.nl

Struijk, mr. J.E., Rijssensestraat 56 (7642 NL) postbus 255 (7640 AG) Wierden, tel. 0546-577797, fax 0546-577807, e-mail struijk@kottaradvocaten.nl

Strijbosch, mw. mr. D., Merellaan 11 (5613 AK) postbus 610 (5600 AP) Eindhoven, tel. 040-2438309, fax 040-2436435, e-mail info@strijbosch-adv.nl

Strijker, mr. A.R., Hilversumseweg 16-a (1251 EX) postbus 149 (1250 AC) Laren, tel. 035-6468919, fax 035-6468914, e-mail info@legalcapital.nl

Thomas, mr. G.L.D., Binderij 3-d (1185 ZH) Amstelveen, tel. 020-4896818, fax 020-4896821, e-mail info@amstellandadvocaten.nl

Thijssen, mr. I.R.J., Weteringschans 237 (1017 XH) postbus 15845 (1001 NH) Amsterdam, tel. 020-6760481, fax 020-6760482, e-mail thijssen@jaeger-advocaten.nl

Tol, mw. mr. M. van, Haarlemmerweg 333 (1051 LH) postbus 58188 (1040 HD) Amsterdam, tel. 020-5060660, fax 020-5506760, e-mail madelon.van.tol@kvd.nl

Törrönen, mw. mr. E.M., Anthony Fokkerweg 1 (1059CM) postbus 75458 (1070 AL) Amsterdam, tel. 020-3055712, fax 020-3055787, e-mail et@wvant.com

Tuyl, mr. E. van, Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419890, fax 020-5419999, e-mail emile.vantuyl@dlapiper.com

Veerman, mw. mr. S.A., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785402, fax 020-5785843, e-mail saskia.veerman@loyensloeff.com

Veltman, mw. mr. F., Haarlemmerweg 333 (1051 LH) postbus 58188 (1040 HD) Amsterdam, tel. 020-5506842, fax 020-5506942, e-mail floor.veltman@kvd.nl

Vergeer, mr. F.G.N., Kanaalpark 144 (2321 JV) postbus 1144 (2302 BC) Leiden, tel. 071-5791700, fax 071-5722462, e-mail vergeer@teekenskarstens.nl

Verschuren, mw. mr. Y.W.G., Amaliastraat 3 (2514 IC) Den Haag, tel. 070-3624220, fax 070-3624426, e-mail verschuren@kdb-advocaten.nl

Vink, mr. T., Amstedijk 280 (1079 LL) Amsterdam, tel. 020-6610731, fax 020-6465080, e-mail t.vink@russovanderwaal.nl

Visscher, mr. E.H., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771922, fax 020-5771772, e-mail erik.visscher@debrauw.com

Vonken, mr. S.J.W.M., Templesplein 29 (6411 ET) Heerlen, tel. 045-5713000, fax 045-5716666, e-mail vonken@luckersadvocaten.nl

Voort, mw. mr. M.C.W. van der, Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6276431, e-mail m.vandervoort@amsterdam.bureaurechtshulp.nl

Vries, mr. R.E. de, Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 020-5772700, e-mail r.e.de.vries@houthoff.com

Vries, mr. W.H. de, Jachthavenweg 121 (1081 KM) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail vries@van-doorne.com

Vries, mw. mr. W.M.M. de, Jan Luijkenstraat 16 (1071 CN) postbus 15724 (1001 NE) Amsterdam, tel. 020-6706060, fax 020-6706061, e-mail info@rvdk.com

Wal, mw. mr. E. van der, Kopusteensedijk 3 (4331 JE) postbus 240 (4330 AE) Middelburg, tel. 0118-656060, fax 0118-636178, e-mail info@avdw.nl

Wassenaar, mr. W.A.F., Wassenaarseweg 20 (2596 CH) Den Haag, tel. 070-3469646, fax 070-3560490, e-mail maaldrink@euronet.nl

Weber, mw. mr. L.M., Prinsengracht 668 (1017 KW) Amsterdam, tel. 020-5287702, fax 020-5287706

Wery, mr. J.C., Boddenkampsingel 76 (7514 A) postbus 76 (7500 AB) Enschede, tel. 053-4335466, fax 053-4331001, e-mail wery@dijksleijssen.nl

Wesseling, mr. R.N.M., Oranje Nassaulaan 17 (1071 PJ) postbus 53081 (1007 RB) Amsterdam, tel. 020-6646511, fax 020-6647076

Wissen, mr. M.F. van, Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail maikel.vanwissen@debrauw.com

Wolde, mr. L.L. ten, Dubbelsteijnlaan West 39 (3319 EK) postbus 9069 (3301 AB) Dordrecht, tel. 078-6300000, fax 078-6300022, e-mail info@dekoningsadvocaten.nl

Wolffs, mr. Mr. A.M.G., Wilhelminasingel 100 (6221 BL) postbus 3075 (6202 NB)

Maastricht, tel. 043-3254560, fax 043-3215450, e-mail a.wolffs@moszkowicz.nl

Woltersrucker, mw. mr. N., Haarlemmerweg 333 (1051 LH) postbus 58188 (1040 HD) Amsterdam, tel. 020-5506666, fax 020-5506777, e-mail nicole.wolters.rucker@kvd.nl

Wong, mr. R.M., Drentestraat 21 (1083 HK) postbus 7925 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-5497373, fax 020-6429013, e-mail reggy.wong@hollandlaw.nl

Wyers, mw. mr. V.E., Strawinskylaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171000, fax 020-7171111, e-mail vanessa.wyers@nautadutlil.com

Wijnakker, mw. mr. C.P.J., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153000, fax 070-5153100, e-mail c.wijnakker@prdf.nl

Zijde, mw. mr. M.E. van der, Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345652, fax 040-2345602, e-mail mvanderzijde@akd.nl

PRAKTIJK NEERGELEGD

Aarden, mw. mr. A.O.M. Assen 01-01-2005

Bakhuizen-van Oort, mw. mr. M.C. Amersfoort 01-02-2005

Baum, mr. D.A. Amsterdam 01-02-2005

Boeken, mr. P.V. Rotterdam 21-03-2005

Boersma, mr. B.J.B. Rotterdam 10-03-2005

Booij-van Hoek, mw. mr. J.J. Haarlem 22-03-2005

Bruna, mr. S. Amsterdam 24-02-2005

Citroen, mr. A.R. Amsterdam 12-02-2005

Ederveen, mw. mr. J.M.W. Amsterdam 01-02-2005

Edixhoven, mr. J.D. Amsterdam 31-01-2005

Gorter, mw. mr. H.M. Utrecht 01-03-2005

Harms, mw. mr. I.M. Rotterdam 23-02-2005

Huisjes, mr. S.C. Amsterdam 15-02-2005

Janssen van Raay, mr. J.L. Rotterdam 01-03-2005

Jong, mr. A.G. de Nijmegen 17-02-2005

Kaan-van Hellemond, mw. mr. R.P. Amsterdam 01-02-2005

Kampschreur, mw. mr. P.J.E. Rotterdam 24-02-2005

Koper, mw. mr. L. Rotterdam 01-03-2005

Kruis-van de Spijker, mw. mr. W. van der Eindhoven 09-03-2005

Litjens, mw. mr. M.B.W. Groningen 01-02-2005

Lonis, mr. L.T. Den Bosch 17-03-2005

Loijmans, mr. O.J.W.A. Oss 01-02-2005

Meijer, mr. N. Leerdam 14-03-2005

Morelisse, mw. mr. T.I.M.E.N. Amsterdam 19-02-2005

Mulderij, mr. A.W. Bunschoten 01-03-2005

Peek, mr. R.Th. Rotterdam 02-03-2005

Pon, mr. H. du Utrecht 01-03-2005

Roos, mr. B.F.Th. de Breda 01-03-2005

Schep, mw. mr. M. Den Haag 01-03-2005

Scherer, mr. E. Amsterdam 15-02-2005

Scholte, mr. N.P. Amsterdam 01-02-2005

Tartwijk, mr. B.T. van Rotterdam 15-03-2005

Tunc-Kargin, mw. mr. S. Rotterdam 22-02-2005

Versteeg, mr. B. Rotterdam 01-03-2005

Waterman, mw. mr. Y.R.K. Amersfoort 01-03-2005

Welderen Rengers-Keuter, mw. mr. A.F. van Amsterdam 07-02-2005

Weijden, mw. mr. B. van der Den Haag 21-02-2005

Wytema, mr. F.J. Zaandijk 31-01-2005

Zaat, mw. mr. N.L.W.D. Rotterdam 09-03-2005

KANTOORVERPLAATSING

Beekman, mr. P.A. (Zoetermeer): Postbus 11082 (2301 EB) Leiden, tel. 071-5761357, fax 071-5761425, e-mail secretariaat@beekmanadvocatuur.nl

Bentum, mw. mr. N.F.A. van (Amersfoort): Veerhaven 17 (3016 C) postbus 23509 (3001 KM) Rotterdam, tel. 010-2418900, fax 010-2418925, e-mail schipmer@schipmer.nl

Berg, mw. mr. V.L. van den: Dijsselhofplaatsoen 14 (1077 BL) postbus 75546 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3051600, fax 020-3051699, e-mail info@spighoff.com

Bergmeijer, mw. mr. M. (Utrecht): Schakelsteede 1-3 (3431 HB) postbus 237 (3430 AE) Nieuwegein, tel. 030-6032922, fax 030-6000166, e-mail mbergmeijer@vanasadvocaten.nl

Berlage, mr. J.O.: Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172617, fax 010-2172746, e-mail j.berlage@houthoff.com

Bont, mr. C.W.J. de (Ochten): Pr. Bernhardstraat 18 (7001 GJ) postbus 586 (7000 AN) Zutphen, tel. 0314-342440, fax 0314-344021, e-mail advocatenkantoor_grootjans@hetnet.nl

Boom, mr. R.D.A. van: Nicolaas Beetsstraat 10 (3511 HE) postbus 19269 (3501 DG) Utrecht, tel. 030-2306050, fax 030-2306051

Braanker, mw. mr. M.B.: Eendrachtsweg 35 (3012 LC) Rotterdam, tel. 010-2815100, fax 010-2815109, e-mail braanker@righartsenstrakadvocaten.nl

Brekelmans, mr. J.A.M. (Roosendaal): Oosterenbanweg 14 (4325 GS) Renesse, tel. 0111-463760, fax 0111-463760, e-mail brekelmans-renesse@zonnet.nl

Broekhuysen, mw. mr. L.A. (Woerden): Wilhelminalaan 4-c (3451 HJ) postbus 22 (3450 AA) Vleuten, tel. 030-6775636, fax 030-6774313, e-mail info@raadgever.nl

Catak, mr. T. (Den Haag): Wolput 37-c (5251 CC) Vlijmen, tel. 073-5116222, fax 073-5119478

Dal, mw. mr. J.A.P.M. van (Doetinchem): Cronjéstraat 8 (6814 AH) postbus 76 (6800 AB) Arnhem, tel. 026-4465757, fax 026-4434439, e-mail van.dal@benvs.nl

Geilswijk, mr. M. van (Rotterdam): Bijster 1 (4817 HX) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256500, fax 076-5142575, e-mail mvangeilswijk@akd.nl

Haanappel-van der Burg, mw. mr. I.A.: Mathildalaan 83 (5616 LA) postbus 80003 (5600 JZ) Eindhoven, tel. 040-2756959, fax 040-2757676, e-mail iris.haanappel@philips.com

Haas, mw. mr. A.C. de: Hoogoorddreef 54-c (1101 BE) Amsterdam (Z-O), tel. 020-5650700, fax 020-5650799

Heringa, mr. drs. J.W. (Den Haag): Keizerslaan 5 (1000) Brussel/België, tel. 0032-25079800, fax 0032-25079898, e-mail j.heringa@houthoff.com

Hoff, mr. mr. F.W.: Javastraat 10-12 (2585 AN) postbus 85563 (2508 CG) Den Haag, tel. 070-3615048, fax 070-3615400, e-mail f.hoff@gmw.nl

Hoksbergen, mr. L.J.T.: Van Nagellstraat 4 (8011 EB) postbus 40048 (8004 DA) Zwolle, tel. 038-4600111, fax 038-4600303, e-mail l.j.t.hoksbergen@awtw.nl

Kemperink, mr. G.N.H.: Jachthavenweg 121 (1081 KM) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail amsterdam@van-doorne.com

Klomp, mr. J.J. (Rotterdam): Westlaan 4 (2641 DM) postbus 92 (2640 AB) Pijnacker, tel. 015-3613536, fax 015-3613537

Mol, mr. M.H.: Weesperstraat 113 (1018 VN) postbus 20111 (1000 HC) Amsterdam, tel. 020-6213977, fax 020-6213942, e-mail marnix.mol@anthos.nl

Nierman, mr. A.H.: Parkstraat 4 (3016 BD) postbus 23156 (3001 KD) Rotterdam, tel. 010-4400500, fax 010-2250709, e-mail info@dvdw.nl

Papenrecht, mr. J.M. van (Amsterdam): Runnenburg 9 (3981 AZ) postbus 20 (3980 CA) Bunnik, tel. 030-6598358, fax 030-6598343

Paulich, mw. mr. G. (Lelystad): Spacelab 9 (3824 MR) postbus 2551 (3800 SC) Amersfoort, tel. 033-4562247, fax 033-4530287, e-mail paulich@ps-advocaten.nl

Ree, mr. F.W.J.M. van der (Den Haag): Reimersbeek 2 (1082 AG) postbus 87400 (1080 JK) Amsterdam, tel. 020-3015555, fax 020-3015678, e-mail jan.maarten.vanderree@russell.nl

Riet, mr. J. van de: Wilhelminapark 30-a (3581 NH) postbus 14032 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2380799, fax 030-2341197

Rijswijk, mw. mr. M.C.J. van: Verlengde Pooleweg 18 (4818 CL) postbus 5660 (4801 EB) Breda, tel. 076-5236070, fax 076-5236071

Schmitz, mr. B.J. (Den Haag): Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 010-4042265, e-mail bart.schmitz@simmons-simmons.com

Schuurman, mr. S. (Breukelen): Bronsweg 7 (8211 AL) postbus 212 (8200 AE) Lelystad, tel. 0320-286316, fax 0320-286317, e-mail mail@kabalt.nl

Seton, mw. mr. H. (Lelystad): Spacelab 9 (3824 MR) postbus 2551 (3800 GC) Amersfoort, tel. 033-4562247, fax 033-4530287, e-mail seton@ps-advocaten.nl

Spoor, mr. J.H.: J.J. Viottastraat 40 (1071 JT) Amsterdam, tel. 020-6622168, fax 084-8644922, e-mail adv@jhsppoor.nl

Timmermans, mr. T.A. (Amsterdam): Groenewoudsedijk 40 (3528 BK) postbus 64 (3500 AB) Utrecht, tel. 030-2522577, fax 030-2523943, e-mail t.timmermans@bbsadvocaten.nl

Vliet, mw. mr. N. van (Rotterdam): Henry Dunantlaan 1 (2992 KP) postbus 156 (2990 AD) Barendrecht, tel. 0180-642000, fax 0180-642001, e-mail b@borsboomhamm.nl

Wessels, mw. mr. M.K.J.: Burgemeester de Raadsingel 93-b (3311 JG) postbus 476 (3300 AL) Dordrecht, tel. 078-6331111, fax 078-6130171, e-mail info@tenholter.nl

Westendorp, mr. M.A. (Capelle a/d IJssel): Groot Hertoginnelaan 205 (2517 ES) Den Haag, tel. 070-4272905, fax 070-4272906

Wit, mr. M. de: Weteringschans 237 (1017 XH) postbus 15845 (1001 NH) Amsterdam, tel. 020-6760481, fax 020-6760482, e-mail info@jaeger-advocaten.nl

Wijn, mr. R. (Rotterdam): Singel 243 (3311 KS) postbus 635 (3300 AP) Dordrecht, tel. 078-6393737, fax 078-6393739, e-mail d@borsboomhamm.nl

Wijsman, mr. J.W.A. (Maarsse): Strawinskylaan 501 (1077 XX) postbus 79001 (1070 NB) Amsterdam, tel. 020-6647046, fax 020-6798662, e-mail wijsman@schoute-dik.nl

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Paulich & Seton Advocaten (mrs. G. Paulich en H. Seton) Spacelab 9 (3824 MR) postbus 2551 (3800 GC) Amersfoort, tel. 033-4562247, fax 033-4530287

MEDEVESTIGING

Advocatenkantoor Kabalt (mr. S. Schuurman) Bronsweg 7 (8211 AL) postbus 212 (8200 AE) Lelystad, tel. 0320-286316, fax 0320-286317, e-mail mail@kabalt.nl

NAAMSWIJZIGING

Pors, mw. mr. H.A.J. te Rotterdam thans: **Aalst-Pors, mw. mr. H.A.J. van** Boots, mw. mr. N.C.A. te Helmond thans: **Elias-Boots, mw. mr. N.C.A.**

Van den Elst & Rouwé Advocaten te Leeuwarden thans: **Van den Elst, Pots & Rouwé Advocaten**

Roepel & Kok te Rotterdam thans: **Roepel Advocaten** Tijsterman Kantoor te Uithoorn thans: **Tijsterman c.s. advocaten en procureurs**

BEZOEKADRES / POSTBUS / TEL. / FAX / E-MAIL

Nagtegaal & Jong te Zaandam: e-mail info@nagtegaaljong.nl

Van der Ree Advocaat & Procureur te Amsterdam: Flevolaan 34 (1411 KD) Naarden, tel. 035-6783666, fax 035-6953666

Advocatenkantoor Reinhoud te Veendam: Beneden Oosterdiep 26 (9641 JD) Veendam **Roepel Advocaten** te Rotterdam: e-mail info@roepel.nl

Tijsterman c.s. advocaten en procureurs te Uithoorn: e-mail info@tijstermanadvocaten.nl **Wakim AMT** te Baarn: Amsterdamsestraatweg 55-a (3744 MA) Baarn

RECTIFICATIE

In advocatenbladnummer 4 (2005) is onder het kopje 'Beëdigd als advocaat en procureur' opgenomen mw. mr. Nijdam. Dit moet zijn: **mw. mr. drs. h. Nijman.**

Literatuur

Awb (Algemene wet bestuursrecht)

Tekstuitgave 2005

inclusief: Wetsvoorstel Vierde tranche en
Memorie van Toelichting
Elsevier Juridisch Den Haag 2004
319 p. € 30
ISBN 90 5901 478 2

prof. mr. T. Barkhuysen e.a.

De eigendomsbescherming van artikel 1 van het Eerste Protocol bij het

EVRM en het Nederlands burgerlijk recht
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
€ 30
ISBN 90 1302 619 2

*prof. mr. S.M. Bartman, prof. mr. J.B. Weze-
man*

Uitspraken Ondernemingsrecht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
2084 p. € 35
ISBN 90 1302 301 0

mr. M.A. de Blecourt-Wouters

Bedrijfsopvolging, Fiscale en Juridische aspecten

Licent Fiscale en Juridische Uitgevers BV Zoe-
termeer 2005
240 p. € 47
ISBN 90 7787 001 6

*mr. M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, prof. dr. O.I.M.
Ydema*

Memo echtscheiding en alimentatie 2005

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
344 p. € 33,50
ISBN 90 1302 470 X

mr. J.J. Buijze

**Reeks: Pensioenrecht in de 21e eeuw
De oudedagsvoorziening van de DGA**

Elsevier Juridisch Den Haag 2005
250 p. € 28,95
ISBN 90 5901 547 9

Th. Calkoen

Uw goed recht: Gezondheidsrecht

Elsevier Juridisch Den Haag 2005
90 p. € 15
ISBN 90 5901 532 0

Kennisbank Mededingingsrecht

www.marktenmededingingsrecht
Uitgeverij Reed Business Information
Prijs op aanvraag bij Elsevier Juridisch, tel.:
070-441 51 53
Elsevier Juridisch is onderdeel van Reed Busi-
ness Information

prof. mr. dr. M.A.B. Chao-Duivis e.a.

UAV 1989 Toegelicht

Uitgeverij Paris Zutphen 2005
192 p. € 27,95
ISBN 90 7732 007 5

mr. P.G.F.A. Geerts

Jurisprudentiebundel

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
519 p. € 59
ISBN 90 1300 733 3

*prof. mr. A.S. Hartkamp, prof. mr. drs. C.H.
Sieburgh*

Algemene leer der overeenkomsten

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2004
632 p. € 80
ISBN 90 2715 330 2

mr. W.H.B. den Hartog Jager

**Procederen met of zonder procesvertegen-
woordiger**

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
136 p. € 30,50
ISBN 90 1302 635 4

Dr. H.J. Heijer

De gecontroleerde Compagnie

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
284 p. € 42,50
ISBN 90 1302 284 7

mr. E.H. de Jonge-Wiemans e.a.

Advocatenmemo 2005

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
480 p. € 35
ISBN 90 1302 393 2

prof. mr. A.H. Klip

Uniestrafrecht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
96 p. € 18,50
ISBN 90 1301 779 7

mr. P.C. Knol e.a.

**Tekst & Commentaar Telecommunicatierecht,
2e druk**

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
1.152 p. € 160
ISBN 90 1301 760 6

mr. J.H.M. ter Haar en mr. W.D. Kolkman

**Een algemene inleiding tot het personen-
recht, het familierecht en het erfrecht**

Walburg pers
152 p. € 19,95
ISBN 90 5730 365 5

mr. M.E. Koppenol-Laforce

De Europese vennootschap (SE) in de praktijk

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
264 p. € 49,50
ISBN 90 1302 322 3

dr. E.J. van der Linden

**Management van automatisering van notaris-
sen**

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
104 p. € 25
ISBN 90 1302 163 8

mr. J. Luijendijk

EU Monografieën

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
540 p. € 54,75
ISBN 90 1302 118 2

*mr. B.P.J.A.M. van der Pol, drs. T.C.E. Boringa
RA en E.R. Lankester RA*

ludex Non Aestimat Plus

Alimentatierekenprogramma INA Plus
€ 295 jaarabonnement (inclusief 2 updates)

prof. mr. J.E.M. Polak, mw. mr. W. den Ouden

Harmonisatie van bestuursrecht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
160 p. € 29,50
ISBN 90 1302 040 2

mr. H.G. Punt

Memo Beslagrecht 2005

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
368 p. € 35,71
ISBN 90 1302 466 1

prof. mr. E.J.H. Schage

Geld en recht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2004
128 p. € 26,50
ISBN 90 1302 251 0

mr. M.W. Scheltema

Publiekrechtelijke geldschulden

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
176 p. € 29,50
ISBN 90 1302 337 1

prof. mr. C.H. Sieburg

Tertium datur

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
64 p. € 18
ISBN 90 1302 082 8

mr. J.H. Spoor e.a.

Auteursrecht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2004
800 p. € 92,50
ISBN 90 2683 637 6

Vakblad voor fusie en overname

Uitgeverij Reed Business Information
35 p. € 175 jaarabonnement

*mw. mr. drs. C.S. Valkenburg, mr. C.H. Bang-
ma*

Bezwaar en administratief beroep

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
84 p. € 25
ISBN 90 1302 286 3

mr. I.W. Verloren van Themaat

Mededingingsrecht 2005 Editie Cremers

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
2.148 p. € 188,50
ISBN 90 1302 453 X

*mw. mr. M.J. Vos, mw. E.M.J. van Dooren-Ber-
ger*

Jaarboek advocatuur

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
592 p. € 59
ISBN 90 1301 573 5

prof. mr. J.B.M. Vranken

Algemeen Deel* Asser-serie**

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
€ 45
ISBN 90 1302 107 7

mr. drs F. de Vries

De bestuurlijke boete in de Douanewet

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
424 p. € 48
ISBN 90 1302 351 7

dr. H.B. Winter e.a.

Alles in één keer goed

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2005
368 p. € 29,50
ISBN 90 1302 161 1

*drs. W.T.M. Veerman en prof. dr. mr. P.M. van
der Zanden RA*

Waardering van ondernemingen

Deel 1 van de Serie (Re)organisatie, Fusie en
Overname
€ 25
ISBN 90 5901 391 3

mr. drs. D.F.M.M. Zaman

Juridische fusie & splitsing

Deel 2 uit de Serie (Re)organisatie, Fusie en
Overname
€ 40
ISBN 90 5901 401 4

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. H.J.A. Knijff, mr. J.D. Loorbach, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

WOORD VAN DE ADVOCaat

Raad van Discipline Leeuwarden, 22 maart 2004

(mrs. Van Riessen, van Duursen, Groenewegen, Van Hartingsveld en Hemmes)

De advocaat stelt dat hij zijn cliënt geweest heeft op een belangrijk aspect van een door de wederpartij voorgestelde regeling. De cliënt betwist dit. Bij gebreke van een schriftelijke bevestiging, door de advocaat aan zijn cliënt, wordt het ervoor gehouden dat het gelijk aan de zijde van de cliënt is.

- *Advocatenwet artikel 46 (1.5 Vereiste van schriftelijke vastlegging)*
- *Gedragsregel 8*

Feiten

Mr. X treedt op voor een werknemer in een geschil met diens werkgever. Mr. X deelt namens zijn cliënt aan de werkgever mee dat wordt ingestemd met beëindiging van het tussen partijen bestaande dienstverband per 1 april van dat jaar, met betaling door de werkgever van een ontslagvergoeding ad f 40.000.

Klacht

Mr. X heeft klager er niet op gewezen dat bij het aanbod van de werkgever geen rekening is gehouden met de fictieve opzegtermijn, waardoor klager eerst per 1 juni van dat jaar in aanmerking kwam voor een WW-uitkering.

Verweer

Mr. X stelt dat hij klager volledig en juist heeft geïnformeerd en geadviseerd. Gezien de feiten en omstandigheden op dat moment wenste klager akkoord te gaan met een bedrag van f 40.000 bruto. Klager wilde zo spoedig mogelijk afscheid nemen van diens werkgever. Ook wenste hij zo spoedig mogelijk een vergoeding te ontvangen. Mr. X heeft klager geïnformeerd omtrent de fictieve opzegtermijn. Die termijn was voor klager geen enkel probleem, aangezien hij ook andere werkzaamheden verrichtte.

Overwegingen van de raad

Nu klager uitdrukkelijk heeft betwist dat mr. X hem heeft gewezen op de fictieve opzegtermijn, waarover geen doorbetaling van loon is bedongen, moet bij gebreke van een schriftelijke bevestiging daarvan het ervoor worden gehouden dat mr. X klager er niet op heeft gewezen dat de vergoeding van f 40.000 bruto tevens inhield een vergoeding voor het niet doorbetalen van het loon gedurende de fictieve opzegtermijn. Het vorenstaande leidt ertoe dat de klacht gegrond is.

Volgt

Enkele waarschuwing.

VERSCIJNEN VOOR TUCHTRECHTER

Raad van Discipline Amsterdam, 29 maart 2004

(mrs. De Groot, Goppel, De Meyere, Romijn en De Regt)

Een advocaat behoeft niet expliciet toestemming van de cliënt te vragen, wanneer een kantoorgenoot wordt ingeschakeld voor het verrichten van eenvoudige handelingen.

Overleg is wel geboden wanneer het gaat om het overnemen van een zitting

Uit de aard van het tuchtrecht vloeit voort dat een advocaat tegen wie een klacht is ingediend, ter zitting behoort te verschijnen om zich te verantwoorden en eventuele vragen van de raad te beantwoorden. Door niet te verschijnen toont een advocaat dat hij onvoldoende begrip heeft voor de functie van het tuchtrecht en het vertrouwen dat het publiek in de advocatuur moet kunnen stellen. Dit dient in de strafmaat te worden meegewogen.

- *Advocatenwet artikel 46 (1.2 De vereiste communicatie met de cliënt; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregels 1, 4 en 8*

Feiten, inhoud van de klacht

Klager heeft zich tot mr. X gewend in verband met de beëindiging van de samenwoning van klager en zijn partner. Daarbij komen de boedelscheiding aan de orde en het treffen en naleven van een omgangsregeling met betrekking tot het minderjarige kind van partijen. Partijen hebben indertijd gezamenlijk mr. X gevraagd een convenant op te stellen waarin onder meer werd vastgelegd dat zij gezamenlijk het ouderlijk gezag over de minderjarige zouden uitoefenen. Bovendien is in dat convenant vastgelegd dat de zaken die zich in de echtelijke woning bevonden in onderling overleg waren verdeeld. De partner van klager heeft zich naderhand, toen discussie ontstond over een omgangsregeling, tot een andere advocaat gewend; mr. X is de belangen van klager blijven behartigen. Mr. X heeft op enig moment een kort geding aanhangig gemaakt gericht op nakoming van de omgangsregeling. Daags voor de mondelinge behandeling heeft mr. X, tezamen met een kantoorgenoot, mr. A, een bespreking gehad met klager. Hij heeft er bij die gelegenheid op aangedrongen dat alsnog zou worden gestreefd naar een minnelijke regeling en uiteindelijk is afgesproken dat mr. X alsnog een voorstel aan de wederpartij zou doen. Mr. A heeft de volgende dag telefonisch contact met de advocaat van de wederpartij gezocht en een voorstel gedaan. Vervolgens heeft mr. X zelf weer klager opgebeld en datzelfde voorstel besproken, waarbij hij gezegd heeft dat het voorstel van de wederpartij afkomstig was. Dat voorstel is vervolgens door beide partijen geaccepteerd maar nadien zijn nieuwe problemen over de uitvoering ontstaan waarna klager zich tot een andere advocaat heeft gewend.

SAMENHANGENDE UITSPRAKEN

In *Advocatenblad* 2005-5 zijn de uitspraken gepubliceerd van het Hof van Discipline 15 december 2003, nr. 3882, en Raad van Discipline Leeuwarden 17 juni 2003. De klacht in die zaak (p. 267) betreft hetzelfde feitencomplex als dat van een eerder gepubliceerde uitspraak, waarbij aan abusievelijk nummer 9260 is toegekend. Het betreft de beslissing van de Raad van Discipline Leeuwarden 17 juni 2003, *Advocatenblad* 2005-4 (p. 206).

De klacht houdt in dat mr. X:

- a) tegen klager gelogen heeft door hem ten onrechte voor te houden dat er door de wederpartij een voorstel was gedaan om onderling tot overeenstemming te komen terwijl integendeel het initiatief om tot een regeling te komen van mr. X zelf was uitgegaan, zulks om niet naar de rechtbank te hoeven gaan;
- b) klager verkeerd geadviseerd heeft door, toen klager zijn zoontje niet op het afgesproken tijdstip terug naar de moeder wilde brengen omdat hij haar overspannen achtte, hem aan te bevelen zulks inderdaad niet te doen;
- c) aan klager toegezegd heeft zelf als advocaat op te treden, maar zijn kantoorgenoot de werkzaamheden heeft laten verrichten waardoor communicatiestoornissen zijn opgetreden die tot gevolg hebben gehad dat de omgangsregeling uiteindelijk een kleinere omvang kreeg dan in het convenant was neergelegd en dan klager dacht;
- d) klager een convenant heeft laten tekenen waarvan de inhoud niet juist was aangezien daarin stond dat de zaken die zich in de echte-lijke woning bevonden verdeeld waren terwijl dat niet het geval was;
- e) traagheid heeft tentoongespreid bij het opstellen van de declaratie en de overdracht van klagers dossier naar een andere advocaat.

Bij de mondelinge behandeling van de zaak door de raad is mr. X niet aanwezig. Kort voor de zitting heeft hij aan de griffie laten weten dat hij niet zou verschijnen.

Beoordeling:

Onderdeel a) van de klacht

Het verdient voor een advocaat in het algemeen de voorkeur zaken in overleg, buiten de rechter om, te regelen. Van wie daartoe het initiatief uitgaat is niet wezenlijk van belang. Waar het om gaat is dat beide partijen erbij gebaat zijn, en dat zij ermee instemmen. Niet is komen vast te staan dat in casu mr. X een regeling in der minne heeft doorgedrukt met als enig of belangrijkste motief om uit eigenbelang de rechtbankzitting geen doorgang te hoeven laten vinden. Bij gebrek aan bewijs over dit motief, wordt onderdeel a) van de klacht ongegrond bevonden.

Onderdeel b) van de klacht

Uitgangspunt dient te zijn dat een advocaat zijn cliënt geen adviezen mag geven die in strijd met tussen partijen gemaakte afspraken zijn. In casu speelt dat klager van oordeel was gegronde redenen te hebben om zijn kind niet aan de moeder toe te vertrouwen. Indien een advocaat zijn cliënt daarin kan volgen, is niet klachtwaardig dat hij hem adviseert om te doen wat hem het best lijkt. Wel dient hij daarbij zijn cliënt op de mogelijke risico's te wijzen. De klacht behelst niet dat mr. X niet op eventuele risico's heeft gewezen, zodat onderdeel b) van de klacht ongegrond wordt bevonden. Daarom is ook niets komen vast te staan.

Onderdeel c) van de klacht

Niet ongebruikelijk is dat een advocaat een kantoorgenoot inschakelt om iets in een zaak te doen. Zolang dit beperkt blijft tot eenvoudige handelingen, hoeft hij daarvoor niet de expliciete toestemming van zijn cliënt te vragen. Het overnemen van een zitting behoort wel in overleg met de cliënt plaats te vinden. Niet is komen vast te staan dat het aan dit overleg heeft ontbroken. Uiteraard behoort de communicatie goed te verlopen en dient de cliënt van het overnemen geen enkel nadeel te ondervinden. Door mr. X is erkend dat hij het voorstel zoals verwoord in het telefoongesprek van zijn kantoorgenoot mr. A met de advocaat van de wederpartij, niet goed heeft overgebracht waardoor klager akkoord is gegaan met een ongunstiger regeling. Onderdeel c) van de klacht is derhalve gegrond.

Onderdeel d) van de klacht

De ondertekening van het convenant met daarin de boedelverdeling is uit de door partijen naar voren gebrachte feiten niet duidelijk geworden. Derhalve is niet uit te maken hoe een en ander is verlopen zodat onderdeel c) van de klacht niet is komen vast te staan en derhalve ongegrond moet worden geoordeeld.

Onderdeel e) van de klacht

Tegen het verwijt van klager dat mr. X traagheid tentoongespreid heeft bij het opstellen van de declaratie en de overdracht van klagers dossier naar een andere advocaat, heeft mr. X niets ingebracht zodat onderdeel e) van de klacht gegrond wordt bevonden.

De tuchtrechtspraak heeft mede tot functie het vertrouwen in de advocatuur te bevorderen. Daar hoort bij dat een advocaat het nodige in het werk stelt om de tuchtrechter zijn werk te laten doen. Uit de aard van het tuchtrecht vloeit voort dat een advocaat tegen wie een klacht is ingediend, ter zitting behoort te verschijnen om zich te verantwoorden en eventuele vragen van de raad te beantwoorden. Door niet te verschijnen toont een advocaat dat hij onvoldoende begrip heeft voor de functie van het tuchtrecht en het vertrouwen dat het publiek in de advocatuur moet kunnen stellen. Dit dient in de strafmaat te worden meegewogen, hetgeen meebrengt dat de raad terzake, alsmede (op grond van ? bew.) klagers antecedentenlijst, (voor ? bew.) de gegrond bevonden klachtonderdelen c) en e) de maatregel van berisping oplegt.

Beslissing

De Raad van Discipline verklaart de onderdelen a), b) en d) van de klacht ongegrond en verklaart de onderdelen c) en e) van de klacht gegrond. Aan mr. X wordt de maatregel van berisping opgelegd.

MEDEWERKING AAN GELDTRANSPORTEN

Raad van Discipline Amsterdam, 29 maart 2004

(mrs. Van Bennekom, De Meyere, Van der Plas Röttgering en Verweel-Stokman)

Medewerking aan geldtransporten is een advocaat ernstig aan te rekenen, met name wanneer hij zich niet op door de tuchtrechter te controleren wijze vooraf heeft vergewist van de herkomst en de bestemming van die gelden. Het verweer niet in de hoedanigheid van advocaat te hebben gehandeld wordt verworpen. De tuchtrechtelijke verwijtbaarheid van de gedragingen staat genoegzaam vast, ongeacht de (nog komende) afloop van de tegen de advocaat aanhangige strafzaak. Ernstige ondermijning van het vertrouwen in en het aanzien van de advocatuur.

- *Advocatenwet artikel 46 (2.1 Wat in het algemeen niet betaamt)*
- *Gedragsregel 1*

Feiten

Sedert eind jaren '90 heeft mr. X geldtransporten gefaciliteerd, onder meer door bepaalde personen met elkaar in contact te brengen en op zijn kantoor bijeenkomsten te laten plaatsvinden tijdens welke geldbedragen werden overhandigd. Mr. X wist dat die geldbedragen naar Zwitserland of Liechtenstein zouden worden gebracht. Mr. X was bij deze bijeenkomsten steeds aanwezig.

Begin jaren 2000 is naar de geldtransporten een gerechtelijk vooronderzoek gestart; in dat kader is mr. X aangemerkt als verdachte van betrokkenheid bij het witwassen van drugsgelden.

In verband met de gerezen verdenking heeft de deken van mr. X informatie opgevraagd. De deken deelt mee dat die informatie niet ter kennis van het OM zal worden gebracht. Daarop is een gesprek gevolgd. Dat heeft geleid tot de afspraak (medio 2002) dat mr. X zich uiterlijk medio 2003 zou laten uitschrijven als advocaat. Vervolgens verzoekt mr. X zijn uitschrijving tot later te mogen uitstellen (tot ultimo 2003). Over dat verzoek om uitstel doet de deken mededeling aan het OM. De deken maakt bij brief van 3 september 2003 bezwaren tegen mr. X bij de Raad van Discipline kenbaar te maken.

Bezwaar

Het bezwaar houdt ten eerste in dat mr. X herhaaldelijk heeft geholpen geldtransporten tot stand te brengen, in welk kader mr. X heeft goedgevonden dat op zijn kantoor bij herhaling grote sommen geld aan een koerier werden overhandigd en ten tweede dat mr. X de met de deken gemaakte afspraak niet is nagekomen door zich niet per 1 juli 2003 te laten afvoeren van het tableau.

Verweer

Mr. X stelt dat de deken in zijn bezwaar niet-ontvankelijk dient te worden verklaard en voert hiervoor drie argumenten aan:

- de zaak is op onzorgvuldige wijze geïnstrueerd doordat de deken zich eenzijdig heeft verlaten op de informatie uit het onder andere tegen mr. X gerichte gerechtelijk vooronderzoek;
- de deken heeft de onschuldpresumptieplicht jegens mr. X geschonden doordat hij zich blijkens zijn correspondentie in deze zaak al voortijdig een oordeel heeft aangemeten over het handelen van mr. X;
- de deken heeft zijn jegens mr. X bestaande geheimhoudingsplicht geschonden, doordat hij het OM op de hoogte heeft gebracht van een mogelijk op handen zijnde tuchtrechtelijke procedure tegen mr. X.

Het materiële verweer is met betrekking tot het eerste bezwaar dat mr. X ontkent strafbare feiten te hebben gepleegd: hij veronderstelde dat het ging om inkomsten uit legale prostitutie van een ondernemer die geen bankrelaties had. Voorts stelt mr. X dat hij de verweten gedragingen niet in de hoedanigheid van advocaat heeft verricht.

Ten aanzien van het tweede bezwaar luidt het verweer dat mr. X zijn zaken niet voor de afgesproken datum heeft kunnen afronden.

Overwegingen van de raad

De raad maakt bij de zorgvuldigheid en de objectiviteit van de instructie door de deken één kritische kanttekening; de deken is uitgegaan van de erkenning door mr. X dat hij ten minste heeft geweten van belastingontduiking, terwijl mr. X dit juist heeft ontkend. Dit optreden van de deken heeft echter naar het oordeel van de raad geen afbreuk gedaan aan een eerlijke behandeling van het dekenbezwaar door de tuchtrechter.

De raad is voorts van oordeel dat de door mr. X gestelde schending van de geheimhoudingsplicht door de deken de processuele belangen van mr. X in de tuchtrechtprocedure niet heeft geschaad; daarom kan in het midden blijven of van zodanige schending sprake is doordat de deken aan het OM mededeling heeft gedaan van het verzoek van mr. X om tot ultimo 2003 als advocaat ingeschreven te blijven.

Op grond van het vorenstaande komt de raad tot het oordeel dat geen sprake is van zodanige inbreuk op beginselen van een behoorlijke tuchtrechtelijke procedure dat dit tot de vergaande beslissing van niet-ontvankelijkheid van de deken zou moeten leiden. De raad merkt op dat uit de taak die de deken bij de Advocatenwet is toebedeeld en uit het tuchtrecht zelf volgt dat een niet-ontvankelijkheidsverweer slechts bij hoge uitzondering zal kunnen slagen.

Bij de materiële beoordeling van het bezwaar kent de raad beperkte waarde toe aan de informatie uit het gerechtelijk vooronderzoek nu deze nog geen onderwerp van debat heeft kunnen zijn. De raad concentreert zich op de eigen verklaringen van mr. X, en daaruit blijkt van zijn faciliterende rol bij de geldtransporten door daartoe personen met elkaar in contact te brengen en, in de eigen aanwezigheid van mr. X, op zijn kantoor fysieke geldoverdrachten te laten plaatsvinden.

Dergelijke werkzaamheden passen niet in de taakopvatting en dienstverlening van een advocaat, en zij zijn niet zonder strafrechtelijk risico, nu zij zeer wel kunnen strekken tot voorbereiding, ondersteuning of afscherming van onwettige activiteiten.

Ook het verweer dat de verweten gedragingen door mr. X niet als advocaat zijn verricht kan hem niet baten. De aard van de gedragingen brengt mee dat deze moeten worden beoordeeld volgens de voor de advocatuur geldende maatstaven, onverschillig of deze gedragingen daadwerkelijk in de uitoefening van het beroep van advocaat zijn verricht. Nu het ging om het gedrag van mr. X op zijn eigen kantoor berust de stelling van mr. X kennelijk op de gedachte dat hem aldaar vrijstaat om zich op door hem zelf te bepalen momenten en op grond van door hem te bepalen redenen vrij te tekenen van de op hem rustende gedragsregels zonder dat dit door iemand anders kan worden gecontroleerd. Een dergelijke stelling wordt verworpen.

Ook het verweer tegen het tweede bezwaar wordt verworpen: gelet op het tijdsverloop van meer dan een jaar tussen het maken van de afspraak en de uiterste termijn waarbinnen mr. X zich zou hebben moeten uitschrijven als advocaat heeft mr. X voldoende gelegenheid gehad om voor een adequate overdracht van zijn praktijk zorg te dragen.

Volgt

Gegronde verklaring van de beide dekenbezwaren en oplegging van de maatregel van schrapping van het tableau.

ADVOCATENDECLARATIES TEN NAME VAN EEN DERDE

Hof van Discipline 5 april 2004, nr. 3943

(*ms. Van Griensven, De Groot-van Dijken, Vermeulen, Thunnissen en Knottnerus*)

Raad van Discipline Arnhem, 4 maart 2003

(*ms. Van der Hulst, Brandsma, Breuning ten Cate, Klemann en Poelmann*)

Het is een advocaat niet toegestaan zijn declaraties ten name van een derde te stellen zonder diens uitdrukkelijke instemming.

- *Advocatenwet artikel 46 en 48 lid 7 (1.4.3.1 Financiële verhouding; 2.4.1 Eigen belang van de advocaat; 4.3 Financieel belanghebbenden; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregels 1, 23 lid 1 en 30*

Feiten

Mr. X heeft A, destijds statutair directeur van klagster, bijgestaan. Hoewel de kwestie waarin mr. X rechtsbijstand heeft verleend een privé-zaak van A betrof, heeft mr. X niettemin zijn declaraties gericht aan klagster.

Voordat A in dienst trad bij klagster, was hij door B gedetacheerd bij C. A heeft op 4 oktober 2001 per e-mail een bericht verstuurd aan een zakelijke relatie D over C. Over de inhoud van dit bericht is een

conflict ontstaan tussen A enerzijds en B en C anderzijds. Mr. X heeft A rechtsbijstand verleend in verband met het gerezen conflict.

Mr. X heeft een vijftal nota's aan klagster ter attentie van A gezonden inzake A/B-C. In totaal heeft mr. X € 6.584,43 inclusief BTW bij klagster in rekening gebracht. Mr. X heeft bij brief d.d. 11 februari 2002 aan klagster, ter attentie van A, het volgende bericht: 'Hiermee veroorloof ik mij een opgave te doen van de kosten tot dusver met betrekking tot de kwestie tussen klagster enerzijds, en B-C anderzijds'.

Bij brief d.d. 24 juli 2002 heeft mr. X A bericht dat klagster nog steeds een bedrag aan zijn kantoor dient te voldoen. Deze brief is aan het privé-adres van A gestuurd. De hiervoor genoemde nota's zijn naar het kantoor van klagster gestuurd. Op 28 november 2002 is A door de AvA van klagster ontslagen. Klagster heeft aangifte gedaan bij de officier van justitie van mogelijk door mr. X gepleegde strafbare feiten. Bij brief d.d. 10 oktober 2002 heeft B aan klagster bevestigd dat de declaraties van mr. X gericht aan klagster op geen enkele wijze betrekking hebben op een zaak tussen klagster tegen B of omgekeerd. In een kort-gedingvonnis van de rechtbank te Z van 28 november 2002 betreffende de procedure tussen A en klagster heeft de voorzieningenrechter overwogen dat A niet aannemelijk heeft gemaakt dat hij namens klagster betrokken is geweest in een juridische kwestie tegen B, waarvoor hij namens klagster juridische bijstand van mr. X heeft moeten inroepen. Dit betekent, aldus de rechter in zijn kort-gedingvonnis, dat het verweer van klagster met betrekking tot verrekening slaagt. A heeft appel aangetekend tegen dit vonnis.

Mr. X heeft erkend dat klagster enigszins buiten de kwestie tussen A enerzijds en B en C anderzijds staat, doch wel er zijdelings bij betrokken is doordat de aan A verleende rechtsbijstand een e-mail betreft van A in zijn hoedanigheid van bestuursvoorzitter van klagster en afkomstig uit het netwerk van klagster. Voor klagster was het van belang dat A zijn relaties onderhield. Klagster is een beursgenoteerd fonds en A was destijds voorzitter van de Raad van Bestuur van klagster en alleen/zelfstandig bevoegd klagster te vertegenwoordigen. Voorts stelt mr. X dat A hem heeft gezegd dat klagster zijn kosten zou betalen en hem heeft gevraagd zijn declaraties aan klagster te richten. A was bevoegd dit verzoek te doen. De financieel directeur van klagster was op de hoogte van het hiervoor genoemde geschil. Hij heeft de declaraties gezien, goedgekeurd en voor uitbetaling gefiatteerd. Mr. X meent dat hij mogelijk klachtwaardig zou hebben gehandeld jegens A indien hij had geweigerd om zijn declaraties aan klagster te richten.

Overwegingen raad

De raad is van oordeel dat mr. X heeft gedeclareerd op een wijze die een advocaat niet betaamt en in strijd heeft gehandeld met gedragsregel 30. Vaststaat dat de declaraties betrekking hebben op een geschil tussen A enerzijds en B en C anderzijds. Klagster staat buiten dit conflict. Dit is de raad gebleken uit het betreffende e-mailbericht. Tevens is dit schriftelijk bevestigd door B bij brief d.d. 10 oktober 2002. Dat A het e-mailbericht, waarover het conflict is ontstaan, heeft verstuurd

vanuit het kantoor van klaagster is niet relevant. Het enkele feit dat A mr. X heeft opgedragen zijn declaraties aan klaagster te sturen, maakt klaagster niet tot opdrachtgever. A was opdrachtgever en niet klaagster. De tenaamstelling van de declaraties op zich is niet ongeoorloofd omdat er geen bezwaar tegen bestaat dat een derde de declaraties vol doet. Echter, de tenaamstelling van de declaraties in combinatie met de omschrijving van de gedeclareerde werkzaamheden en de tekst van de begeleidende brief van 11 februari 2002 is ongeoorloofd. Mr. X heeft de indruk gewekt dat de declaraties betrekking hebben op een geschil tussen klaagster en B en/of C en dat de declaraties daarom door klaagster dienden te worden betaald. De declaraties kunnen aldus worden gebruikt om valsheid in geschrifte en/of oplichting en/of een ander strafbaar feit mee te plegen. Het is een advocaat niet geoorloofd aan een misdrijf mee te werken of daarvoor de mogelijkheid te scheppen. Het op correcte wijze declareren is een kwestie die het belang van de advocatuur in haar algemeenheid raakt. De raad is van mening dat mr. X mede in dat licht bezien een ernstige misstap heeft begaan. Ten onrechte bagatelliseert mr. X deze misstap door te stellen dat hem wel vaker door bedrijven wordt gezegd dat het betreffende bedrijf de kosten voor rechtsbijstand betaalt in een zaak waar dat bedrijf niet rechtstreeks partij bij is, en dat daar volgens hem niets mis mee is. Mede gezien het feit dat mr. X reeds zeer vaak met de tuchtrechter in aanraking is gekomen – sinds 1994 is negen maal een klacht tegen mr. X gegrond verklaard – en aan hem zes maal een waarschuwing is opgelegd, één maal een schorsing van twee weken en één maal een berisping, acht de raad de hierna te noemen maatregel passend.

Volgt

Gegroundverklaring van de klacht, waarbij de raad uitspreekt dat mr. X jegens klaagster niet de zorgvuldigheid heeft betracht die een behoorlijk advocaat betaamt met oplegging van de maatregel van voorwaardelijke schorsing gedurende twee weken.

Overwegingen hof

Het hof gaat uit van de klachtomschrijving en van de feiten die de raad in zijn beslissing heeft vermeld, nu daartegen een grief is gericht.

In zijn beroepschrift erkent mr. X dat klaagster buiten het geschil stond waarin hij A heeft bijgestaan. Desondanks mocht mr. X, zo begrijpt het hof zijn betoog, ervan uitgaan dat klaagster als (mede)opdrachtgever dan wel als belanghebbende in het geschil kon worden aangemerkt, zodat hij, ten verzoeken van zijn cliënt, declaraties betreffende zijn werkzaamheden (ook) aan klaagster kon richten. Mr. X heeft daartoe aangevoerd dat de door zijn cliënt A verzonden e-mail, die de oorzaak was van het conflict, vanuit het netwerk van klaagster was verzonden en voorts dat het in het belang van klaagster was dat A zijn relatiernetwerk onderhield.

Het betoog van mr. X faalt. Voor de vraag of mr. X klaagster als (mede)opdrachtgever of anderszins als belanghebbende in het geschil mocht aanmerken, is hetgeen mr. X aanvoert niet alleen volstrekt onvoldoende maar ook irrelevant. Mr. X mocht op grond van de door hem gebezigde argumenten klaagster niet als (mede)opdrachtgever of

anderszins als belanghebbende in de door hem bedoelde zin beschouwen.

Mr. X heeft nagelaten zich deugdelijk ervan te vergewissen of (het bevoegde orgaan van) klaagster er mee instemde dat hij zijn werkzaamheden (mede) aan klaagster declareerde en terzake declaraties aan klaagster zou verzenden ter attentie van A. Met name kan mr. X zich er niet op beroepen dat ene Y de betaling zou hebben goedgekeurd, omdat deze niet degene was die bij tegenstrijdig belang tussen A en klaagster rechtsgeldig kon besluiten. Voorts heeft mr. X (een deel van) zijn declaraties zodanig ingericht en schriftelijk toegelicht dat daaruit moest worden geconcludeerd dat, in strijd met de waarheid, niet A maar klaagster zijn opdrachtgever en de bij het geschil betrokken partij was. Het moet voor mr. X duidelijk zijn geweest dat deze onzorgvuldige en onjuiste wijze van declareren benadeling van klaagster ten gevolge had. Mr. X heeft aldus gehandeld in strijd met de regel dat een advocaat gehouden is tot nauwgezetheid en zorgvuldigheid in financiële aangelegenheden.

Het hof ziet, gelet op het tuchtrechtelijk verleden van mr. X en gelet op het feit dat mr. X ook ter zitting van het hof geen blijkt ervan gaf de onjuistheid van zijn handelen in te zien, geen aanleiding tot matiging van de door de raad opgelegde maatregel.

Volgt

Bekrachtiging.

CLIËNT INLICHTEN OVER ANDERE INTERPRETATIE VAN VONNIS

Hof van Discipline, 5 april 2004, nr. 3902

(mrs. Peepkorn, Schokkenbroek, Fiévez, De Leeuw en Goslings)

Raad van Discipline 's Gravenhage, 7 juli 2003

(mrs. Holtrop, Claassen, Grootveld, Maat, Van Nispen tot Sevenaer)

Ook al mag de uitleg die de advocaat aan een vonnis heeft gegeven begrijpelijk zijn en derhalve niet als kennelijke misslag worden aangemerkt, de advocaat heeft nagelaten zijn cliënte te waarschuwen voor mogelijke consequenties toen bleek dat de wederpartij een andere en ruimere uitleg voorstond. Aldus heeft de advocaat niet de zorgvuldigheid betracht die een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt.

– *Advocatenwet artikel 46 (1.4 De kwaliteit van de dienstverlening; 1.4.5 Juridische en andere vergissingen zijn niet altijd klachtwaardig)*

– *Gedragsregel 8*

Feiten, beslissing van de raad

Mr. X staat vier vennootschappen bij in een handelsnaamgeschil. De namen van drie van de vier vennootschappen in kwestie worden gevormd door een familienaam, A., gevolgd door geografische aanduidingen, respectievelijk Maarssen, Nieuwegein en Utrecht. De kantonrechter veroordeelt de cliënten van mr. X de handelsnamen zodanig te wijzigen dat daarin de eigennaam A. niet meer voorkomt, op straffe van verbeurte van een dwangsom van f 5.000 per dag. In hoger beroep wordt die veroordeling gehandhaafd. Mr. X heeft de vonnissen in

kwestie aldus opgevat dat het aan zijn cliënten niet was toegestaan om hun handelsnamen ongewijzigd te voeren in de gemeente Maarssen. Nadat het vonnis in hoger beroep was bekrachtigd stelt de wederpartij zich op het standpunt dat het verbod zich ook uitstreckte over de gemeenten Nieuwegein en Utrecht en dat mitsdien dwangsommen voor een totaal van f 410.000 zijn verbeurd. In het daaropvolgende executiegeschil worden de cliënten van mr. X in het ongelijk gesteld.

De klagsters, zijnde de moedermaatschappij en de vennootschappen A. Maarssen B.V., A. Nieuwegein B.V. en A. Utrecht B.V., dienen vier klachten tegen mr. X in:

- a) mr. X heeft de oorspronkelijke beschikking van de kantonrechter verkeerd uitgelegd door zich op het standpunt te stellen dat de bedrijven in Utrecht en Nieuwegein buiten het gebod van de kantonrechter vielen. Dat heeft tot gevolg gehad dat klagsters f 410.000 aan dwangsommen hebben verbeurd;
- b) mr. X heeft klagsters onvoldoende geadviseerd en nagelaten inhoudelijk verweer te voeren met betrekking tot de handelsnamen A. Nieuwegein B.V. en A. Utrecht B.V.;
- c) mr. X heeft ten onrechte geadviseerd de statutaire naam van A. Maarssen B.V. te wijzigen waardoor klagsters nodeloos kosten hebben gemaakt;
- d) mr. X heeft in een brief de onjuiste mededeling gedaan dat de termijn van hoger beroep tegen een vonnis in kort geding, dat betrekking had op het uitvoerbaar bij voorraad verklaren van de oorspronkelijke kantonrechtelijke beschikking, twee weken bedroeg terwijl die termijn vier weken is. Klagsters hebben ook verzocht uit te spreken dat mr. X jegens hen niet de zorgvuldigheid heeft betracht die een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt.

De raad verklaart de klachten ongegrond. Klagsters komen in beroep, welk beroep ten aanzien van klachtonderdeel d geen gronden bevat.

Overwegingen van het hof

1. (i) Klagster sub 1 is autodealer. Mr. X was de vaste advocaat van haar concern.
- (ii) Begin 2000 nam klagster sub 1 van een derde drie ondernemingen over, gevestigd te Maarssen, Utrecht en Nieuwegein. De handelsnamen van deze ondernemingen werden gewijzigd in A. Maarssen B.V., A. Utrecht B.V. en A. Nieuwegein B.V.
- (iii) In Maarssen was reeds gevestigd A., handelende onder de naam Autobedrijf A. (hierna ook te noemen: de wederpartij). Bij een inleidend verzoekschrift gedateerd 16 maart 2001 heeft deze wederpartij de kantonrechter te Utrecht verzocht, zakelijk weergegeven, klagsters 2, 3 en 4 bij beschikking uitvoerbaar bij voorraad op straffe van een dwangsom van f 5.000 per dag te veroordelen hun handelsnamen zodanig te wijzigen dat geen verwarring bij het publiek valt te duchten.
- (iv) Mr. X heeft in opdracht van klagsters verweer gevoerd. Na mondelinge behandeling besliste de kantonrechter 26 juni 2001, voorzover van belang, als volgt:

veroordeelt verweerders om binnen een maand na betekening van deze beschikking de door hen gevoerde handelsnamen A. Utrecht B.V., A. Nieuwegein B.V., en A. Maarssen B.V. van de door hen gedreven ondernemingen gevestigd te Maarssen zodanig te wijzigen dat hierin de (eigen naam, het hof leest:) eigenaam A. niet meer voorkomt, zulks op straffe van een dwangsom van f 5.000 per dag dat verweerders hiermee in gebreke blijven.

- (v) Op vordering van de wederpartij van klagsters en na door mr. X in opdracht van klagsters gevoerd verweer, heeft de president van de rechtbank te Utrecht bij vonnis van 25 september 2001 de hiervoor in (iv) genoemde beschikking van de kantonrechter alsnog uitvoerbaar bij voorraad verklaard.
- (vi) In opdracht van klagsters had mr. X inmiddels tegen de hiervoor in (iv) genoemde beschikking van de kantonrechter hoger beroep ingesteld. Bij uitvoerbaar bij voorraad verklaarde beschikking van 12 december 2001 heeft de rechtbank te Utrecht de beschikking van de kantonrechter bekrachtigd.
- (vii) Naar aanleiding van de hiervoor in (vi) genoemde beschikking heeft de advocaat van de wederpartij bij brief van 13 december 2001 aan mr. X onder meer geschreven: Tevens maak ik van deze gelegenheid gebruik u er op te wijzen dat uw cliënten niet alleen in Maarssen maar ook in Utrecht en Nieuwegein niet de naam A. mogen gebruiken. Voorzover cliënt heeft kunnen constateren hebben uw cliënten daar nog totaal niets aan gedaan (enzovoort).
- (viii) Mr. X heeft in opdracht van klagsters een kort geding gevoerd tot staking van de door de wederpartij aangekondigde executiemaatregelen. Bij vonnis van 22 januari 2002 heeft de voorzieningenrechter van de rechtbank te Utrecht deze vordering afgewezen.
- (ix) In februari 2002 hebben klagsters zich tot een andere advocaat gewend. Deze heeft onder meer hoger beroep ingesteld tegen het hiervoor onder (viii) genoemde vonnis van de voorzieningenrechter. Bij arrest van 7 november 2002 heeft het gerechtshof te Amsterdam dit vonnis bekrachtigd.

- 2.1 De klachten betreffen de zorg die mr. X ten opzichte van klagsters heeft betracht. Uitgangspunt daarbij is dat mr. X een ruime beleidsvrijheid toekomt. Dit brengt mee dat niet elke fout, nalatigheid of onjuiste beoordeling van mr. X aanstonds binnen het bereik van het tuchtrecht valt.
- 2.2 Klachtonderdeel A betreft de uitleg die mr. X heeft gegeven aan de hiervoor in 1 onder (iv) weergegeven veroordeling van klagsters 2, 3 en 4 door de kantonrechter. Deze veroordeling is niet eenduidig geformuleerd en behoeft uitleg. De bewoordingen laten een beperkte uitleg toe, in die zin dat de veroordeling is beperkt tot het gebruik van de in de veroordeling genoemde handelsnamen te Maarssen. Zij laten ook een ruime uitleg toe, in die zin dat de veroordeling tevens omvat het gebruik van die handelsnamen te Utrecht en Nieuwegein.

- Mr. X heeft de veroordeling beperkt uitgelegd, in die zin dat zij slechts betrof de gemeente Maarssen en niet het voeren van de handelsnamen A. Utrecht B.V. en A. Nieuwegein B.V. buiten Maarssen, met name in Utrecht en Nieuwegein. Deze uitleg van mr. X acht het hof niet onverdedigbaar. Immers, de kantonrechter heeft zijn beslissing uitsluitend gemotiveerd met een beoordeling van het verwarringsgevaar te Maarssen.
- Voorts acht het hof aannemelijk dat het de wederpartij vooral te doen was om het verwarringsgevaar te Maarssen, alwaar zijn onderneming was gevestigd. Naar klaagsters stellen, heeft de wederpartij onder het motto 'niet geschoten is altijd mis' ook Utrecht en Nieuwegein in de vordering betrokken. Hiermee is in overeenstemming dat de wederpartij aanvankelijk – tot de hierna te noemen brief van 13 december 2001 – (de cliënten van) mr. X niet heeft aangeschreven met betrekking tot het gebruik van de verboden handelsnamen te Utrecht en Nieuwegein.
- 2.3 Klaagsters hebben aangevoerd dat de beperkte uitleg die mr. X aan de beslissing van de kantonrechter heeft gegeven – in die zin dat diens veroordeling beperkt bleef tot Maarssen – een kennelijke misslag is. Zij hebben zich daartoe beroepen op het hiervoor in 1 onder (ix) bedoelde arrest van het gerechtshof te Amsterdam van 7 november 2002.
- In het bijzonder op grond van hetgeen hiervoor in 2.2 is overwogen, is het hof niet overtuigd door de in dit arrest gegeven – stellige – uitleg van de veroordeling door de kantonrechter in de hiervoor bedoelde ruime zin.
- 2.4 Mr. X heeft er zich echter geen rekenschap van gegeven dat ook een ruime uitleg van de beslissing van de kantonrechter mogelijk was en dat deze ruime uitleg meebracht dat zijn cliënten dwangsommen zouden verbeuren wanneer zij in Utrecht en Nieuwegein de handelsnamen A. Utrecht B.V. en A. Nieuwegein B.V. zouden blijven voeren.
- In aanmerking genomen het hiervoor in 2.1 omschreven uitgangspunt alsmede de weinig duidelijke bewoordingen van de veroordeling, acht het hof dit op zichzelf nog niet voldoende om mr. X een tuchtrechtelijk verwijt te maken.
- 2.5 Echter, voor de periode na de hiervoor in 1 onder (vii) genoemde brief van 13 december 2001 ligt dat anders. In elk geval na ontvangst van die brief moest mr. X ermee rekening houden dat de wederpartij ook aanspraak zou maken op dwangsommen met betrekking tot het voeren te Utrecht en te Nieuwegein van de handelsnamen A. Utrecht B.V. en A. Nieuwegein B.V. Vanaf dat moment beoordeelde mr. X de situatie duidelijk verkeerd. Het hof beschouwt dit als een ernstige tekortkoming, die tuchtrechtelijk aan mr. X dient te worden verweten.
- In zoverre slaagt grief I.
- 2.6 Met betrekking tot klachtonderdeel B bevat grief II het verwijt dat mr. X klaagsters niet voldoende heeft geadviseerd over de risico's verbonden aan het voeren van de handelsnamen A. Utrecht B.V. en A. Nieuwegein B.V. in haar ondernemingen in die gemeenten, en dat mr. X evenzo heeft verzuimd op dit punt verweer te voeren in de door hem voor klaagsters gevoerde procedures.
- Voor deze klachten geldt mutatis mutandis hetgeen hiervoor in 2.2 tot en met 2.5 reeds is overwogen. Ook indien aan de desbetreffende stellingen van klaagsters de gevolgtrekking wordt verbonden dat mr. X in de hem door klaagsters verweten zin onzorgvuldig heeft geadviseerd en geprocedeerd, komt het hof te dier zake nog niet toe aan een tuchtrechtelijk verwijt. Ook hier geldt echter dat dit anders wordt, doordat mr. X niet voldoende aandacht heeft besteed aan het gestelde in de brief van de advocaat van de wederpartij van 13 december 2001.
- Niet is immers gebleken dat mr. X klaagsters op dat moment heeft gealarmeerd en hen heeft geadviseerd spoorlags ook met betrekking tot de ondernemingen te Utrecht en Nieuwegein aan de veroordeling te voldoen.
- In zoverre slaagt ook grief II.
- 2.7 Grief IV faalt. Klaagsters beroepen zich op handelen van mr. X in strijd met gedragsregel 9 lid 2 juncto lid 1. Niet is echter gebleken van wezenlijke verschillen van mening tussen mr. X en klaagsters over de wijze waarop de zaak moest worden behandeld.
- Voorzover klaagsters hebben bedoeld zich te beroepen op gedragsregel 8, in die zin dat mr. X heeft verzuimd klaagsters schriftelijk te adviseren en te informeren, is voldoende komen vast te staan dat partijen sinds de jaren '80 een relatie hadden die werd gekenmerkt door informele, telefonische – en, naar mr. X stelt, vaak door hem niet gedeclareerde – adviezen. Onder deze omstandigheden wordt aan het feit dat mr. X zijn adviezen over de onderhavige zaak niet schriftelijk heeft bevestigd, tuchtrechtelijk geen andere consequentie verbonden dan dat mr. X te dezen het bewijsrisico draagt.
- Derhalve, voorzover mr. X heeft aangevoerd dat hij klaagsters in een vroeg stadium heeft voorgehouden dat de wederpartij een punt had – dat er een gereede kans bestond dat klaagsters één of meer van hun nieuwe handelsnamen zouden moeten wijzigen – is zulks, gezien de betwisting door klaagsters, niet voldoende komen vast te staan. In het bijzonder is niet voldoende gebleken hoe dringend en gemotiveerd mr. X klaagsters in die zin heeft geadviseerd.

Wat er zij van het verwijt dat mr. X de wederpartij te veel tijd heeft gegund om zich uit te spreken of klaagsters aan de veroordeling hadden voldaan, het hof acht zulks onder de omstandigheden van dit geval niet voldoende om mr. X te dezer zake tuchtrechtelijk een verwijt te maken.

Het verwijt dat mr. X klaagsters niet genoegzaam heeft geïnstrueerd over de door hen te treffen maatregelen om aan de veroordeling door de kantonrechter te voldoen, mist voldoende grond en is niet geloofwaardig. In aanmerking genomen de door klaagsters zelf opgestelde lijst met maatregelen, die aan hun wederpartij is voorgehouden, kan klaagsters in redelijkheid niet zijn ontgaan hoe ver zij met die maatregelen dienden te gaan.

- 2.8 Grief III richt zich tegen de beslissing van de raad op klachtonderdeel c. Zij heeft geen succes. Ook wanneer ervan wordt uitgegaan dat het advies van verweerder om de statutaire naam A. Maarssen B.V. te wijzigen niet juist is, ziet het hof daarin onder de omstandigheden niet voldoende reden om mr. X te dezer zake een zelfstandig tuchtrechtelijk verwijt te maken, naast hetgeen hiervoor in 2.5 en 2.6 reeds is overwogen.
- 2.9 Op een aantal plaatsen in de memorie van grieven hebben klaagsters mr. X verschillende verwijten gemaakt over de wijze waarop hij heeft geprocedeerd. Voorzover deze verwijten moeten worden beschouwd als onderdeel van de hiervoor behandelde grieven, geven zij het hof geen aanleiding tot een ander oordeel dan reeds is verwoord.
- 2.10 Het hof acht zich niet in staat te beslissen dat de uitleg die mr. X aan de veroordeling door de kantonrechter heeft gegeven, tot gevolg heeft gehad dat klaagsters f 410.000 aan dwangsommen hebben verbeurd. Of, en zo ja, in hoeverre de verbeurde dwangsommen in redelijkheid aan die uitleg moeten worden toegerekend, vereist nader onderzoek, waarvoor deze tuchtrechtelijke procedure zich niet leent. Het desbetreffende gedeelte van klachtonderdeel a is niet gegrond.
- 2.11 Ingevolge het verzoek van klaagsters zal worden uitgesproken dat mr. X, gezien de inhoud van de brief van 13 december 2001 van de advocaat van de wederpartij, niet de zorgvuldigheid heeft betracht die een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt.

Beslissing van het hof

- verklaart klaagsters niet-ontvankelijk in het hoger beroep tegen de beslissing van de Raad van Discipline in het ressort 's-Gravenhage van 7 juli 2003, voorzover deze beslissing betrekking heeft op klachtonderdeel d;

- vernietigt de beslissing van de raad voorzover klachtonderdelen a en b ongegrond zijn verklaard, en, in zoverre opnieuw rechtdoende:
- verklaart, onder verwijzing naar hetgeen hiervoor in 2.5 en 2.6 is overwogen, klachtonderdelen a en b gedeeltelijk gegrond en voor het overige ongegrond;
- legt aan verweerder te dier zake de maatregel van berisping op;
- spreekt uit dat verweerder voorzover klachtonderdelen a en b gegrond zijn, jegens klaagsters niet de zorgvuldigheid heeft betracht die een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt;
- bekrachtigt de beslissing van de raad dat klachtonderdeel c ongegrond is.

(advertentie)

het amsterdams adr instituut

Het Amsterdams ADR Instituut is het toonaangevende opleidingsinstituut in mediation en onderhandelen voor juristen in Nederland

Steeds vaker wordt mediation ingezet om conflicten op te lossen. Juist daarom is het voor de jurist van belang zich te trainen in deze methode van conflictoplossing. Het Amsterdams ADR Instituut biedt u die opleidingsmogelijkheden. Neem ook deel aan de

Master Advanced Mediation Practice

Word mediator in 1e masterjaar. Dit jaar omvat een 21-daagse beroepsopleiding tot mediator/ADR-specialist. Toelatingsvereisten zijn academische vooropleiding en minimaal vijf jaar werkervaring. Start: 22 september 2005

Verdiep uw vaardigheden in het 2e masterjaar. Dit verdiepingsjaar voor ervaren mediators is opgebouwd uit 15 opleidingsdagen en heeft twee specialisaties (arbeid en overheid). Start: 15 november 2005. Voorlichtingsbijeenkomst op 26 mei 2005 om 19.00 uur in Amsterdam.

Beide jaren zijn afzonderlijk van elkaar te volgen.

Daarnaast organiseert het Amsterdams ADR Instituut diverse kortlopende cursussen op het gebied van mediation en onderhandelen, zoals de workshop **Verdieping Vaardigheden** op 16 juni 2005.

Voor meer informatie en/of brochure:
Het Amsterdams ADR Instituut, www.adrinstituut.nl,
tel. 020-525 37 49, e-mail adr@jur.uva.nl

Het Amsterdams ADR Instituut is een samenwerkingsverband van de Uva Holding BV, OSR Juridische opleidingen in Utrecht en het Centrum voor Conflictantering in Haarlem. Het Amsterdams ADR Instituut is erkend door het NMI, de Nederlandse Orde van Advocaten en de KNB.

Agenda 2005

- Woensdag 11 mei, 18 mei, 25 mei, 1 en 8 juni 2005
- **Praktijkcursus – Afwikkeling van insolventies**
Jaarbeurs Utrecht
€ 645,- per dag : 5 PO-punten per dag
€ 2.495,- voor de gehele cursus : 26 VSO/PO-punten
- Donderdag 12 mei 2005
- **Praktijkdag – Fiscale aspecten van het arbeidsrecht**
Hotel Lapershoek Hilversum
€ 645,- : 5 PO-punten
- Donderdag 12 mei 2005 of 24 november 2005
- **Bijblijcollege – Actualiteiten Huurrecht Woonruimte**
Holiday Inn Leiden - Novotel Amsterdam
€ 695,- : 5 PO-punten
- Woensdag 18 mei 2005
- **Praktijkdag – Onroerend goed in Spanje**
Hotel Heidepark Bilthoven
€ 645,- : 5 PO-punten
- Donderdag 19 mei of vrijdag 9 september 2005
- **Mediation Masterclass – Persoonlijkheidsproblematiek en Mediation**
NH Hotel Utrecht
€ 645,- : 6 PO-punten
- Donderdag 19 mei 2005
- **Praktijkdag – Wijziging van de arbeidsovereenkomst**
Jaarbeurs Utrecht
€ 595,- : 5 PO-punten
- Woensdag 25 mei, woensdag 1 juni 2005/
Woensdag 28 september en 5 oktober 2005
- **Verdiepingscursus – Administratief en fiscaal inzicht voor curatoren**
Hotel Mercure Nieuwegein
Module 1, 2 en 3 € 899,-
Module 2, 3 en 4 € 995,-
Module 4 € 595,-
€ 1295,- voor de gehele cursus : 12 VSO/PO-punten
- Maandag 30 mei 2005
- **Praktijkcursus – Planschade en nadeelcompensatie?**
Holiday Inn Leiden
€ 695,- : 5 PO-punten
- Dinsdag 31 mei, 14 en 28 juni 2005
of woensdag 2, 16 en 30 november 2005
- **Verdiepingscursus - Venootschapsrecht**
Novotel Amsterdam - Jaarbeurs Utrecht
€ 425,- per dagdeel : 2 PO-punten per dagdeel
€ 645,- per dag : 5 PO-punten per dag
€ 1.645,- voor de gehele cursus : 15 VSO/PO-punten
- Donderdag 2 juni of donderdag 22 september
- **Themadag – Arbeidsvoorwaarden 2006 in de praktijk**
Jaarbeurs Utrecht
€ 645,- : 5 PO-punten
- Donderdag 2, 16, 30 juni 2005 of dinsdag 4, 18 oktober en 1 november 2005
- **Verdiepingscursus - Letselschade**
Jaarbeurs Utrecht - Hotel Lapershoek Hilversum
€ 645,- per dag : 5 PO-punten per dag
€ 1645,- voor de gehele cursus : 16 VSO/PO punten
- Dinsdag 7 juni en dinsdag 14 juni 2005
- **2-daagse basiscursus - Ambtenarenrecht**
Jaarbeurs Utrecht
€ 645,- per dag : 5 PO punten per dag
€ 1.195,- voor de gehele cursus : 10 VSO/PO-punten
- Donderdag 9 juni 2005
- **Praktijkcursus – Vastgoed, BTW en overdrachtbelasting**
Novotel Amsterdam
€ 645,- : 5 PO-punten
- Vrijdag 10 juni of woensdag 2 november 2005
- **Actualiteitendag – Huurrecht bedrijfsruimte**
Hotel Lapershoek Hilversum - Hotel Heidepark Bilthoven
€ 695,- : 5 PO-punten
- Vrijdag 10 juni of 14 oktober 2005
- **Actualiteitspecial – Opmerkelijkheden in financierings- en zekerhedenland**
Hotel Lapershoek Hilversum - Holiday Inn Leiden
€ 645,- : 5 PO-punten
- Donderdag 16 juni 2005 of dinsdag 6 december 2005
- **Cursus - Juridische knelpunten Huurrecht bij Stedelijke vernieuwing en Herstructurering**
Jaarbeurs Utrecht
€ 695,- : 5 PO-punten
bij abonnement op Journaal Huur en Verhuur
€ 645,- : 5 PO-punten
- Donderdag 16 juni 2005
- **Middagbijeekoms – Van productveiligheid tot productaansprakelijkheid bij levensmiddelen**
Jaarbeurs Utrecht
€ 395,- : 3 PO-punten
- Maandag 20 juni 2005 of woensdag 16 november 2005
- **Intensieve workshop – Hoe goed kent u uw bouwcontract?**
NH Hotel Utrecht - Hotel Heidepark Bilthoven
€ 695,- : 5 PO-punten
- Donderdag 23 juni 2005
- **Themadag - Ontslag wegens disfunctioneren, wangedrag en situatieve arbeidsongeschiktheid**
Jaarbeurs Utrecht
€ 595,- : 5 PO-punten
- Donderdag 15 september 2005
- **Masterclass – Het nieuwe concurrentiebeding**
Hotel Heidepark Bilthoven
€ 695,- : 3 PO-punten
- Donderdag 29 september of donderdag 17 november 2005
- **Snellezen, Mind Mapping en Geheugentechnieken voor juristen**
Jaarbeurs Utrecht
€ 645,- : 6 PO-punten
- Woensdag 19 oktober 2005
- **Specialisatiecursus - Afwikkeling van boedels**
NH Hotel Utrecht
€ 695,-, 5 PO-punten
- Woensdag 2 november 2005
- **Specialisatiecursus - Bedrijfsopvolging**
Hilton Rotterdam
€ 695,- : 5 PO-punten
- Woensdag 9, 16, 23, 30 november en 7 december 2005
- **Praktijkcursus – Afwikkeling van insolventies**
Jaarbeurs Utrecht
€ 645,- per dag : 5 PO-punten per module,
€ 2.495,- voor de gehele cursus : 26 VSO/PO-punten
- Donderdag 10 november 2005
of donderdag 17 november 2005
- **Bijblijcollege – Algemene wet bestuursrecht & rechtspraak**
Novotel Amsterdam - Hotel Lapershoek Hilversum
€ 450,- : 3 PO-punten
- Donderdag 17 en/of 24 november 2005
- **Praktijkcursus - Het testament van de 21e eeuw in de praktijk**
Hotel Lapershoek Hilversum
€ 645,- per dag : 5 PO-punten per dag
€ 1.195,- voor de gehele cursus : 10 PO-punten

Indien u een cursus in het kader van de VSO wilt volgen, dient u minimaal twee volledige dagen van één cursus te volgen.

Erkend opleidingsinstituut voor de Nederlandse Orde van Advocaten

Vermande Studiedagen
Postbus 19503
2500 CM Den Haag
Telefoon (070) 799 98 85
Fax (070) 378 97 26
www.vermandestudiedagen.nl
vermande.studiedagen@sdu.nl

Voor meer informatie kunt u kijken op
www.vermandestudiedagen.nl

Bovengenoemde prijzen zijn per persoon en exclusief BTW.

Vermande Studiedagen is een merknaam van Sdu Uitgevers bv